

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jan Koranda

**Změny kanonického práva od Druhého vatikánského
koncilu do současnosti**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Katedra: Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 24.7.2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 172 694 znaků včetně mezer.

Jan Koranda

V Praze dne 24.7.2020

Poděkování:

Děkuji vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. Jiřímu Rajmundu Treterovi, za vedení, konzultace a rady, které mi poskytl nejen při zpracování této práce ale i v rámci celého předcházejícího studia. Dále děkuji za zapůjčení odborné literatury z archivu Společnosti pro církevní právo.

1. Obsah

Úvod	7
1. Vývoj kanonického práva mezi Prvním a Druhým vatikánským koncilem... 8	
1.1. První vatikánský koncil..... 8	
1.1.1. Svolání koncilu	8
1.1.2. Příprava	9
1.1.3. Dogmatická konstituce <i>Dei Filius</i> (1870)..... 9	
1.1.4. Dogmatická konstituce <i>Pastor Aeternus</i> (1870)..... 10	
1.1.5. Jurisdikční primát papeže..... 10	
1.1.6. Neomylnost papeže ve věcech víry a mravů..... 11	
1.1.7. Důsledky koncilu a jeho přijetí	12
1.2. Kodex kanonického práva z roku 1917	13
1.2.1. <i>Corpus Iuris Canonici</i> 13	
1.2.2. Příprava Kodexu kanonického práva z roku 1917	13
1.2.3. Uspořádání Kodexu kanonického práva z roku 1917	14
1.3. Pontifikáty papežů Pia XI. a Pia XII. 14	
1.3.1. <i>Codex Iuris Canonici Orientalis</i>	14
1.3.2. Vznik Vatikánského státu	14
2. Druhý vatikánský koncil a jeho vliv na kanonické právo	15
2.1. Jan XXIII a příprava koncilu..... 15	
2.1.1. Myšlenka koncilu..... 15	
2.1.2. Přípravy	16
2.1.3. Účastníci koncilu	17
2.2. Průběh koncilu	18
2.2.1. Jednací řád..... 18	
2.2.2. První jednací období	18
2.2.3. Druhé jednací období..... 20	
2.2.4. Třetí jednací období	23
2.2.5. Čtvrté jednací období..... 26	
2.3. Dokumenty druhého vatikánského koncilu	27
3. Právo přechodného období 1963–1983	28

3.1.	Liturgická reforma	29
3.2.	Právní reforma	30
3.2.1.	Motu proprio <i>Pastorale munus</i> (1963)	30
3.2.2.	Motu proprio <i>Apostolica sollicitudo</i> (1965)	30
3.2.3.	Motu proprio <i>Sacrum diaconatus ordinem</i> (1967).....	31
3.2.4.	Apoštolská konstituce <i>Regimini Ecclesiae universae</i> (1967).....	31
3.2.5.	Motu proprio <i>Matrimonia mixta</i> (1970)	33
3.2.6.	Apoštolská konstituce <i>Romano Pontifici eligendo</i> (1975)	33
3.2.7.	Apoštolská konstituce <i>Sapientia Christiana</i> (1979)	34
4.	Kodex kanonického práva z roku 1983	35
4.1.	Příprava	35
4.2.	Vyhlášení a systematika kodexu kanonického práva z roku 1983	39
4.2.1.	<i>Sacrae disciplinae leges</i>	39
4.2.2.	Systematika kodexu kanonického práva z roku 1983	39
4.2.3.	Úvodní kánony první knihy CIC/1983	40
5.	Změny kanonického práva do konce pontifikátu papeže Jana Pavla II. (1983-2005).....	42
5.1.	Apoštolská konstituce <i>Divinus perfectionis Magister</i> (1983)	42
5.2.	Motu proprio <i>Spirituali militum curae</i> (1986)	44
5.3.	Apoštolská konstituce <i>Pastor bonus</i> (1988)	45
5.4.	<i>Codex Canonum Ecclesiarum Orientalum</i> (CCEO) (1990)	46
5.4.1.	Příprava	46
5.4.2.	Systematika a obsah.....	48
5.4.3.	Vztah mezi CCEO a CIC/1983	48
5.5.	Apoštolská konstituce <i>Ex Corde Ecclesiae</i> (1990)	50
5.6.	Apoštolská konstituce <i>Universi Dominici gregis</i> (1996)	51
5.6.1.	Příprava papežské volby	52
5.6.2.	Sedisvakance a volitelé papeže	52
5.6.3.	Průběh volby a zvolení nového papeže	53
5.7.	Motu proprio <i>Ad tuendam fidem</i> (1998)	53
5.8.	Motu proprio <i>Sacramentorum sanctitatis tutela</i> (2001).....	54
5.9.	Motu proprio <i>Misericordia Dei</i> (2002).....	56
6.	Změny kanonického práva za pontifikátu Benedikta XVI. (2005-2013).....	57

6.1.	Motu proprio <i>Summorum Pontificum</i> (2007).....	57
6.2.	Novelizace právní úpravy volby papeže (2007 a 2013)	58
6.3.	Legislativa nižší právní síly v oblasti trestního práva	59
6.4.	Motu proprio <i>Omnium in mentem</i> (2009)	60
6.5.	Motu proprio <i>La sede apostolica</i> (2010)	61
7.	Změny kanonického práva za pontifikátu Františka I. (2013-současnost)...	62
7.1.	Novelizace majetkového práva.....	62
7.2.	Motu proprio <i>Mitis Iudex Dominus Iesus</i> a motu proprio <i>Mitis et misericors Dominus Iesus</i> (2015)	63
7.3.	Motu proprio <i>De Concordia inter Codices</i> (2016).....	65
7.4.	Motu proprio <i>Come una madre amorevole</i> (2016)	67
7.5.	Novelizace řeholního práva.....	68
7.6.	Legislativní změny týkající se Římské kurie	69
7.7.	Motu proprio <i>Maiorem hac dilectionem</i> (2017).....	70
7.8.	Motu proprio <i>Magnum principum</i> (2017).....	71
7.9.	Motu proprio <i>Imparare a congedarsi</i> (2018).....	71
7.10.	Apoštolská konstituce <i>Episcopalis communio</i> (2018).....	72
7.11.	Motu proprio <i>Vos estis lux mundi</i> (2019)	73
	Závěr.....	74
	Seznam použitých zkratk:	76
	Seznam použité literatury a pramenů:.....	77
	Abstrakt	84
	Abstract.....	86

Úvod

Vývoj jakéhokoliv právního systému je dlouhodobým, na sebe navazujícím procesem a u kanonického práva je tato provázanost kvůli značné kontinuitě církevního zřízení ještě vyšší. Studium právních dějin je proto u kanonického práva ještě důležitější činnost než u jiných právních systémů. Tuto potřebu je možné ilustrovat na příkladu celibátu kněží v římskokatolické církvi, v dnešní době hojně diskutovanou povinnost, zejména s ohledem na vzrůstající nedostatek kněží v některých oblastech světa. Zákaz manželství kněží se v církevních normách poprvé objevuje ve 4. století a definitivně celibát, tak jak ho známe dnes, zavedl Druhý lateránský koncil (1139).¹ Pokud má tedy v dnešní době probíhat diskuze o omezení nebo zrušení kněžského celibátu, je nutné prostudovat vývoj právních norem a okolnosti přijímání takových norem i více než patnáct set let nazpátek. Proto, pokud se chci v této práci zabývat změnami kanonického práva po Druhém vatikánském koncilu, nemohu jen popsat jednotlivé právní normy přijaté po roce 1965. Důležité je tyto změny promítnout do vývoje a ukázat je ve společenském prostředí, které vedlo k jejich přijetí. Přesto však, vzhledem k tématu a rozsahu této práce, není v mých silách vypracovat podrobný úvod zabývající se celými církevně-právními dějinami a přikládat úvod pouze zběžný považuji za nedostatečné. Přesto je však nutné v nějaký historický okamžik začít a za nejvhodnější chvíli jsem nakonec vybral První vatikánský koncil.

Před tím, než přistoupím k samotnému obsahu práce, však považuji za důležité stručně nastínit metodu, kterou jsem si k práci zvolil. Předmětem diplomové práce má být kanonické právo, proto je třeba ho nejprve vymezit. Kanonickým právem, nebo také právem církevním,² se rozumí „*právní systém, který je účinný v náboženských společnostech, zvaných církvemi, a který je vytvořen jejich vlastním zákonodárstvím.*“³ Kanonické právo tedy neznamená výlučně kanonické právo katolické církve, nicméně vzhledem k rozsahu diplomové práce a k množství jednotlivých církví, jejichž právní systém by bylo třeba obsáhnout, jsem se rozhodl omezit pouze na kanonické právo katolické církve, zejména z toho důvodu, že Druhý vatikánský koncil, který je hraničním okamžikem této práce, byl všeobecným koncilem katolické církve a jako takový měl vliv na změny právě kanonického práva katolické církve. Proto, pokud v mé diplomové práci používám označení kanonické právo, mám tím na mysli kanonické právo

¹ JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Brno: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, s. 34

² Církevní právo a kanonické právo je označení stejného právního systému. Viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Církevní právo*. Praha: Leges, 2016, s. 25. V této diplomové práci nicméně budu pracovat výhradně s pojmem kanonické právo.

³ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Konfesiční právo*. Praha: Leges, 2015, s. 30

katolické církve, i když to není označení úplně přesné. Kanonické právo katolické církve se v dnešní době skládá ze dvou subsystémů, kanonické právo latinské církve a kanonické právo východních katolických církví. V této práci se budu snažit upozornit na nejdůležitější změny v rámci obou subsystémů, s větším zaměřením na kanonické právo latinské církve. I přesto, že se do kanonického práva v užším smyslu neřadí liturgické právo,⁴ vzhledem ke změnám, které do liturgie přinesl právě Druhý vatikánský koncil, jsem do své práce zařadil i kapitoly, týkající liturgické reformy a pozdějšího vývoje liturgického práva. Právní normy, jejichž analýza je předmětem této práce, jsou zejména papežské zákony, tedy apoštolské konstituce a motu proprio, podzákonný právní předpis je zkoumán pouze v případě, kdy konkrétní papežský zákon provádí nebo se ho jinak přímo dotýká. Z předchozí věty také vyplývá, že předmětem práce bude pouze všeobecné církevní právo, nikoliv právo partikulární. Jako poslední poznámku k předmětu práce bych ještě zmínil, že vývoj se u norem kanonického práva dá sledovat pouze u pozitivního ryze církevního práva.⁵

2. Vývoj kanonického práva mezi Prvním a Druhým vatikánským koncilem

2.1. *První vatikánský koncil*

2.1.1. Svolání koncilu

Každý ekumenický koncil⁶ je ze své podstaty výjimečný, v rámci dvoutisícileté historie církve proběhlo pouze dvacet jedna. Přesto je První vatikánský koncil i v této společnosti zvláštní. Šlo o první koncil uspořádaný po více než tři sta letech, nikdy v historii nebylo období mezi jednotlivými koncily tak dlouhé. Dále šlo o koncil, jehož jednání nebylo kvůli vnějším okolnostem nikdy dokončeno. Okruh témat, která koncil vyřešil, byl z toho důvodu omezený a neúplný, přesto však šlo o témata zcela zásadní. V období po Tridentském koncilu se v katolické církvi střetávaly dva hlavní názorové proudy v otázce postavení papeže. První z nich, projevující se ve francouzském galikanismu nebo v německém febronianismu, zdůrazňoval pravomoc místních církví právě na úkor papeže, za vzor těmto názorovým proudům sloužily národní reformované církve. Z tohoto názorového proudu později čerpaly velké katolické monarchie v období osvícenectví. Oproti tomu se stavěly hlasy, podle kterých

⁴ Tamtéž, s. 19

⁵ Podrobněji k této problematice například TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Církevní právo*. Praha: Leges, 2016, s. 37

⁶ V této diplomové práci budu používat pro obecný sněm (kán. 337 § 1 CIC/1983) označení ekumenický koncil nebo pouze koncil.

se Tridentský koncil nevyjádřil dostatečně důrazně o některých věroučných otázkách, včetně papežského primátu, z čehož pak mohly čerpat právě například galikanismus nebo febronianismus k oslabování centrální církevní autority (tento názorový proud dnes nazýváme ultramontanismem).⁷ To, spolu s překotným společenským vývojem v 19. století, způsobeným průmyslovou revolucí, rozvojem liberalismu a socialismu, bylo popudem k tomu, aby papež Pius IX. v roce 1867 oficiálně svolal 20. ekumenický koncil. Prvního vatikánského koncilu se měli zúčastnit všichni katoličtí biskupové (včetně titulárních), generální představení řádů a předsedové mnišských kongregací. Dále se papež pokusil, poněkud neobratně, pozvat také zástupce východních nesjednocených církví, protestanty a nekatolíky, jeho snahy v tomto směru nicméně zůstaly nevyslyšeny. A tak se na koncilní účast nekatolických křesťanů muselo ještě skoro sto let počkat.

2.1.2. Příprava

Aby se koncil vyhnul zdržování, které provázelo Tridentský koncil, papež více než rok před ohlášeným datem zahájení ustanovil pět přípravných komisí, které měly připravit podklady na samotná koncilní hlasování. Komise byly rozděleny podle témat, jež měly být předmětem koncilu: komise víry, komise pro církevní disciplínu, komise pro řehole, komise pro východní církve a misie a církevně politická komise. Pro urychlení průběhu koncilu byl také vypracován jednací řád, který stanovil ústřední roli čtyř stálých deputací, jejichž členové by byly voleni koncillem a na nich by spočívalo předkládání konkrétních návrhů ke koncilnímu hlasování.

2.1.3. Dogmatická konstituce *Dei Filius* (1870)

Slavnostní zahájení koncilu proběhlo ve svatopetrské bazilice 8. prosince 1869 a hned 10. prosince začalo projednávání prvního dokumentu, schématu o víře, který definoval vztah učení katolické církve v oblasti víry a rozumu. S jeho původním znění nicméně ihned vyjádřilo několik účastníků generální kongregace nesouhlas. Dokument byl podle kritiků, kterými byli převážně kardinálové mimo kurii, zastaralý, a více by se snad hodil pro dobu koncilu Tridentského. Konkrétně mu pak vytýkali například to, že obviňuje protestantismus z filozofických omylů, jako byly racionalismus a pantheismus, které nicméně existovaly ještě před reformací jako takovou. Návrh Dekretu o víře byl proto stažen z hlasování a na základě diskuze důkladně přepracován. Z dokumentu nakonec vznikla papežská konstituce *Dei Filius* rozdělená do čtyř hlav: o poznání osobního Boha, o nutnosti božského zjevení, o podstatě víry

⁷ Ultramontanism [online] [cit. 28. 2. 2020] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Ultramontanism>

a o poměru víry a vědění. Konstituci koncil schválil na svém třetím zasedání a papež ji promulgoval 24. dubna 1870.⁸

2.1.4. Dogmatická konstituce *Pastor Aeternus* (1870)

Další rozprava koncilu se měla věnovat schématu O církvi Kristově, které se skládalo ze tří částí. Kapitoly 1. až 10. se zabývaly naukou o církvi všeobecně, kapitoly 11. a 12. papežským primátem, kapitoly 13. až 15. pak vztahu církve ke světské moci. Od začátku diskuze bylo nicméně zjevné, že hlavní spornou oblastí budou kapitoly o papežském primátu. Většina koncilních otců nicméně stála v této otázce za papežem, a tak byl nejprve k 11. kapitole připojen dodatek o neomylnosti papeže, a nakonec došlo k vynětí kapitol 11. a 12. ze schématu a jejich předložení koncilu k samostatnému projednávání. Tím se mělo docílit zrychlení vyhlášení papežské neomylnosti.⁹ Neomylnost papeže nicméně však nebyla jedinou pravomocí, kterou nakonec konstituce papeži přiznala, a možná ani tou rozporuplnější.

2.1.5. Jurisdikční primát papeže

Druhou pravomocí, kterou konstituce *Pastor Aeternus* svěřila papeži, spočívala v úplné a svrchované jurisdikční moci papeže nad celou církví. Důvodů, proč svěřeni takto definované jurisdikční moci papeži nevyvolalo mezi účastníky koncilu, a poté ani mezi širší veřejností, takové rozpory jako papežská neomylnost, je několik. Nejdůležitějším důvodem určitě bylo, že papež touto pravomocí v minulosti disponoval. Za příklad může sloužit papežské řešení problémů způsobených Francouzskou revolucí a Napoleonskými válkami. Poté, co Francouzská revoluční vláda vnutila církvi ústavu, čímž si defacto podrobila francouzskou církev, existovaly ve Francii vlastně dvě katolické církve. První, která se podrobila vládě a přijala ústavu, a druhá, podzemní, která zůstala věrná papeži. Poté, co Napoleon s Piem VII. uzavřel konkordát, papež znovu uspořádal francouzskou církev, odvolal všechny biskupy obou církví, jmenoval biskupy nové a změnil hranice diecézí.

Obdobně rázně musel papež postupovat z důvodu zániku Svaté říše římské, na jejímž území po několik set let existovala kurfiřtská arcibiskupství a knížecí biskupství, která nebyla pouze náboženskými správními jednotkami, ale i státními útvary. Tento jejich prvek byl však na základě Bratislavského míru zrušen nebo došlo k jejich sekularizaci. Na jejich území vzniklé státy potřebovaly nové uspořádání diecézí, což papež také promptně provedl. Některá biskupství úplně zrušil (Worms nebo Kostnici), jinde proměnil sídlo metropolitů v prostá

⁸ „Závěry koncilu nabývají závaznosti jen tehdy, když je schválí, potvrdí a vyhlásí (promulguje) papež.“
TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 124

⁹ JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 91

biskupství (Mohuč nebo Trevír) anebo vytvořil biskupství úplně nová (Freiburk, Limburk a Rottenburk). A i když šlo o využití do té doby neznámé pravomoci, biskupové proti tomu ve větší míře neprotestovali. Neviděli v tom totiž ani tak: „ohrožení a konkurenci, ale spíše [...] ochranu a podporu biskupské moci.“¹⁰ Ale i přesto, že existovala shoda na jurisdikčním primátu papeže jako takovém, při projednávání konkrétního znění kapitol se objevily četné spory (této debaty se zúčastnil také tehdejší pražský arcibiskup Bedřich kardinál Swarzenberg, který zdůrazňoval kolegiální povahu biskupského úřadu).¹¹

2.1.6. Neomylnost papeže ve věcech víry a mravů

Papežská neomylnost se stala hojně diskutovaným tématem ještě před zahájením Prvního vatikánského koncilu a s tím, jak se zahájení koncilu blížilo, nabíraly debaty na intenzitě. Do diskuzí se zapojovali také budoucí účastníci koncilu a již z těchto prekoncilních sporů bylo možné vysledovat budoucí rozložení sil. Jak se objevil požadavek definování papežské neomylnosti (budoucí koncilní většinou), hned proti tomu z několika stran zaznělo, že definování papežské neomylnosti je zbytečné, protože je stejně katolickou církví žité a samo o sobě by způsobilo ještě větší odcizení od východních (nesjednocených) církví a od církví protestantských.¹²

Jak jsem již uvedl dříve, byla otázka neomylnosti nejprve dodatečně zařazena do schématu o Církvi Kristově, a nakonec se stala poslední kapitolou konstituce *Pastor Aeternus* a to v takové podobě, že je papeži přiznávána neomylnost ve věcech víry a mravů, za splnění následujících podmínek: „*papež vystupuje ex cathedra, věc se týká pouze otázek víry nebo mravů a z papežova vyjádření s jistotou vyplývá konečnost a neměnnost jeho rozhodnutí.*“¹³ Problém neomylnosti však i na koncilu rozděloval zúčastněné biskupy. Když menšina biskupů, která se stavěla proti definování neomylnosti viděla, že nedokáže zabránit jejímu zařazení do konstituce, snažila se alespoň o změnu definice tak, aby se papežská neomylnost v naukových otázkách musela: „*opírat o svědectví dílčích církví.*“¹⁴ Když na takové znění koncilní většina nepřistoupila, obrátila se část biskupů přímo na papeže. Žádali po něm, aby v navrhovaném znění upravil nejen definici neomylnosti ve věcech víry a mravů, ale také stanovení papežského jurisdikčního primátu. Papež jejich požadavek odmítl s tím, že nechce zasahovat do rozhodování koncilu. Nakonec tak došlo 18. července 1870 ke schválení a promulgování

¹⁰ HANUŠ, *První sněm celosvětové církve*, s. 32

¹¹ Tamtéž, s. 36

¹² JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 86

¹³ TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 202-203

¹⁴ Tamtéž, s. 94

konstituce *Pastor Aeternus*. Proti navrhovanému znění nakonec hlasovali pouze dva přítomní biskupové, protože před slavnostním zasedáním 55 (nebo 88)¹⁵ biskupů, kteří se zněním konstituce nesouhlasili, odcestovali z Říma a papežovi se omluvili společným dopisem. Na tento způsob odporu později zareagoval zákonodárce při sestavování Kodexu kanonického práva z roku 1917, kde zakazuje účastníkům koncilu z něj bez svolení předsedy odcestovat.¹⁶

2.1.7. Důsledky koncilu a jeho přijetí

Poté, co došlo ke schválení konstituce *Pastor Aeternus*, papež odročil další pokračování koncilu na listopad, aby jednání nemusela probíhat v horkém římském létě. Den po odročení zasedání vypukla francouzsko-německá válka a italský král Viktor Emanuel II. využil oslabení Francie, která formálně zajišťovala nezávislost Papežského státu, k obsazení Říma. Papež Pius IX. odmítl uzavřít jakoukoliv smlouvu, ve které by se měl papež nebo potažmo papežský stolec stát součástí Itálie, a namísto toho se prohlásil za Vatikánského vězně, další pokračování Prvního vatikánského koncilu nepřipadalo v úvahu, a tak jej Pius IX. odložil na neurčito.

Odezvu mělo přijetí dvou koncilních konstitucí jak uvnitř církve, tak navenek. Všichni účastníci koncilu, tedy i ti, kteří se neúčastnili závěrečného slavnostního zasedání, vyjádřili svůj souhlas s konstitucemi, a to buď přímo pastýřskými listy nebo svým jednáním a vyzývali k tomu i všechny kněze a věřící. Část německých věřících v čele s teologem Ignácem von Döllingerem této výzvy neuposlechla a poté, co došlo k Döllingerově exkomunikaci, připojili se tito věřící ke Starokatolické církvi.

Rozdílně reagovali zástupci tehdejší politické moci. Nejznámější je reakce Bismarcka, který byl v pokoncilní době německým kancléřem. Ten obeslal vlády s tím, že na základě jurisdikčního primátu papeže, tak jak je ustanoven v konstituci *Pastor Aeternus*, přešla jurisdikční pravomoc jednotlivých biskupů na papeže a biskupové jsou tak pouze papežovými úředníky. Proti tomu se ohradili němečtí biskupové, kteří ve společném prohlášení odmítli takovýto výklad konstituce. Papež je i nadále biskupem římským a jeho úkol spočívá v tom, aby bděl nad prací ostatních biskupů. Dále, jurisdikce biskupů nad místními církvemi není konstitucí nijak dotčena. Papež Pius IX. v roce 1875 toto prohlášení označil za zcela autentické. Přestože stihl První vatikánský koncil schválit pouze malou část dokumentů připravených

¹⁵ Srov. JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 94 a PESH, Otto Herman. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2014, s. 41

¹⁶ Kán. 225 CIC/1917

k projednání, práce přípravných komisí nepřišla na zmar a neprojednané dokumenty se staly podkladem práce na Kodexu kanonického práva z roku 1917.¹⁷

2.2. *Kodex kanonického práva z roku 1917*

2.2.1. Corpus Iuris Canonici

Do Tridentského koncilu neexistoval jediný sborník kanonického práva, ale na podnět biskupů bylo papežem v roce 1582 vyhlášeno vydání oficiálního souboru práva nazvaného *Corpus Iuris Canonici*, který zahrnoval šest právních sbírek, a to *Decretum Gratiani*, *Liber Extra*, *Liber Sextus*, *Clementinae*, *Extravagantes* papeže Jana XXII a *Extravagantes Communes*. Přes jednotné uspořádání trpělo kanonické právo určitými neduhy. V platnosti zůstaly i některé předpisy, do sbírky nezahrnuté, a některé ze sbírek zůstaly soukromými sbírkami a mezi badateli tak zůstávaly nejasnosti, zda to které ustanovení platí, či nikoliv. Navíc docházelo k vydávání papežských bul, které doplňovaly právo obsažené v *Corpus Iuris Canonici*, což stěžovalo studium, a hlavně používání práva.¹⁸ Pod vlivem kodifikací ve světském právu se tak v církvi začaly postupně objevovat požadavky kodifikace kanonického práva. Kodifikace práva se měla stát součástí prací Prvního vatikánského koncilu, kvůli jeho přerušení k tomu však nedošlo.

2.2.2. Příprava Kodexu kanonického práva z roku 1917

Na základě těchto potřeb církve vytvořil papež Pius X. v roce 1904 papežskou komisi, která měla za úkol kodifikaci¹⁹ kanonického práva připravit. K tomu papež později vytvořil několik zvláštních poradních komisí, do kterých byli pozváni přední učenci kanonického práva své doby. Dále papež vyzval církevní a řeholní ústavy, aby pracovním komisím zaslaly veškeré vyžádané dokumenty a s tím zrušil všechny související interdikty a cenzury.²⁰ Jak práce probíhaly, jednotlivé připravené části byly předkládány celému episkopátu i představeným řádů, aby se k nim vyjadřovali, případně je podle svých vědomostí doplňovali. Důkladné přípravné práce trvaly třináct let a sám papež Pius X. se jejich konce nedožil. V roce 1917 však nově zvolený papež Benedikt XV. vydal konstituci *Providentissima Mater*, kterou promulgoval

¹⁷ JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 95

¹⁸ TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 51

¹⁹ Kodifikace práva obecně znamená souborné uspořádání právních norem z jednoho právního odvětví, což byl případ právě i tvorby CIC/1917. Práce tedy neměla spočívat v tvorbě nových právních norem ale pouze v utřídění norem již existujících. Vzhledem k tomu, že prameny platného kanonického práva vznikaly v průběhu několika století a nikdy nebyly logicky uspořádány (jak je popsáno výše, *Corpus Iuris Canonici* nebyl ničím víc než svodem šesti jiných sbírek práva), situace byla při tvorbě kodexu taková, že normy platného práva mohly stát proti sobě, či již nebyly v životě církve potřebné. V takovém případě měly tvůrci kodexu normy změnit nebo je z konečné verze kodexu úplně vyřadit.

²⁰ GASPARRI, Pietro, *Předmluva CIC/1917*, s. 27

Kodex kanonického práva s účinností od svatodušní neděle roku 1918. Tímto datem také došlo k derogaci do té doby účinného *Corpus Iuris Canonici*.

2.2.3. Uspořádání Kodexu kanonického práva z roku 1917

Kodex je rozdělen do pěti knih: kniha první – Všeobecné předpisy, kniha druhá – Osoby, kniha třetí – Věci, kniha čtvrtá – Různá řízení a kniha pátá – Trestné činy a tresty, dále je pak každá kniha členěna do částí a ty pak dále do statí, do hlav a do článků. Jednotkou, která v civilním právu odpovídá paragrafu, je v kanonickém právu kánon, které se mohou dále ještě dělit do § (ty tedy odpovídají civilním článkům). V Kodexu kanonického práva je dohromady 2414 kánonů, přičemž právě velký rozsah je Kodexu kanonického práva z roku 1917 nejčastěji vyčítán (Kodex kanonického práva z roku 1983 má kánonů o třetinu méně). Většina kánonů Kodexu se nevztahovala na východní sjednocené církve, až na kánony, které jsou ze své podstaty společné pro celou katolickou církev (například kán. 87 CIC/1917 o křtu).

2.3. *Pontifikáty papežů Pia XI. a Pia XII.*

2.3.1. Codex Iuris Canonici Orientalis

V rámci své neúspěšné snahy sblížit katolickou církev s církvemi ortodoxními (katolická církev té doby vnímala jako jedinou možnost ekumenismu návrat odloučených církví do katolické církve)²¹ papež Pius XI. ohlásil úmysl vytvoření jednotné kodifikace kanonického práva pro východní katolické církve a roku 1935 vytvořil komisi, která se tímto úkolem měla zabývat. Práce na kodifikaci byly hotové v roce 1948 a nový papež Pius XII. se je rozhodl nevydat najednou jako tomu bylo u CIC/1917 ale promulgovat je postupně po částech. Mezi léty 1949 a 1957 vydal první čtyři části, poslední část o trestech a svátostech měl promulgovat papež Jan XXIII. v roce 1959. Nový papež se nicméně rozhodl nejprve svolat Druhý vatikánský koncil a vydat celý kodex kanonického práva východních církví najednou.²²

2.3.2. Vznik Vatikánského státu

Poté, co italská armáda obsadila v roce 1870 zbytky Papežského státu, žili papežové pouze ve Vatikánu a stali se tak na téměř 60 let Vatikánskými vězni. Zánik samostatného papežského státu nicméně neznamenal ztrátu mezinárodní subjektivity Apoštolského stolce. Ten i nadále uzavíral mezinárodní smlouvy a měl aktivní a pasivní legační právo (právo vysílat a přijímat vyslance z jiných států). Spory mezi Apoštolským stolcem, tehdy obsazeným

²¹ PESH, Otto Herman. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2014, s. 203

²² TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 53

papežem Piem XI., a Italským královstvím, se však podařilo vyřešit až souborem Lateránských smluv (1929), ve kterých se Itálie zavázala uznat Vatikánský stát jako samostatný stát. Součástí smluv byl také příslib finanční náhrady Apoštolskému stolci za ztrátu velké většiny území zaniklého Papežského státu.²³

3. Druhý vatikánský koncil a jeho vliv na kanonické právo

3.1. *Jan XXIII a příprava koncilu.*

3.1.1. Myšlenka koncilu

Vyhlášení papežského primátu a jeho neomylnosti na Prvním vatikánském koncilu nadále posílilo centralistické pojetí správy katolické církve. K tomu přispěla i konkrétní ustanovení CIC z roku 1917, zejména ta, která se týkala pravomocí biskupů. Jurisdikční primát papeže je v té podobě, jak byl přijat na Prvním vatikánském koncilu, problematický v tom, že papež nemůže výkon této své pravomoci nikdy obstarat sám osobně, na pomoc si ve svém rozhodování musí vzít další osoby, zejména pak římskou kurií. Tím podle některých odborníků vzniká situace, kdy na papežském jurisdikčním primátu (případně na papežské neomylnosti) participuje celá římská kurie, i když jim tyto pravomoci vlastně nebyly svěřeny.²⁴ Celé období po Prvním vatikánském koncilu, respektive po účinnosti CIC z roku 1917, je tak charakterizováno silnou pozicí papeže a římské kurie. Tuto situaci lze ilustrovat například na ustanoveních CIC z roku 1917 (kán. 222–229) týkajících se ekumenického koncilu. Kán. 227 stanovil, že dekry přijaté koncilem nabývají závaznosti až ve chvíli, kdy jsou potvrzeny papežem. Kán. 228 pak ekumenickému koncilu svěřuje „nejvyšší moc nad celou církví“, takto zřejmý rozpor pravděpodobně vznikl, protože se tvůrci CIC z roku 1917 domnívali, že dalšího ekumenického koncilu již po Prvním vatikánském koncilu nebude třeba.²⁵ Projevem papežského centralismu první poloviny 20. století pak byly papežské encykliky, kterými papežové Pius XI. a Pius XII. řídili církve, zejména pak encyklika *Humani generis*, podle které je otázka, ke které papež přijal nějaké stanovisko v encyklice, vyňata z volné diskuze.

A do této situace byl v roce 1958 papežem zvolen Jan XXIII. Kdy přesně se Jan XXIII. rozhodl svolat koncil je dnes už nemožné zjistit, krátká doba mezi jeho intronizací a tajným ohlášením koncilu (necelé tři měsíce) nicméně svědčí o tom, že potřebu ekumenického koncilu, který by nasměroval církve do moderního světa, pociťoval velmi akutně. To, že vnímá

²³ Tamtéž, s. 122

²⁴ PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 46

²⁵ Tamtéž, s. 37

potřeby církve odlišně od předchozích papežů dosvědčuje i jeho odmítnutí veškerých podkladových dokumentů, které byly pro případný koncil připraveny ještě za pontifikátu Pia XII. Z pohledu optiky předešlých koncilů měl být připravovaný ekumenický koncil nicméně novum. Svolání všech ostatních koncilů způsobila nutnost odmítnutí nějakého bludu (např. ariánství), vyhlášení nějakého dogmatu (První vatikánský koncil) nebo vymezení se proti vnějšímu ideologickému nepříteli (Tridentský koncil). Druhý vatikánský koncil nic takového na první pohled neměl. Sám papež zdůvodnil potřebu svolání koncilu takto: „*Očekáváme od koncilu, že vpustí dovnitř čerstvý vzduch.*“²⁶

3.1.2. Přípravy

Trochu proti přednesenému papežově cíli koncilu se stalo svěřením předpřípravných a přípravných komisí v podstatě výlučně členům římské kurie. Ti stáli, jakožto zástupci centralistického řízení, na straně konzervativních kruhů katolické církve, což se výrazně projevilo na dokumentech, které tyto komise připravily a předaly koncilu. Téměř všechny komise odpovídaly římským úřadům a otázky, kterými se měly zabývat tak byly: nauka (kongregace sv. Oficia), biskupové a správa diecéze (kongregace konsistorní), disciplína kléru a lidu (kongregace koncilu), liturgie (kongregace posvátných obřadů) a svátostná praxe (kongregace svátostí), studium a školy (kongregace seminární a universitní), řády (kongregace řeholní), východní církve (kongregace pro východní církve), misie (kongregace propagandy) a laický apoštolát (bez svého protějšku v římské kurii). Pozice římské kurie v komisích sice postupem času slábla, jak do nich byli dosazováni mimořímští biskupové a teologové, v čele komisí však nadále zůstávali kardinálové prefekti.

Biskupové a představení řádů měli přípravným komisím zasílat podněty a návrhy, kterými se komise měly inspirovat. To však způsobilo roztříštěnost diskuzí, které se často vedly i o druhořadá témata. Dalším problémem, jak se ukázalo později, byla představa některých členů přípravných komisí o tom, jak bude koncil vypadat. Podle nich měl koncil pouze vyjádřit souhlas s minulými rozhodnutími papeže Pia XII. oficiálnější a slavnostnější formou, počítali tedy pouze s minimální diskuzí, a ne víc než jedním jednacím obdobím. Přípravné komise nakonec vytvořily na 70 dokumentů nejrůznějších témat, po jejich vyhotovení papež vydal motu proprio *Concilium*, stanovující zahájení koncilu na říjen roku 1962.²⁷

²⁶ Tamtéž, s. 65

²⁷ ALBERIGO, Giuseppe. *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*. Brno: Barrister & Principal, 2005, s. 28

3.1.3. Účastníci koncilu

Nedůležitějším prvkem ekumenického koncilu vždy zůstávali jeho účastníci. Ti, spolu s papežem odpovídali za to, jaký bude mít koncil průběh a jaké dokumenty koncil přijme (i když konečné přijetí dokumentů, jak bylo popsáno výše, je na papežově osobním rozhodnutí). Kromě účastníků s hlasovacími právy, kterými měli být podle kán. 223 CIC/1917 kardinálové (i když by nebyli biskupy), patriarchové, primasové, sídelní biskupové, titulární biskupové (u nich CIC/1917 počítal s možností vyloučení jejich hlasovacího práva, pokud by tak stanovil svolávací dokument, což však nebyl případ Druhého vatikánského koncilu), dále pak opati a představení mnišských kongregací, CIC/1917 počítal také s účastí teologů a znalců kanonického práva, kteří však mají pouze poradní hlas. Největším rozdílem v účastnících koncilu, oproti Prvnímu vatikánskému koncilu, se stal jejich původ. Postupné odevropšťování církve, ještě zrychlené od konce I. světové války, způsobil, že mimoevropských biskupů byla na koncilu většina. I díky tomu se počet hlasujících účastníků od minulého koncilu téměř ztrojnásobil na 2540.²⁸

Myšlenka papeže Jana XXIII. na ekumenický koncil však sahala dál. Nemělo sice ještě jít o ekumenický koncil ve smyslu starověkých koncilů, které zastřešovaly opravdu celé křesťanstvo, papež však chtěl, aby se koncilu účastnili zástupci jiných křesťanských církví s poradním hlasem. Můžeme na tom pozorovat vývoj vnímání ekumenismu ze strany katolické církve oproti době konání Prvního vatikánského koncilu, kdy sice pozvání ostatním křesťanům také přišlo, záměrem pozvání ale byl jejich návrat k jediné pravé katolické víře. Ekumenismus podle papeže Jana XXIII. spočíval spíše v diskuzi než v ideologickém přesvědčování.

Výsledkem těchto snah bylo, že se koncilu zúčastnili zástupci anglikánské a evangelické církve v Německu, dále zástupci luterského a reformovaného světového sněmu a ekumenické rady církví. Větší problémy nastaly při pozvání východních odloučených církví. Většina z nich se v té době nacházela na druhé straně Železné opony a tak jakákoliv jednání s jejich zástupci musela probíhat na diplomatické nebo protokolární úrovni. Vzhledem k silnému protikomunistickému postoji římské kurie se tato jednání musela odehrávat tajně nebo alespoň polotajně, papežovo odhodlání však nakonec zvítězilo a koncilu se účastnili i zástupci moskevského patriarchy.²⁹

²⁸ Srov. JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 90 a JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 106

²⁹ PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 92

3.2. *Průběh koncilu*

3.2.1. *Jednací řád*

Ještě před zahájením koncilu bylo papežem určeno, jak má koncil probíhat, přičemž v mezidobích po prvním a po druhém jednání koncilu se způsob jednání ještě dále proměňoval, na základě poznaných problémů. Všichni účastníci koncilu se měli scházet v generální kongregaci, kde probíhaly diskuze o jednotlivých dokumentech nebo jejich částech (i na generální kongregaci se nicméně hlasovalo, šlo však spíš o jinou formu diskuze než o závazné potvrzení toho kterého dokumentu). Od generální kongregace se odlišuje zasedání, na kterém se slavnostně hlasovalo o dokumentech, které již prošly diskuzí.³⁰ Pro přijetí návrhu byla třeba dvoutřetinová většina hlasů, stejný poměr hlasů byl zpočátku třeba pro odmítnutí návrhu, toto pravidlo se však v průběhu koncilu změnilo. Pokud pro zamítnutí návrhu hlasuje většina, je velmi nepravděpodobné, že by kdy takový návrh získal dvě třetiny hlasů nutných pro schválení. Moderování koncilu provádělo nejprve předsednictvo, později čtyři moderátoři. Přípravné komise se po začátku koncilu proměnily v komise koncilní a měly za úkol vypracovávat dokumenty, případně do nich zapracovávat pozměňovací návrhy, o nichž se hlasovalo v generálních kongregacích. Kromě původních členů komisí do nich byly koncilem zvoleni další zástupci, italský a kuriální vliv v nich tak zeslábl.³¹ Dokumenty připravované koncilními komisemi však i nadále vyjadřovaly spíše názor menšiny (konzervativní biskupové), což způsobovalo nutnost mnoha pozměňovacích návrhů. Kvůli tomu nakonec Druhý vatikánský koncil potřeboval čtyři jednací období k projednání všech zamýšlených témat.

3.2.2. *První jednací období*

Hned na začátku se ukázalo, že koncil nebude krátkou a bezproblémovou epizodou v církevních dějinách. Účastníci ze všech koutů světa se nepřijeli zúčastnit slavnostního potvrzení předložených dokumentů, aby mohli být do Vánoc doma. Biskupové z celého světa se chtěli podílet na utváření církve moderního světa. První na pořadu jednání byly volby členů jednotlivých komisí. Vzhledem k tomu, že k volbě mělo dojít jen dva dny po začátku koncilu, jednotliví účastníci koncilu se ještě nemohli dostatečně poznat, a tak místo aby pouze odsouhlasili kandidáty navržené předsedy jednotlivých kongregací (kteří se stali předsedy koncilních pracovních komisí), takové komise by totiž kurie a s ní konzervativní křídlo koncilu lehce ovládala, generální kongregace volbu komisí o tři dny odložila.³² Mezitím se sešli

³⁰ Tamtéž, s. 77

³¹ JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 103

³² ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 42

biskupové z jednotlivých zemí a ze svého středu vybrali odborníky na konkrétní témata. V samotné volbě pak uspěli kandidáti z celého světa, a ještě jednou se tak potvrdilo, že koncil a celá církev už není záležitostí pouze Evropy, 77 z celkového počtu 160 zvolených členů komisí pocházeli z jiné ho kontinentu.³³

První připravenou předlohou, kterou se měl koncil zabývat, byl dokument o liturgii. Jeho příprava vycházela z liturgického hnutí, které se od 19. století rozšiřovalo Evropou a v církvi znovu probouzelo zaujetí bohoslužbou. I když se koncilní otcové na mnoha otázkách reformy liturgie shodli, jako například užívání národních jazyků nebo větší účast laiků, konečné formulace ještě zůstávali otázkou hlubší diskuze, proto se schéma o liturgii z generální kongregace vrátilo liturgické komisi k přepracování.³⁴

Další projednávanou otázkou se stalo zjevení. Ústředním tématem v této oblasti byl vztah pramenů zjevení, tedy Písma a tradice. V rámci protireformačního souboje katolická církev vyzdvihla tradici, jakožto pramen zjevení, aby se tak výrazně odlišila od Lutherova *sola scriptura*. Pozdější teologické bádání nicméně ukázalo, že je třeba vrátit zpět pozici Bible. Předkládaný dokument však už jen svým názvem („Prameny zjevení“), jako by znovu stavěl tradici naroveň Písmu. Když došlo na hlasování o schématu, na 60 % koncilních účastníků se postavilo proti, a papež proto nařídil jeho úplné přepracování. K přepracování byly vráceny i návrhy dokumentů o sdělovacích prostředcích a o východních církvích.

Ústředním bodem prvního jednacího období se tak stal osmdesáti stránkový návrh dokumentu o církvi. I u něj kritika směřovala nejen vůči znění, ale i vůči podstatě dokumentu jako takového. Připravené schéma popisovalo církev ještě podle středověkého vnímání, zejména z pohledu právního, tedy jako souhrn přesně pojmenovaných institucí. Podle většiny církevních otců se měl dokument spíše zabývat církví jako Božím lidem a církevním posláním vůči lidstvu, případně také církví chudých. Všechny tyto otázky však do dokumentu teprve musely být zapracovány, a nakonec tak v prvním jednací období nedošlo k závaznému schválení ani jediného dokumentu. Přesto však první jednací období rozhodně nebylo ztrátou času. Nikdy v historii se nekonal tak rozsáhlý ekumenický koncil a jakýkoliv předpokládaný průběh jednání musel být vyzkoušen, případně náležitě upraven. Samotný episkopát se musel naučit zacházet se svěřenými pravomocemi.

³³ JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 107

³⁴ ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 45

Největším problémem se ale ukázala malá flexibilita přípravných komisí, které si sice vyžádaly zaslání vyjádření ode všech biskupů a ostatních účastníků koncilu, ve schématech se ale nakonec projevil v podstatě pouze jejich náhled na věc. Takové dokumenty však nemohla koncilní většina přijmout a návrhy tak musely být úplně přepracovány, vyjma toho o liturgii, kde se musely měnit pouze dílčí otázky. První koncilní zasedání ukončil papež Jan XXIII. na začátku prosince 1962, pokračovat se mělo v září 1963. Práce se však v mezidobí nezastavily, bylo třeba do již projednávaných dokumentů zapracovat pozměňovací návrhy, případně upravit dokumenty, které se teprve měly k projednání předložit. Aby se činnosti neizolovaly v jednotlivých komisích, papež vytvořil koordinační komisi, vyloučit se tak mělo zejména řešení stejných otázek v několika schématech, případně sjednocení nejrůznějších definicí.³⁵

3.2.3. Druhé jednací období

V mezidobí pokračující práce nijak nenapovídaly, že by snad koncil mohl skončit podobně jako První vatikánský, smrt papeže Jana XXIII. v červnu 1963 však jistě otrásla všemi příznivci koncilní myšlenky. Ekumenický koncil je velmi těsně spjat s osobou papeže, pouze on jej může svolat, odložit nebo schválit jeho rozhodnutí, kanonické právo proto pamatuje i na případ papežovy smrti v průběhu koncilu. Konkrétně kán. 229 CIC/1917 stanovuje přerušeni ekumenického koncilu, dokud nový papež neobnoví jeho jednání. Pokud by tedy došlo ke zvolení papeže, který by nebyl příznivcem koncilní myšlenky, Druhý vatikánský koncil mohl potkat stejný osud jako ten První. Po krátkém konkláve však kardinálové zvolili milánského arcibiskupa Montiniho, který přijal jméno Pavel VI. Již v prvním jednacím období se arcibiskup Montini ukázal nejen jako příznivec ekumenického koncilu, ale i obdobného přístupu k projednávaným otázkám, jako měl papež Jan XXIII.³⁶ Nově zvolený papež ještě v den svého zvolení jakékoliv obavy o pokračování koncilu rozptýlil. Druhé koncilní jednání začalo jen o tři týdny později, než bylo původně stanoveno. Tak dlouho totiž zůstal neobsazený papežský stolec.

Papež Pavel VI. ve svém zahajovacím projevu určil prioritu druhého jednacího období již projednávané schéma o církvi. Přepracovaný dokument byl rozdělen do čtyř kapitol, církev jako tajemství, její hierarchická struktura, boží lid a laici, svatost církve. I k tomuto návrhu sice existovaly doplňovací návrhy, zejména větší důraz na laiky a na Pannu Marii, podařilo se nicméně návrh jako takový schválit, s tím, že se dále měly projednávat podrobně jeho jednotlivé kapitoly. Nejproblematictější se brzy ukázala kapitola o církevní hierarchii, která měla mimo

³⁵ Tamtéž, s. 52

³⁶ Tamtéž, s. 56

jiné závazně stanovit, jaký je vztah mezi papežem a kolegiem biskupů, tedy otázku, kterou by vyřešil První vatikánský koncil, kdyby mu bylo umožněno pokračovat a kterou přijetím konstituce o papežském primátu a neomylnosti pouze zintenzívněl.

Středem sporu se stala formulace, podle které „kolegium biskupů, do něhož je každý jednotlivec přijímán biskupským svěcením, nese ve vztahu ke své hlavě, papeži, moc a odpovědnost za celou církev“.³⁷ Podle zástupců kurie a ostatních zastánců moci papeže jsou tím zpochybňovány závěry Prvního vatikánského koncilu, takovéto pojetí biskupské moci navíc, podle jejich závěru, nemělo dostatečné podklady ani v Písmu ani v tradici. Zastánci této formulace namítali, že samotný návrh konstituce v jiných místech několikrát potvrzuje papežský primát, o omezení papežovy moci se tedy rozhodně nemůže jednat. Kolegialita biskupů jako taková je pak potvrzována nejen texty, které se užívají při biskupských svěceních, ale také v biblickém poslání dvanácti apoštolů, návrh je tedy podporován jak tradicí, tak Písmem.

Z pozdějších diskuzí ke schématu o církvi vplynuly i další otázky a vzhledem k množství řečníků a pozměňovacích návrhů, které přednesli, se moderátoři rozhodli k neortodoxnímu kroku. Vyhlásili hlasování o pěti otázkách, které sice nebylo závazné, jejich zodpovězení ale mělo přípravným komisím ukázat vůli účastníků a pomoci jim tak při přepracovávání schématu o církvi. Otázky zněly: 1) Má biskupské svěcení svátostný charakter? 2) Stává se posvěcený biskup v *communio* s papežem a ostatními biskupy členem *corpus episcoporum*? 3) Je biskupské kolegium nástupcem apoštolského kolegia a má společně se svou hlavou papežem, a nikdy bez něho, nejvyšší moc nad veškerou církví? 4) Vychází tato moc z božského práva? 5) Je vhodné, podle potřeby církve v různých krajinách, znovuzřídit diakonát, jako zvláštní a stálý stupeň svěcení? A přestože byly všechny dílčí otázky schváleny dvoutřetinovou většinou, proti zůstávalo vcelku stabilní jádro kuriálních a konzervativních biskupů. Hlasování o sporných otázkách určilo, jakým směrem je třeba schéma o církvi přepracovat a další diskuze o něm byla přesunuta na příští jednací období.

V návaznosti na schéma o církvi se dále projednávala otázka biskupského úřadu, konkrétně se jednalo o případné reorganizaci římské kurie, kterou ale mohl provést pouze papež. Ze strany účastníků koncilu tak šlo spíše o vyjádření osobních zkušeností, případně přání reformy vztahu kurie a biskupských úřadů. I přesto, že se sami členové kurie v diskuzích často vyjadřovali proti výraznějším změnám fungování římských úřadů, papež v později provedené

³⁷ JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 114

reformě mnoha požadavkům ze strany sídelních biskupů vyhověl.³⁸ Další otázkou pak byla tvorba a právní zakotvení biskupských konferencí, která například v německy mluvících zemích fungovala již od roku 1848, v jiných státech však neexistovaly vůbec. A nakonec se jednalo o povinnosti sídelního biskupa rezignovat na svůj úřad po dosažení 75 let. Vzhledem k množství pozměňovacích návrhů moderátoři poslali návrh zpět k přepracování.

Krátce se také projednával návrh dokumentu o ekumenismu, který se skládal z pěti kapitol. První se zabývala katolickými principy ekumenismu, druhá kritérii jeho uskutečňování, třetí pak vztahy katolické církve s východními ortodoxními církvemi a těmi církvemi, které zrodila protestantská reformace, čtvrtá pak významem židovského národa v dějinách spásy a poslední pak o otázce náboženské svobody. S prvními třemi kapitolami koncil ještě vyjádřil souhlas, další dvě pak ale vyvolávaly vášnivé debaty. Proti vyjádření důležitosti židovské víry pro dějiny spásy se postavily dvě věci, pro katolickou víru v tu chvíli ještě tradiční antisemitismus, ale také odpor východních katolických církví, jejichž zástupci se obávali případné odplaty proti jejich věřícím ze strany většinově muslimské společnosti.³⁹ Otázka náboženské svobody jako přiznání svobody svědomí každého člověka, nebyla jeho zastánci dostatečně argumentačně podpořena a samotný návrh nebyl teologicky dostatečně propracován. Přes přednesené výhrady byl návrh schválen jako podklad pro další práci.⁴⁰

Na úplný konec druhého jednacího období připadlo zasedání, na kterém se podařilo schválit první dokumenty koncilu. Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum concilium* přinášela tak potřebnou liturgickou reformu, která měla zajistit aktivnější účast věřících na posvátných obřadech. To, že si i účastníci koncilu uvědomovali význam takové reformy, reflektuje poměr závěrečného hlasování, 2147 hlasů pro a pouze 4 proti. Druhým schváleným dokumentem se stal dekret o hromadných sdělovacích prostředcích *Inter mirifica*. Přestože dokumenty schválil koncil, pro jejich závaznost bylo nutné, aby je ještě potvrdil papež. Podle platných předpisů měl papež Pavel VI. použít k potvrzení stejnou formuli, jaká byla použita na Prvním vatikánském koncilu, vzhledem k vývoji vnímání vztahu papeže a biskupů, potažmo koncilu, se však papeži taková formule zdála nevhodná. Proto nechal vytvořit formulaci novou, která by lépe vyjadřovala postoje katolické církve v roce 1963: „*s tím vším vcelku i jednotlivě, co bylo stanoveno v této konstituci (případně v tomto dekretu), souhlasili otcové posvátného sněmu. A my apoštolskou mocí, Kristem nám svěřenou spolu se ctihodnými otcí v Duchu svatém*

³⁸ Tamtéž, s. 115

³⁹ Katolická církev jako by ještě plně nevstřebala rozhodnutí Jana XXIII., který nechal z velkopáteční liturgie odstranit zmínku o „bohovraždě“ Ježíše Krista židovským národem.

⁴⁰ ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 76

schvalujeme, rozhodujeme a ustanovujeme, co takto sněm ustanovil, k Boží slávě přikazujeme vyhlásit.“⁴¹

Druhé mezidobí tak bylo naplněno nejen další prací na přípravě koncilních dokumentů, ale konečně i přijímáním z koncilu vycházejících změn. Liturgická reforma nicméně nemohla být provedena ze dne na den, kardinál Larraona z kongregace pro bohoslužbu a svátosti předpokládal, že k aplikaci změn, vyplývajících z konstituce bude třeba minimálně deseti let.⁴² Papež Pavel VI. také oznámil, že v mezidobí navštíví Jeruzalém, kde se setká s konstantinopolským patriarchou Athenagorou, čímž vyjadřoval vlastní názor jak na návrh schématu o ekumenismu, tak konkrétně o kapitole o Židovském náboženství.

3.2.4. Třetí jednací období

Třetí jednací období zahájil papež Pavel VI. mší, kterou koncebroval s 24 dalšími biskupy, zasedání koncilu se pak nově účastnili zástupci konstantinopolského patriarchy a dalších východních církví, všechno plody koncilu a koncilních prací. Přesto však stála před koncilními otci ještě většina práce, ve třetím období se totiž nejvíce a několikrát projevil rozpor mezi složením koncilních komisí a rozložením názorů mezi hlasujícími účastníky koncilu.

Prvním projednávaným dokumentem se stalo schéma o církvi, které komise na základě pozměňovacích návrhů rozšířila o další čtyři kapitoly, o obecném povolání ke svatosti, o řeholnicích, o eschatologickém horizontu církve a o Panně Marii. I přepracovaná kapitola o církevní hierarchii znovu vyvolávala rozbroje, spornými otázkami se znovu stala kolegialita biskupů, obnovení stálého diakonátu a jáhenství bez celibátu. První dvě otázky by se ještě podařilo schválit dvoutřetinovou většinou (jáhenství bez celibátu v této formulaci nikoliv) papež nicméně požadoval v takto důležitých otázkách co největší jednotu. Krokem, který vyvolal mezi koncilní většinou vlnu nevole, se později stalo připojení takzvané *nota explicativa brevia*. Šlo o dokument, v jehož smyslu se měla celá konstituce o církvi vykládat, a to tak, že nesmí nijak zasahovat do papežských pravomocí, přiznaných mu Prvním vatikánským koncilem. Samotný obsah dokumentu nicméně problematický nebyl, konstituce o církvi nikdy neměla omezovat papežskou moc. Problematický byl nicméně způsob, jakým papež (od koho nota pocházela se nikdy nepodařilo potvrdit, teologická komise odpovědná za schéma o církvi se nicméně při připojování noty ke koncilnímu dokumentu odvolala na vůli vyšší moci a nad

⁴¹ *Sancrosanctum Concilium*, dodatek

⁴² ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 85

komisemi nestál nikdo jiný než papež), pravděpodobně na popud kuriální menšiny, zasahoval do fungování koncilu.⁴³

Poté následovalo jednání o dekretu o biskupském úřadu, které sice logicky vycházelo ze schématu o církvi, nicméně vzhledem k tomu, že ještě nedošlo ke schválení konstituce *De ecclesia*, nebylo možné přebírat z ní plynoucí definice. To umožnilo kuriální menšině znovu rozporovat biskupské pravomoci, konkrétně pak to, kdy se biskup stává součástí biskupského kolegia. Podle koncilní většiny tomu tak mělo být ihned po biskupském svěcení, podle zástupců kurie však až po pověření papežem. Rozpory, spolu se snahou postupovat v koncilní práci kupředu, způsobovaly tvorbu kompromisních textů, menšina koncilních otců (jejich počet se u různých hlasování pohyboval mezi 300–500 z celkového počtu 2500) tak v mnoha případech zmírnila reformní úsilí, ke kterému by se jinak koncil odhodlal.⁴⁴

Vášnivě debaty následovaly také o otázkách náboženské svobody a prohlášení o Židech. Náboženská svoboda, tak jak ji chápal navrhovaný dokument, by se sice na jedné straně vymezila proti středověké nutnosti boje proti heretikům, podle odpůrců však katolická církev, pokud sama sebe chápe jako pravou církev a nositelku pravdy, nemůže odmítat podporu státu, pokud je tento k tomu ochotný (tento názor se zakládal na privilegovaném postavení katolické církve např. ve Španělsku nebo v Itálii v té době), navrhovali proto nahradit v koncilních textech náboženskou svobodou co nejvyšší náboženskou snášenlivostí. Pro vyhlášení náboženské svobody se naproti tomu postavili biskupové z USA, kteří sice byli ve většině ostatních otázek spíše konzervativní, pocházeli však ze státu, jehož sama podstata stála na náboženské svobodě. Jako nástroj proti komunistickému totalitarismu pak náboženskou svobodu chápali polští biskupové. I když bylo nakonec přes odpor prohlášení připraveno ke schválení, skupina 200 převážně španělských a italských biskupů se odvolala k presidiu s tím, že požadují delší čas ke studiu návrhu. Většina koncilních otců se sice snažila u papeže sjednat zmaření takového odkladu, který nemohl být viděn jinak než jako zdržovací manévr, papež Pavel VI. však odmítl jakkoliv postupovat proti jednacímu řádu, protože mu nepřísluší zasahovat takovým způsobem do fungování sněmu. Koncilní menšině se tak podařilo odložit prohlášení o náboženské svobodě minimálně o jedno jednací období. Odpor proti textu o židech a nekřesťanech stále přicházel od zástupců arabských států, kteří prohlašovali, že jde o stanovisko ve prospěch státu Izrael, nicméně bez skutečného opodstatnění. Další výtky pak

⁴³ PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 101

⁴⁴ ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 93

směřovaly na nedostatečné zmínění ostatních, alespoň monoteistických, náboženství (i islám byl zmíněn jen krátce).

Dále projednávané schéma o Zjevení bylo od posledního odmítnutí podstatně změněno, nezabývalo se už sporným vztahem mezi Písmem a tradicí, ale spíše o zjevení se Boha lidem a jeho projevech ve slově a ve skutečnostech spásy, katolická církev se měla díky novým formulacím lépe konfrontovat s okolním světem. Z důvodů již dříve zmiňovaných musel poté koncil projednávat devět dokumentů v šesti týdnech. Kromě dvou, O životě a službě kněží a schéma o misiích, se všechny dokumenty – O božím lidu, směrnice o obnově řeholního života, o křesťanské výchově, zásady o vzdělání kněží – podařilo schválit, i když ani ty nebyly vždy bez jakýchkoliv problémů. Nejdůležitějším dokumentem projednávaným v této době bylo schéma o církvi v dnešním světě.⁴⁵

Definování vztahu církve s vnějším světem chápalo mnoho lidí jako vrchol koncilu. Poté, co se podařilo určit, jak církev chápe sebe samu, bylo třeba rozhodnout o tom, jak bude vystupovat vůči modernímu světu. Sám papež Pavel VI., poté, co rozhodl o pokračování koncilu, stanovil, že otázka církve v dnešním světě má být stěžejním tématem koncilu. Samotný dokument pak byl rozčleněn do čtyř kapitol, základy povinností vůči světu, chudoba, přelidněnost a válka. Návrh byl jako takový schválen a mohla tak proběhnout podrobnější diskuze o jednotlivých otázkách. Tam se brzy ukázalo, že otevření se světu je pro církev nová a neprozkoumaná oblast, i z toho důvodu proto navrhované kapitoly nebyly příliš teologicky nebo biblicky podpořené. Teologický výzkum této oblasti prostě ještě nebyl proveden. Podle názoru některých koncilních otců se tak schéma mělo stát spíše začátkem diskuze než něčím trvale neměnným.⁴⁶ Při diskuzi o kapitolách vyvstaly i další problémy. Podle toho, jak se jednotlivé partikulární církve nacházely v jiných geografických nebo politických oblastech, musely reagovat na jiné problémy a musely na ně reagovat za použití jiných prostředků. Schéma navíc bylo značně evropocentrické, a to ve chvíli, kdy se evropský charakter katolické církve spíše zmenšoval. S mnoha pozměňovacími návrhy bylo schválení dokumentu přeloženo na čtvrté jednací období.

Tak se nakonec třetí jednací období nachýlilo ke konci a na jeho konečné zasedání byly připraveny tři dokumenty ke schválení. Schéma o církvi přijal koncil jako dogmatickou konstituci *Lumen gentium*. Přes vleklé debaty, které dokument provázely, se proti němu

⁴⁵ JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 123

⁴⁶ ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 105

v závěrečném hlasování postavilo pouze pět koncilních otců. Jako další se podařilo přijmout dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio* a dekret o východních katolických církvích *Orientalium ecclesiarum*. Přes některé neshody na konkrétních formulacích, případně na zasahování do vůle koncilu ze strany kuriální menšiny, se podařilo přijmout v podstatě jednomyslně tři velmi důležité dokumenty a koncil se tak mohl posunout ke čtvrtému a poslednímu jednacímu období.

3.2.5. Čtvrté jednací období

Ještě před zahájením jednacího období se papež Pavel VI. zavázal po skončení koncilu provést reformu kurie a dokončit připravovanou revizi kodexu kanonického práva. Znovuzahájení koncilní práce pak bylo naplánováno na září 1965, konec koncilu jako takového pak na prosinec 1965. Vzhledem k množství stále ještě neschválených dokumentů došlo k tomu, že se v posledním jednací období zvýšil počet slavnostních zasedání, na kterých byly závazně schvalovány dokumenty. Čtvrté jednací období je také zvláštní menším počtem plenárních diskuzí, na které už nezbýval čas. Díky tomuto přístupu se sice podařilo schválit všechny projednávané dokumenty v předsevzatém časovém rámci, samotné dokumenty však nemají takovou hloubku, jakou by mohly mít, kdyby se na konec koncilu tolik nespěchalo.⁴⁷

První projednávanou otázkou se stala náboženská svoboda z pohledu katolické církve, za jejíž vyhlášení se tentokrát postavili biskupové z oblastí, kde v minulosti nebo současnosti k omezování náboženské svobody docházelo. Jedním z významných přispěvatelů na toto téma se stal také tehdejší pražský arcibiskup Josef Beran. Ti poukázali na to, že pouze svobodně žitá víra může být žita opravdově. Nesouhlas italských a španělských biskupů se podařilo překonat a prohlášení o náboženské svobodě mohlo být připraveno k závaznému schválení. Stejně tak se podařilo schválit text dekretu o biskupech a o diecézní správě. Delší diskuzi pak provázal návrh konstituce o církvi v dnešním světě. Schválit se dále podařilo text dekretu o obnově řeholního života, deklaraci o vztahu církve s nekřesťanskými náboženstvími a o kněžské službě a životě. Tyto dokumenty pak mohly být závazně schváleny na prvním zasedání čtvrtého jednacího období jako dekret o biskupech *Christus dominus*, dekret o řeholním životě *Perfectae caritas*, dekret o výchově ke kněžství *Optatam totius*, dále pak deklaraci o křesťanské výchově *Gravissimum educationis* a deklaraci o vztahu církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate*.

⁴⁷ Tamtéž, s. 128

Pro přijetí konstituce o zjevení bylo nutné vyřešit sporný vztah Písma a Tradice, což se nakonec podařilo za osobního přispění papeže Pavla VI. Nově přepracovaný návrh dekretu o laickém apoštolátu byl schválen také v podstatě jednomyslně. Ke schválení nedošlo u dokumentu, který se zabýval změnou odpustkové praxe, ten sice zaváděl určité potřebné změny, ale neřešil otázku odpustků v potřebné hloubce a byl brzy stažen. Následovala podrobnější diskuze ke schématu o misiích, kde nadále zůstávalo mnoho sporných kapitol, největší podporu pak měla účast misijního episkopátu a kléru vůbec na centrálním řízení misíí. Schéma bylo proto změněno tak, aby se v budoucnu část členů kongregace Propagandy vybírala z misijních biskupů a misijních řádů. Po diskuzi o takzvaných dělnických kněžích a kněžském celibátu došlo ke také ke schválení schématu o kněžství. Nejdelší diskuzi s nejvíce pozměňovacími návrhy (3595) se dočkala budoucí pastorační konstituce. Debatovalo se jak o vztahu církve k ateismu, konkrétně pak o případném odsouzení komunistického ateismu, tak o názoru církve na problémy, se kterými se moderní svět potýká, jako válka, mír a odzbrojení nebo přelidnění.⁴⁸ Nakonec se však podařilo dojít ke kompromisním řešením ve všech kapitolách a poslední dokument koncilu tak byl připraven k závaznému přijetí.

Na slavnostním zasedání 7. prosince 1965 tak mohli koncilní otcové schválit další čtyři dokumenty. Deklaraci o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*, dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes*, dekret o kněžské službě a životě *Presbyterorum ordinis* a konstituci o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*. Papež Pavel VI. využil posledního zasedání koncilu také k tomu, aby spolu s konstantinopolským patriarchou Athenagorou zrušili vzájemné, skoro tisíc let trvající exkomunikace, a otevřeli tím možnost sblížení a možná také budoucí znovusjednocení katolické církve s východními nesjednocenými církvemi.⁴⁹ Následující den pak papež Pavel VI. motu proprio prohlásil Druhý vatikánský koncil za ukončený, pro církvev tak sice skončila koncilní práce, musela se však ihned začít věnovat práci další, která se v mnohých ohledech ukázala jako náročnější, a to recepci veškerých reformních změn.⁵⁰

3.3. *Dokumenty druhého vatikánského koncilu*

Druhý vatikánský koncil tedy nakonec přijal 16 dokumentů, což se může z původně 69 připravených schémat zdát jako neúspěch, je však nutno říci, že i díky vytřídění méně podstatných problémů se koncilní dokumenty staly podkladem pro život církve na několik desetiletí dopředu. Církvi se prostřednictvím koncilních otců podařilo vyjádřit, jaký si přeje mít

⁴⁸ JEDIN, *Malé dějiny koncilů*, s. 133

⁴⁹ PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 105

⁵⁰ ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 147

vztah s moderním světem. Přestože kanonické právo nezná odstupňování právních norem podle jejich právní síly, je možné říci, že se přijaté dokumenty staly základem reformy kanonického práva zahájené ještě papežem Janem XXIII.⁵¹ Aby opravdu došlo k zapracování změn přijatých na koncilu do života církve, papež Pavel VI. ani ne tři měsíce po skončení koncilu ustanovil komise, které se měly zabývat změnami kanonického práva na základě koncilních dokumentů.

Druhý vatikánský koncil schválil následující dokumenty:

Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum concilium*

Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*

Věřoučná konstituce o Božím zjevení *Dei verbum*

Pastorální konstituce *Gaudium et spes*

Dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes*

Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*

Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*

Dekret o výchově ke kněžství *Optatam totius*

Dekret o přizpůsobené obnově církevního života *Perfectae caritatis*

Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*

Dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*

Dekret o katolických východních církvích *Orientalium Ecclesiarum*

Dekret o hromadných sdělovacích prostředcích *Inter mirifica*

Prohlášení o křesťanské výchově *Gravissimum educationis*

Prohlášení o vztahu církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate*

Prohlášení o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*

4. Právo přechodného období 1963–1983

Přes probíhající koncil a plánovanou rekodifikaci kanonického práva, kterou vyhlásil papež Jan XXIII. ještě před zahájením koncilu v roce 1959, si papež Pavel VI. uvědomoval, že

⁵¹ Tamtéž, s. 13

s některými změnami není možné čekat, proto ještě v průběhu koncilu využíval svěřené zákonodárné pravomoci, aby uzpůsobil kanonické právo potřebám církve.

4.1. *Liturgická reforma*

Volání po reformě v oblasti liturgie se v katolické církvi ozývalo již od 17. století, prostřednictvím takzvaného liturgického hnutí.⁵² Po dlouhých debatách koncil přijal konstituci o liturgii, která měla do bohoslužby přinést potřebnou reformu. Pro obyčejného věřícího byly změny v oblasti liturgie nejcitelnějšími změnami, které koncil přinesl. Stejně tak se ale liturgická reforma stala jedním z nejpodstatnějších míst odporu proti koncilu, jak uvnitř církve (např. Bratrstvo sv. Petra) tak navenek (kvůli papežem nepovolenému konsekrování čtyř dalších biskupů exkomunikovaný⁵³ arcibiskup Lefebvre a jím založené kněžské bratrstvo svatého Pia X.)^{54 55}

Konstituce o liturgii, *Sacrosanctum concilium*, byla první konstituce přijatá koncilem a také první dokument koncilu, jehož účinky mohli věřící v církvi pozorovat. Ještě v průběhu koncilu v březnu 1965 vstoupily v platnost první prováděcí směrnice k liturgické reformě a díky tomu mohlo být poslední jednací období koncilu zahájeno bohoslužbou v nové podobě. Vzhledem k tomu, kolik změn liturgická reforma přinesla a kolik práce bylo třeba vykonat (zejména v oblasti tvorby nového misálu a jeho překlad do národních jazyků), fungovaly místní církve po nějakou dobu v liturgickém přechodném období, než se podařilo ustálit formu mše v dnešní podobě.^{56 57} Tato doba trvala v jednotlivých místních církvích různě dlouho, protože končila až vydáním jednotného misálu v národním jazyce (anglicky – 1973, německy – 1974, česky – 1983).

Neviditelnější změnou liturgické reformy se stalo užívání národních jazyků v celé liturgii, tak jak o tom pojednává právě konstituce o liturgii:

„Avšak ve mši, při udělování svátostí i jinde v liturgii může být pro lid nezřídka velmi užitečně uplatnit národní jazyk. Budiž proto možné poskytnout mu více místa zvláště ve čteních

⁵² PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 114

⁵³ V roce 2009 papež Benedikt XVI. odvolal exkomunikaci čtyř biskupů, které arcibiskup Lefebvre vysvětil.

⁵⁴ Jak se ale ukázalo ve chvíli, kdy Jan Pavel II. znovu povolil sloužit Tridentskou mší a ani to nevedlo ke smíření Piánského bratrstva s katolickou církví, protestnímu hnutí nešlo ani tak o odmítnutí liturgické reformy, jako spíše o odmítnutí směřování církve po Druhém vatikánském koncilu vůbec.

⁵⁵ PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 120

⁵⁶ Tamtéž, s. 125

⁵⁷ Od roku 1970 došlo ještě ke třem změnám misálu v letech 1975, 2002 a 2008.

a připomínkách, v některých modlitbách a zpěvech; příslušné směrnice pro jednotlivé případy jsou obsaženy v dalších kapitolách.⁵⁸

Další změny přinesly například začlenění kázání do mešní bohoslužby, připojení starozákonních čtení ke mši svaté a větší účast laiků na bohoslužbách. Dále bylo umožněno sloužit mši svatou po celý den, podávat svaté přijímání pod obojí způsobou také laikům a koncebrovat mši více kněžím.⁵⁹

4.2. Právní reforma

4.2.1. Motu proprio *Pastorale munus* (1963)

Papež Pavel VI. tímto dokumentem svěřil biskupům nová oprávnění, týkající se zejména udělování výjimek kněžím při sloužení mši, výjimek při udělování svátostí v nebezpečí smrti a jiných výjimek opodstatněných závažnými důvody. Dále svěřil každému biskupovi osm nových privilegií, kterými jim mimo jiné umožnil hlásat slovo Boží a udělovat svátost smíření, kdekoliv na světě, pokud to výslovně nezakáže místní ordinář.⁶⁰

Udělená oprávnění nijak nezmenšovala biskupské pravomoci v CIC/1917 a později byla zařazena do CIC/1983⁶¹ a jako taková je můžeme považovat za zahájení právní reformy, která v církvi probíhala mezi lety 1963-1983.⁶²

4.2.2. Motu proprio *Apostolica sollicitudo* (1965)

Pro pokračování koncilního díla ustanovil Papež VI. biskupský synod⁶³ jako poradní sbor papeže. Fungování synodu mělo podle papeže institucionálně zapojit episkopát do řízení církve. Členy synodu nejsou, na rozdíl od ekumenického koncilu, všichni biskupové, ale pouze jejich část. Aby v synodu zaznívaly hlasy opravdu celé církve, mají být členy synodu zástupci biskupských konferencí z celého světa. Synod má papeži poskytovat informace o partikulárních církvích a diskutovat o předložených otázkách.⁶⁴

Synod je plně podřízen papeži, který odpovídá za jeho svolávání, vybírání a schvalování členů a předkládání otázek k projednání. Synod nemá zákonodárnou pravomoc, pokud mu ji

⁵⁸ *Sacrosanctum concilium*, čl. 36 § 2

⁵⁹ Tamtéž, čl. 57

⁶⁰ *Pastorale munus*, čl. 33 a čl. 14

⁶¹ Např. kán. 967 § 1 CIC/1983

⁶² TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 55

⁶³ V českém oficiálním překladu CIC/1983, porízeným českou biskupskou konferencí, je slovo synod překládáno jako sněm, tím je však obtížnější synod rozlišovat jak od ekumenického (obecného), tak od partikulárních sněmů.

⁶⁴ *Apostolica sollicitudo*, čl. 2

papež nepřizná, může se setkávat v řádném valném shromáždění, nebo v mimořádném valném shromáždění, případně v regionálním shromáždění. Měl být také vytvořen stálý generální sekretariát, který by připravoval práci na další synodní zasedání.⁶⁵

4.2.3. Motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* (1967)

V návaznosti na koncilní dokumenty *Lumen gentium* a *Ad gentes* opravňuje motu proprio papeže Pavla VI. biskupské konference k obnově trvalého jáhenství na základě povolení Apoštolského stolce. V té které partikulární církvi musí k obnově trvalého diakonátu existovat pádné důvody, o jejichž opodstatněnosti rozhoduje Apoštolský stolec.

„Je úkolem shromáždění biskupů nebo biskupské konference, aby projednala se souhlasem Nejvyššího Velekněze – s ohledem na dobro věřících – zda a kde má být jáhenství ustanoveno jako řádný a trvalý stupeň hierarchie.“⁶⁶

Už před Druhým vatikánským koncilem vykonávali vybraní mužové činnosti, které by ze své podstaty měli vykonávat spíše jáhni. Dekret o misijní činnosti církve se k tomu vyjadřuje takto:

„Kde se to bude zdát biskupským konferencím vhodné, ať se obnoví jáhenství jako trvalý životní stav podle směrnic konstituce o církvi. (...) Je totiž záhodno, aby muži, kteří vykonávají opravdovou jáhenskou službu tím, že kážou Boží slovo jako katechisté, nebo jménem faráře a biskupa řídí odlehlé křesťanské obce, nebo konají sociální či charitativní činnost, byli posílněni a těsněji spojeni s oltářem vkládáním rukou, dochovaným už od apoštolů, aby pak plnili svou službu účinněji s pomocí svátostné milosti jáhenství.“⁶⁷

4.2.4. Apoštolská konstituce *Regimini Ecclesiae universae* (1967)

Jedním z přání biskupů, které vyjádřili na koncilu, neměli však k jeho provedení pravomoc, byla reorganizace římské kurie. K problémům existující římské kurie se biskupové vyjádřili prostřednictvím dekretu o pastýřské službě biskupů v církvi:

„Otcové posvátného sněmu si však přejí, aby se tyto úřady – které sice dosud poskytovaly římskému biskupovi a pastýřům církve výbornou pomoc – podrobily novému

⁶⁵ Tamtéž, čl. 12

⁶⁶ *Sacrum diaconatus ordinem*, čl. 1

⁶⁷ *Ad gentes*, čl. 16

uspořádání, více přizpůsobenému potřebám doby, zemí a ritů, zvláště pokud jde o jejich počet, název, kompetenci, vlastní postup a vzájemnou koordinaci jejich práce. (...)“⁶⁸

Apoštolská konstituce proto změnila názvy jednotlivých kongregací:

- z kongregace sv. Oficia se stala kongregace pro nauku víry;
- z kongregace pro východní Církev se stala kongregace pro východní církve;
- z konsistorní kongregace se stala kongregace pro biskupy;
- z kongregace Propagandy se stala kongregace pro evangelizaci národů;
- z kongregace koncilu se stala kongregace pro kleriky;
- z kongregace řeholní se stala kongregace pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života;
- z kongregace seminární a univerzitní se stala kongregace pro katolickou výchovu, semináře a studijní instituty.

Důležitější změnou ale bylo nové vnitřní fungování římské kurie. Členové kongregací nově nemuseli být kardinálové, mohli se jimi stát i diecézní biskupové.⁶⁹ Zastoupení členů v jednotlivých kongregacích mělo také lépe odpovídat světové církvi. Římská kurie tak už neměla být pouze italskou záležitostí.⁷⁰ Denní fungování kongregace měl zajišťovat prefekt kongregace spolu se stálými pracovníky kongregace, všichni členové se měli scházet na společném jednání maximálně jednou za rok, čímž mělo být zajištěno, aby biskupové z různých částí světa nechyběli ve svých diecézích příliš často. Členové kongregací jsou jmenováni na pětileté funkční období.⁷¹

Pavel VI. poté v roce 1969 vydal apoštolskou konstituci *Sacra rituum congregatio*, kterou rozdělil kongregaci posvátných obřadů na kongregaci pro svatořečení⁷² a kongregaci pro Boží kult.⁷³ V roce 1973 papež Pavel VI. vydal svou třetí a poslední apoštolskou konstituci zabývající se reformou kurie, *Constans nobis*, která sloučila kongregaci pro Boží kult a kongregaci pro disciplínu svátostí v jednu kongregaci pro Boží kult a disciplínu svátostí.⁷⁴

⁶⁸ *Christus Dominus*, čl. 9

⁶⁹ *Regimini Ecclesiae universae*, čl. 2 § 2

⁷⁰ Tamtéž, čl. 3

⁷¹ Tamtéž, čl. 2 § 5

⁷² *Sacra rituum congregatio*, čl. 5

⁷³ Tamtéž, čl. 1

⁷⁴ *Constans nobis*, čl. 2

4.2.5. Motu proprio *Matrimonia mixta* (1970)

Motu proprio reaguje na společenské změny, které způsobily, že manželství mezi katolíky na jedné straně a věřícími jiných křesťanských církví, nebo osobami nepokřtěnými na straně druhé, podstatně přibylo. Podle dokumentu sice nevedou smíšená manželství k zvětšování jednoty mezi křesťany, spíše naopak, protože smíšená manželství jsou ze své podstaty obtížnější. Přesto však je odpovědností církve, aby podporovala věřící, kteří se na takové manželství připravují nebo v něm již žijí. Důležité je zejména vzdělávání dětí z takových manželství učením katolické církve.

Ke smíšenému manželství je nutné svolení místního ordináře,⁷⁵ při uzavírání smíšeného manželství musí katolický věřící prohlásit, že se bude stranit jakéhokoliv nebezpečí odpadnutí od víry a že udělá vše pro to, aby byly všechny jeho děti pokřtěny a vychovány v katolické víře, o této povinnosti musí být informována i nekatolická strana. Místní ordinář má také zajistit spirituální podporu katolickým věřícím žijícím ve smíšeném manželství a dětem z takových manželství.⁷⁶

4.2.6. Apoštolská konstituce *Romano Pontifici eligendo* (1975)

Již v roce 1966 vydal papež Pavel VI. motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, které přikazovalo biskupům a členům Římské kurie, kteří dosáhnou 75 let, zřít se svého úřadu, do rukou papeže, papež nicméně nemusí zřeknutí ihned přijmout. Na to navázalo v roce 1970 motu proprio *Ingravescentem aetatem*⁷⁷, které umožňovalo účast na konkláve pouze kardinálům, kteří nedosáhli 80 let. Kardinálové starší 80 let nadále zůstali členy kolegia kardinálů.

V roce 1975 pak papež Pavel VI. vydal apoštolskou konstituci *Romano Pontifici eligendo*, kterou upravoval správu katolické církve v době sedisvakance Apoštolského stolce. Provádění každodenních úkolů a činností, které není možné odložit, je po dobu sedisvakance svěřeno kolegiu kardinálů. Kolegiu kardinálu ale není svěřena žádná z činností, které spadají výslovně do jurisdikce papeže.⁷⁸ Dále konstituce přikazuje všem kardinálům, kteří vedou nějaký úřad Římské kurie, ihned po smrti papeže na svou funkci ve vedení rezignovat.⁷⁹

⁷⁵ *Matrimonium mixta*, čl. 1

⁷⁶ Tamtéž, čl. 14

⁷⁷ Když papež Benedikt XVI. oznámil v roce 2013 rezignaci na papežský úřad, jako důvod uvedl právě sousloví „*ingravescente aetate*“, v češtině „pokročilý věk“. Benedikt XVI. *Prohlášení papeže Benedikta XVI. ze dne 10. února 2013* [online] [cit. 22. 3. 2020] Dostupné z: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/la/speeches/2013/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20130211_declaratio.html

⁷⁸ *Romano Pontifici eligendo*, čl. 1-2

⁷⁹ Tamtéž, čl. 14

Ústředním prvkem konstituce nicméně byla papežská volba. Při ní znovu potvrzuje omezení účasti kardinálů na konkláve pouze na ty, kteří ještě nedosáhli věku 80 let a zároveň stanovuje maximální počet členů konkláve na 120,⁸⁰ dále konstituce stanovila pravidla pro fungování konkláve, například povinnost prohledání místa, kde se má konkláve konat, tak, aby se v něm nenacházely nepovolané osoby.⁸¹ Nakonec konstituce upravuje postup vyhlášení nově zvoleného papeže včetně jeho korunovace.⁸² Je otázkou, proč papež Pavel VI. papežskou korunovaci do konstituce zahrnul, protože i když on korunován papežskou tiárou byl, již za rok v úřadě ji symbolicky odložil. Ani jeden z jeho nástupců již korunován nebyl.⁸³

4.2.7. Apoštolská konstituce *Sapientia Christiana* (1979)

Apoštolská konstituce Jana Pavla II. se zabývá církevním vysokým školstvím, v předmluvě je vzpomínáno, jak se církev od svého počátku starala o vzdělání věřících, nejen v otázkách duchovních, ale také občanských. Dále je připomínána odpovědnost Apoštolského stolce za zakládání, případně podporování církevních univerzit a fakult. Na konci předmluvy jsou pak popsány důvody, kvůli kterým je třeba nahradit stávající zákon o církevním vysokém školství, apoštolskou konstituci *Deus scientiarum Dominus* z roku 1931, zákonem novým.

Normativní část apoštolské konstituce je rozdělena do dvou částí, všeobecné a zvláštní. Všeobecná část se zabývá povahou a cíli církevních fakult (stať I.); akademickou obcí a jejím řízením (stať II.); učiteli (stať III.); studenty (stať IV.); úředníky a administrativou (stať V.); způsobem studia (stať VI.); akademickými hodnotami (stať VII.); didaktickými záležitostmi (stať VIII.); ekonomickými záležitostmi (stať IX.) a rozdělením a spoluprací fakult (stať X.). Podstatné změny, které v těchto oblastech konstituce přinesla, se týkaly zejména správy církevních fakult, kde se rozlišuje mezi akademickými funkcemi individuálními, rektor nebo předseda a děkan, a mezi těmi kolektivními, zde jsou řídicí orgány nebo rady univerzity či fakulty.⁸⁴ Kromě toho jsou i studentům přiznávána práva účasti na životě univerzitního společenství.

„*Statuta at' určí, jakým způsobem se studenti, at' už jednotlivci nebo skupiny, účastní na životě univerzitního společenství v těch záležitostech, v nichž mohou sami přispívat ke společnému dobru fakulty nebo univerzity.*“⁸⁵

⁸⁰ Tamtéž, čl. 33

⁸¹ Tamtéž, čl. 52

⁸² Tamtéž, čl. 92

⁸³ PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 238

⁸⁴ *Sapientia Christiana*, čl. 15

⁸⁵ Tamtéž, čl. 34

Zvláštní část konstituce upravuje fungování teologických fakult (stať I.); fakult kanonického práva (stať II.); filozofických fakult (stať III.) a jiných fakult (stať IV.). Pro jednotlivé fakulty jsou stanoveny jak principy⁸⁶ na jejichž základě má probíhat výuka, tak podoba studia jako takového.⁸⁷ Mezi jiné obory, pro které již byly zřízeny církevní fakulty, patří například křesťanská archeologie, církevní dějiny, psychologie nebo obojí právo (kanonické i civilní).⁸⁸

5. Kodex kanonického práva z roku 1983

Přestože byl v době zvolení papeže Jana XXIII. první kodex kanonického práva účinný pouze 40 let, jen rok poté, při ohlášení Druhého vatikánského koncilu, vyhlásil papež úmysl „*modernizace Kodexu kanonického práva*“.⁸⁹ *Corpus Iuris Canonici* z roku 1582 zůstal v platnosti déle než tři sta let, jaké tedy byly důvody k tak brzké rekodifikaci kanonického práva? Předně je nutné říci, že kodex kanonického práva z roku 1917 nabyt účinnosti ve špatnou dobu. Jeho příprava začala ještě dávno před tím, než si kdokoliv uměl vůbec představit jaké hrůzy a následky s sebou přinese nejdřív jedna a pak druhá světová válka. Obě války dohromady vedly k oslabování pozice Evropy na úkor zbytku světa a s tím spojenou dekolonizací světa. K tomu je nutné připočíst stále zrychlující technologický pokrok a na to vše navázané proměny společnosti. Svět Jana XXIII. byl jiným světem než ten, ve kterém kodex kanonického práva z roku 1917 vznikl.

5.1. Příprava

Papež Jan XXIII. si od koncilu sliboval, mimo jiné, i práci na novém uspořádání kanonického práva, protože: „*To, co je v církvi lidským ustanovením, se může a musí přizpůsobovat době.*“⁹⁰ Z toho důvodu vytvořil v roce 1963 koncilní komisi pro rekodifikaci kanonického práva, složenou ze 40 kardinálů. Došlo k tomu ještě v době, kdy koncil nepřijal žádné závazné dokumenty. Vzhledem k tomu, že se měla rekodifikace provést právě na základě výsledků koncilu, se komise nesešla, dokud koncil neměl alespoň nějaké závěry.⁹¹ Mezitím vytvořil Pavel VI. pomocnou komisi konzultorů, ve které byli odborníci nejen na kanonické právo, ale také psychologové, sociologové, teologové a lidé zabývající se pastorační činností.

⁸⁶ Tamtéž, čl. 66, 75 a 79

⁸⁷ Tamtéž, čl. 72

⁸⁸ Tamtéž, čl. 85

⁸⁹ ALBERIGO, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 13

⁹⁰ PESH, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*, s. 66

⁹¹ HORTAL, Jesus. *Od koncilu ke Kodexu kanonického práva* [online] [cit. 23. 3. 2020] Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/book/export/html/3427>

Ještě před skončením koncilu komise rozhodla, že se vypracují dva kodexy, jeden pro západní katolickou církev a druhý pro východní sjednocené církve. Na žádost části episkopátu, včetně například biskupa maronitské katolické církve z Libanonu Antoine Khoreiche, měl být vypracován zákon společný pro východní i západní katolické církve, *Lex ecclesiae fundamentalis*, který by upravoval konstituční právo pro katolickou církev.⁹² První vypracovaný návrh této církevní ústavy se nicméně setkal se silným odporem ze všech směrů. Vytýkalo se mu míšení teologických a právnických prvků, nedostatečný ekumenismus a také jeho samotná existence. Později byl sice návrh přepracován, ani ten se nenesetkal s dostatečnou podporou a Jan Pavel II. se proto rozhodl myšlenky církevní ústavy vzdát.⁹³ Části „*Lex ecclesiae fundamentalis*“ byly nicméně zapracovány do obou připravovaných kodexů.

Proto, aby nový kodex kanonického práva co nejlépe naplňoval myšlenky koncilu, vytvořil předseda komise Pericle kardinál Felici deset zásad, kterými se práce přípravy kodexu měly řídit. Díky těmto zásadám je možné pozorovat vliv koncilních rozhodnutí na současný kodex kanonického práva.⁹⁴

1. Nový kodex má mít právní charakter.

Tato zásada měla sloužit jako obrana proti hlasům, které chtěly, aby se vrátila prvotní církev duchovního a charizmatického charakteru. Konstituce *Lumen gentium* definuje církev nejen jako duchovní společenství, ale i jako viditelné shromáždění. Ze zkušeností z minulosti si církev uvědomuje, že viditelná společnost musí být spravedlivě a dobře organizovaná. Kodex kanonického práva tedy nemá být příručkou etiky, sbírkou liturgických rubrik nebo návodem k duchovnímu životu, je nicméně nutné se také vyvarovat toho, aby se církev stala přeorganizovanou, aby docházelo k jejímu zesvětšování právě příliš velkým důrazem na kanonické právo.

2. Při přípravě nového kodexu musí docházet ke koordinaci obou dimenzí církve.

⁹² KAŠNÝ, Jiří. *Vliv koncilu na kanonické právo* [online] [cit. 28. 3. 2020] Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Vliv-koncilu-na-kanonicke-pravo.html>

⁹³ HORTAL, Jesus. *Od koncilu ke Kodexu kanonického práva* [online] [cit. 23. 3. 2020] Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/book/export/html/3427>

⁹⁴ KAŠNÝ, Jiří. *Vliv koncilu na kanonické právo* [online] [cit. 28. 3. 2020] Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Vliv-koncilu-na-kanonicke-pravo.html>

Jako má církev duchovní i viditelnou dimenzi, mají také věřící složku duchovní a hmotnou. Kodex nesmí vytvářet svět, kde jsou tyto dvě dimenze odděleny. Lepší koordinace v této oblasti povede k opravdovějšímu církevnímu zákonodárství.

3. Kodex se nemá řídit pouze spravedlností, ale také láskou, mírností a lidskostí.

Kanonické právo musí počítat se situacemi, kdy by se spravedlivé řešení stalo křivdou. V takovém případě není spravedlivé řešení tím nejlepším. Když se na nějaký případ užije řešení vycházející z lásky nebo z lidskosti, nenastává porušení spravedlnosti, právě naopak. Lidskost potřebuje právo a spravedlnost, aby ji uchránila od anarchie a bezpráví. Protože zákonodárce nemůže postihnout každou jednotlivost té které situace, je třeba korigovat právo a spravedlnost láskou, lidskostí a mírností, protože jen tak může kodex dosáhnout kýženého cíle. Korekce striktnosti a tvrdosti zákona jsou již staletími ozkoušené instituty kanonického práva.⁹⁵

4. Dispens není popřením zákona, ale jeho doplněním.

Pokud nastane situace, ve které vymáhání zákona neslouží dobru člověka, ale jde proti němu, je lepší z takového zákona udělit výjimku. Dispens jako výjimku ze zákona může obecně udělovat zákonodárce, což by v prostředí církve znamenalo, že ze všeobecných zákonů může dispensovat pouze papež. Tím by se smysl dispense v podstatě vytratil, protože by jich mohlo být uděleno jen nepatrné množství. Z toho důvodu má být v novém kodexu umožněno v jednotlivých případech udělovat dispense diecézním biskupům i ze všeobecných církevních zákonů.⁹⁶

5. Princip subsidiarity v církvi.

Princip subsidiarity obecně znamená, že se rozhodnutí mají dělat co nejbližší těm, koho se týkají. Princip subsidiarity je do kanonického práva třeba zavádět kriticky, to znamená s ohledem na specifika církevních struktur. Zásada subsidiarity se tak může projevat například v tom, že nebude docházet k narušování specifík zákonů místních církví a bude se brát ohled na zvláštní situaci v různých částech světa. Dalším projevem subsidiarity má být, v návaznosti na koncilní diskuze, větší odpovědnost biskupů za jejich diecéze.

6. Lidská a křesťanská důstojnost všech věřících.

⁹⁵ Kán. 19 CIC/1983

⁹⁶ Např. kán. 87 § 2 CIC/1983

Konstituce *Lumen gentium*⁹⁷ i *Gaudium et spes*⁹⁸ stanovují rovnost všech pokřtěných věřících, založenou právě jejich důstojností. Kvůli tomu je třeba, aby kodex stanovil nejen povinnosti věřících, ale také jejich práva. Jen v církvi, která svým členům práva a povinnosti nejen stanovuje, ale také je vymáhá, si mohou být věřící opravdu rovni.

7. Institucionální a procedurální zajištění vymahatelnosti práv.

V návaznosti na předchozí zásadu je třeba kodexem zajistit, aby mohli věřící svá práva vymáhat, zejména pak v oblasti výkonné moci řídicí, jen tak je možné vyloučit podezření z libovůle na straně církevních představených. Kodex má dále stanovit možnost obrany proti nespravedlivému rozhodnutí církevní autority, včetně toho, kdo má v takovém případě rozhodnout.⁹⁹

8. Doplnění územní zásady vykonávání moci řídicí zásadou osobní.

Rozdělení na diecéze a farnosti je v církvi již tradiční, díky tomu bylo vždy možné určit, kdo je komu nadřízený a podřízený. Koncilní otcové nicméně rozhodli, že pokud má být církev opravdu Božím lidem, nemohou vnitrocírkevní vztahy plynout pouze z územního členění, ale také ze vztahů mezi věřícími.¹⁰⁰

9. Omezení trestního práva.¹⁰¹

Církev, jako viditelná společnost s právním systémem, potřebuje stanovit následky porušení právních norem. Přesto by se používání trestů mělo omezit na minimum, zejména kvůli zvláštnímu charakteru církve. Dále by v kanonickém trestním právu měly převažovat tresty uložené (*poenae ferendae sententiae*) nad tresty samočinnými (*poenae latae sententiae*), jichž by se mělo užívat pouze na případy, kde je třeba bezprostředně chránit Boží řád a spravedlnost.¹⁰²

10. Nové a lepší uspořádání kodexu.

Příprava kodexu měla podle této zásady probíhat tak, že má nejprve dojít k vytvoření jednotlivých kánonů a k nim se pak vytvoří vhodná systematika.

⁹⁷ *Lumen Gentium*, čl. 32

⁹⁸ *Gaudium et spes*, čl. 29

⁹⁹ Zejm. kán. 1628 a násl. CIC/1983

¹⁰⁰ Např. kán. 518 CIC/1983

¹⁰¹ Podle části kanonistů bylo trestní právo v CIC/1917 velmi dobře zpracované a jeho zmírnění v CIC/1983 způsobilo, že od jeho vydání proto muselo dojít k několika novelizacím CIC/1983, které trestní právo znovu zpříšňovaly. TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 319-320

¹⁰² Kán. 1314 CIC/1983

Tyto zásady nebyly vytvořeny na základě nějakých teoretických pouček. Přípravná komise kodexu se do nich spíše snažila promítnout život církve, aby nový kodex lépe odpovídal církvi dvacátého století. Při poznávání toho, jaká církev je a jaká by měla být, vycházeli kanonisté z dokumentů a myšlenek Druhého vatikánského koncilu. Tuto skutečnost je možné ilustrovat na osmé zásadě. Územní členění v církvi fungovalo v podstatě od jejího počátku, společenské změny 19. a 20. století však způsobily, že samo územní členění už církevnímu životu nestačí, a proto se koncilní otcové rozhodli promítnout tuto změnu i do kanonického práva.¹⁰³

5.2. Vyhlášení a systematika kodexu kanonického práva z roku 1983

5.2.1. Sacrae disciplinae leges

Na stejném místě, v bazilice sv. Pavla za hradbami, a ve stejný den, 25. ledna, 24 let po památné promluvě Jana XXIII., ve které ohlásil záměr svolat ekumenický koncil, uspořádat synod římských biskupů a rekonstruovat kanonické právo, vydal papež Jan Pavel II. apoštolskou konstituci *Sacrae disciplinae leges*, kterou promulgoval nový kodex kanonického práva. Účinnost nového kodexu byla stanovena na 27. listopad 1983, tedy první neděli adventní. Ke stejnému datu byl derogován kodex kanonického práva z roku 1917, práva nabytá ještě za účinnosti starého kodexu nicméně zůstávala v platnosti, pokud je nový kodex výslovně nezrušil.

5.2.2. Systematika kodexu kanonického práva z roku 1983¹⁰⁴

Nový kodex se dělí na knihy a ty se dělí na statě. První kniha kodexu se trochu vymyká ze zbytku systematiky, protože: „*přirozeně nepředstavuje žádné právní odvětví, nýbrž je teorií kanonického práva v normativní podobě.*“¹⁰⁵ Druhá až čtvrtá kniha kodexu odpovídají v návaznosti na myšlenky Druhého vatikánského koncilu trojímu úřadu Ježíše Krista, královskému (druhá kniha), prorockému (třetí kniha) a kněžskému (čtvrtá kniha). Poslední tři knihy pak odpovídají hlavním odvětvím světského práva.

I. Všeobecné normy

¹⁰³ KAŠNÝ, Jiří. *Vliv koncilu na kanonické právo* [online] [cit. 28. 3. 2020] Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Vliv-koncilu-na-kanonicke-pravo.html>

¹⁰⁴ Při tvorbě kodexu kanonického práva z roku 1917 se kanonisté vrátili k velmi starému členění ještě gaiovských a justiniánských Institucí na *personae-res-actiones-crimina* (osoby-věci-žaloby-zločiny), koncilním otcům se však tato systematika zdála příliš juridická, a proto se přijala systematika, která lépe zdůrazňovala propojenost mezi teologií a kanonickým právem. HRDINA, Ignác Antonín, SZABO, Miloš. *Teorie kanonického práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2018, s. 200)

¹⁰⁵ HRDINA, SZABO, *Teorie kanonického práva*, s. 200

- II. O božím lidu – Ústavní a řeholní právo
- III. Učitelství úřad církve – Magisteriální právo
- IV. Posvěcující služba církve – Sanktifikační právo
- V. Majetek církve – Majetkové právo
- VI. Církevní tresty – Trestní právo hmotné
- VII. Soudní a mimosoudní řízení – Procesní právo

5.2.3. Úvodní kánony první knihy CIC/1983

Pro vztah s ostatními normami kanonického práva a umístění kodexu do systému kanonického práva je významných prvních šest kánonů CIC/1983, které je možné porovnat s jejich protějšky v CIC/1917 a poukázat tak na vývoj kanonického práva od té doby. První kánon stanovuje, že se kodex použije pouze na latinskou církev, při porovnání s prvním kánonom CIC/1917 zjistíme, že ve starém kodexu se ještě počítalo s normami, které jsou společné pro latinskou i východní církev. Při přípravě nového kodexu se již připravovalo vydání vlastního kodexu pro východní církev, který měl obsáhnout celou materii. Hlavním důvodem nové úpravy byl nicméně úmysl vůbec nezasahovat do autonomie východních církví kodexem kanonického práva pro latinskou církev.¹⁰⁶

Druhý kánon CIC/1983 stanovuje vztah kodexu a liturgického práva. Liturgické právo stálo již mimo CIC/1917 a na tom se nic nemění, normy liturgického práva obecně zůstávají v platnosti, pokud nejsou v rozporu s novou úpravou.¹⁰⁷ Třetí kánon CIC/1983 vymezuje vztah kodexu s konkordátním právem, konkordátní právo sice jako liturgické právo stojí mimo kodex, konkordátní právo však stojí mimo kanonické právo jako takové,¹⁰⁸ církev v něm proto nedisponuje pravomocí hierarchizovat právní sílu norem a nadřadit mu kodex, tak jak tomu je v případě práva liturgického. Obdobně tomu bylo již v CIC/1917, CIC/1983 nicméně uznává posun ve vývoji mezinárodního práva veřejného a do subjektů konkordátního práva zahrnuje také „jiné politické společnosti.“¹⁰⁹

Čtvrtý kánon CIC/1983 pak určuje zachování nabytých práv a privilegií podle staré právní úpravy. Obdobně jako v CIC/1917 zůstávají nabytá práva v platnosti, pokud je nový kodex výslovně neruší, CIC/1917 navíc mluví o zachování indultů. Ty sice CIC/1983 neruší,

¹⁰⁶ PŘIBYL, Stanislav. Úvodní kánony kodexu kanonického práva. *Revue církevního práva* 2009; 44(3) s. 178

¹⁰⁷ Srov. Kán. 2 CIC/1917 a kán. 2 CIC 1983

¹⁰⁸ HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 109

¹⁰⁹ Kán. 3 CIC/1983

nerozlišuje je ale jako samostatnou kategorii a řadí je mezi „jiné výhody“.¹¹⁰ CIC/1983 nicméně neobsahuje žádný kánon, který by rušil nabytá práva a obsahuje tři kánony, které ruší nabytá privilegia.¹¹¹ CIC/1917 oproti tomu obsahoval čtrnáct kánonů rušících privilegia nabytá podle předchozí právní úpravy.¹¹²

Další kánon pak upravuje vztah CIC/1983 a obyčejového práva. CIC/1983 zrušil veškeré obyčeje, které jsou v rozporu s kánony kodexu, ale i ostatní obyčeje, pokud kodex nestanoví něco jiného, nebo nejde o obyčeje stoleté a nepamětné. U poslední kategorie se pak dává místnímu ordináři možnost zrušit i tyto obyčeje, pokud je to vhodné vzhledem k místním nebo osobním okolnostem.¹¹³ Oproti CIC/1917 pak CIC/1983 pamatuje i na mimoprávní obyčeje, které jsou doposud účinné. Ty zůstávají nadále v platnosti.¹¹⁴

Poslední z úvodních kánonů CIC/1983 je derogační klauzule vůči starším právním předpisům, mimo to obsahuje ale také interpretační pravidla. První paragraf deroguje starý kodex kanonického práva z roku 1917, dále ruší veškeré jiné zákony, ať už místní nebo všeobecné, pokud není stanoven opak. Stejně tak se ruší veškeré trestní zákony, které nejsou obsaženy v kodexu. A nakonec se ruší veškeré do té doby platné kázeňské zákony, protože je jejich materie plně obsažena v CIC/1983. Druhý paragraf stanovuje, že do kodexu přebrané normy se mají vykládat s ohledem na kanonickou tradici.

Církev tedy dostala nový kodex kanonického práva. Již na Druhém vatikánském koncilu byla nastoupena cesta větší svobody křesťanů jak v rámci života církve, tak mimo něj.¹¹⁵ V CIC/1983 se to oproti CIC/1917 projevuje více než o čtvrtinu menším počtem kánonů (1751 kán. a 2414 kán.), a zněním samotných kánonů. Některé zákazy nebo postihy z CIC/1917 nový kodex úplně opomíjí nebo výslovně povoluje, např. zákaz a cenzura knih¹¹⁶, svoboda rozhodování v otázce předepsaného každoročního přijímání¹¹⁷, svobodná volba školy¹¹⁸ nebo změna přístupu k vystoupení z církve.¹¹⁹ Kodex navíc zavádí některé úplně nové svobody, které možná církev v minulosti uznávala, ale CIC/1917 je výslovně nezmiňoval, např. právo na

¹¹⁰ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 54

¹¹¹ Např. kán. 526 § 2 o posílení pravomoci faráře ve farnosti.

¹¹² PŘIBYL, Stanislav. Úvodní kánony kodexu kanonického práva. *Revue církevního práva* 2009; 44(3) s. 195

¹¹³ Kán. 5 CIC/1983

¹¹⁴ Srov. Kán 5 § 2 CIC/1983

¹¹⁵ *Dignitatis humanae*, čl. 1

¹¹⁶ Srov. kán. 2318 CIC/1917 a kán. 823 CIC/1983

¹¹⁷ Srov. kán. 859 CIC/1917 a kán. 920 § 2 CIC/1983

¹¹⁸ Srov. kán. 1374 CIC/1917 a kán. 797 CIC/1983

¹¹⁹ Srov. kán. 1099 § 1 CIC/1917 a kán. 1086 § 1 CIC/1983

vlastní spiritualitu¹²⁰ nebo svobodná volba životního vztahu.¹²¹ Přesto však zůstalo mnoho povinností, které jsou v dnešním světě a církvi spíše reliktem¹²², a proto nemůžeme říci, že ve všech ohledech vyhověl žádosti papeže Pavla VI.: „aby byl náboženský život ovládan menším počtem zákonných reglementací a církevní zákoník dal jednotlivému věřícímu prostor k vědomě odpovědnému jednání.“¹²³

6. Změny kanonického práva do konce pontifikátu papeže Jana Pavla II. (1983-2005)

6.1. *Apoštolská konstituce Divinus perfectionis Magister (1983)*

Kodex kanonického práva z roku 1917 obsahoval obecnou úpravu beatifikačního a kanonizačního práva,¹²⁴ vzhledem k jeho zvláštnímu charakteru se však tvůrci nového kodexu rozhodli celou tuto oblast práva vyčlenit mimo kodex a upravit jí zvláštní normou.¹²⁵ Právě z toho důvodu došlo k vydání této apoštolské konstituce ve stejný den, jako k promulgaci nového kodexu kanonického práva.¹²⁶ Úvod apoštolské konstituce se věnoval historickému exkurzu kanonizačního práva od *Causarum canonizationis instructio*, kterou papež Sixtus V. obdařil kongregaci pro svatořečení rozsáhlými pravomocemi v oblasti kanonizačního procesu až po *Normae servandae* papeže Sixta XI, kterými byla vytvořena zvláštní historická sekce v rámci kongregace pro svatořečení. Konec úvodu pak popsal důvody, které tvůrce kodexu vedly k vytvoření samostatného dokumentu, upravujícího oblast beatifikačního a kanonizačního práva, a to zejména ve světle posílení kolegiality mezi papežem a biskupy a také zjednodušení kanonizačního procesu na první, tedy diecézní úrovni.

Normativní část apoštolské konstituce se pak skládá ze tří částí, první z nich se zabývá shromažďováním důkazů o životě, ctnostech nebo mučednictví a údajných zázracích, případně i o starověkém kultu Božího služebníka, jehož kanonizace má být předmětem řízení. Tato první fáze celého procesu je svěřena diecézním biskupům, kteří tak činí *ex offio*, nebo na základě

¹²⁰ Kán. 214 CIC/1983

¹²¹ Kán. 219 CIC/1983

¹²² Povinnost věřícího vyžádat si dispenz od svěcení svátečního dne (kán. 1245 CIC/1983) nebo povinnost každoroční svátosti smíření a přistoupení ke svatému přijímání (kán. 920 § 1 a kán. 989 CIC/1983), což jsou sice v podání CIC/1983 povinnosti, jejich nesplnění však nemá žádné právní účinky, proto by asi bylo vhodnější, kdyby byly formulovány jako doporučení. BERNARD, Felix. Svoboda rozhodování v novém církevním právu. *Revue církevního práva* 1997; 7(2) s. 78

¹²³ BERNARD, Felix. Svoboda rozhodování v novém církevním právu. *Revue církevního práva* 1997; 7(2) s. 78

¹²⁴ Kán. 1999 až 2141 CIC/1917

¹²⁵ Jediná zmínka o kanonizaci v CIC/1983 je proto kán. 1403, který odkazuje právě na úpravu ve zvláštním papežském zákoně.

¹²⁶ 25. ledna 1983

podnětu věřících.¹²⁷ Proces na úrovni diecéze je rozdělen do několika kroků, v prvním má biskup zjistit co nejhodnovnější informace o životě posuzované osoby, dále pak musí nechat prozkoumat zveřejněné i nezveřejněné písemnosti posuzované osoby pro jejich soulad s vírou a mravy. V dalším kroku pak mají být vyslechnuti všichni svědkové, ať už navržení věřícími nebo vyhledání *ex officio*. Apoštolská konstituce dále stanovuje, že proces shromažďování důkazů ohledně údajných zázraků má být oddělen od shromažďování důkazů ohledně ctností a mučednictví.¹²⁸ Pokud je po provedení předchozích kroků diecézní biskup toho názoru, že existují důvody pro pokračování procesu, odešle veškeré shromážděné důkazy kongregaci pro svatořečení.¹²⁹

Druhá část apoštolské konstituce se pak zabývá vnitřní organizací právě kongregace pro svatořečení. V čele kongregace stojí kardinál prefekt, kterému asistuje sekretář, mezi jehož hlavní povinnosti patří komunikace s diecézními biskupy, účastnit se diskuze a hlasování o výsledcích šetření a informování papeže o výsledcích celého procesu.¹³⁰ Dále apoštolská konstituce předpokládá vytvoření zvláštního kolegia relátorů, které má posílit vědeckou podstatu celého procesu.¹³¹ Dále mají být v rámci kongregace ustaveni promotor víry a konzultori z celého světa, kteří jsou vzděláni buď v historii nebo v teologii. Kongregace má mít také vlastní radu zdravotníků, jejímž úkolem je zkoumání údajných zázraků spočívajících v uzdravení.¹³²

Třetí část apoštolské konstituce pak popisuje druhou fázi procesu, tedy tu, která probíhá před kongregací pro svatořečení. Kongregace nejprve zhodnotí, jestli diecézní fáze procesu proběhla dle předpisů, pokud nejsou zjištěna žádná pochybení, případ je předán vybranému relátorovi. Poté o daném případě hlasují konzultori z oblasti teologie, jejichž nejdůležitějším úkolem je prozkoumání veškerých kontroverzních teologických otázek, objeví-li se.¹³³ Údajné zázraky jsou předmětem diskuze na expertním zasedání (v případě uzdravení pak na radě zdravotníků), jehož výsledky jsou předloženy nejprve zvláštní schůzi teologů a pak také

¹²⁷ *Divinus Perfectiones Magister* čl. 1

¹²⁸ Pozdější předpisy kongregace pro svatořečení tyto dva procesy dále oddělují, zejména pak tím, že každý z procesů může být prováděn v odlišné diecézi. Šetření o ctnostech a mučednictví má být prováděn v místě úmrtí dotčené osoby, šetření o údajných zázracích se má provádět v diecézi kde k zázrakům došlo. Oba procesy se propojí až při šetření v římské fázi prováděné kongregací pro svatořečení. ČAČÍK, Marián Bartoloměj. Změny v kanonizačním procesu po roce 1983. *Revue církevního práva* č. 71 2018; 71(2) s. 83

¹²⁹ *Divinus Perfectiones Magister* čl. 2

¹³⁰ Tamtéž čl. 4 odst. 1-3

¹³¹ ČAČÍK, Marián Bartoloměj. Změny v kanonizačním procesu po roce 1983. *Revue církevního práva* č. 71 2018; 71(2) s. 83

¹³² *Divinus Perfectiones Magister* čl. 10-12

¹³³ Tamtéž čl. 13 odst. 4

zvláštní schůzi kardinálů a biskupů. Výsledky těchto jednání jsou předloženy papežovi, který jediný má pravomoc dovolit veřejný kult Božího služebníka.¹³⁴ Papež zároveň tímto dokumentem zrušil veškeré apoštolské konstituce nebo jiné předpisy, upravující tuto problematiku.¹³⁵

6.2. *Motu proprio Spirituali militum curae (1986)*

Další oblastí, kterou se papež Jan Pavel II. rozhodl přizpůsobit duchu Druhého vatikánského koncilu, byla vojenská duchovní správa. Do té doby tuto problematiku upravovala instrukce konzistorní kongregace *Solemne semper* z roku 1951. Papeži Janu Pavlovi II. se nicméně zdálo, že je v duchu pastorální konstituce *Gaudium et spes* třeba podpořit ty, kteří jsou „služebníky svobody a bezpečnosti národů“,¹³⁶ aby mohli správně vykonávat jim svěřené úkoly a opravdu tak přispívat k upevnění míru. Nově vydaný kodex kanonického práva počítal pro tuto oblast s úpravou ve zvláštním zákoně.¹³⁷ Vzhledem k tomu, že se konkrétní pravidla pro vojenskou duchovní správu liší podle právních řádů států, má *motu proprio* stanovit pouze obecná pravidla, s tím že Apoštolský stolec poté vypracuje specifická pravidla pro jednotlivé vojenské ordinariáty.¹³⁸

První článek dokumentu pak definuje vojenské ordinariáty jako zvláštní útvary řídicí se stanovami vydanými Apoštolským stolcem, pokud nejsou v rozporu s konkordátními smlouvami uzavřenými s danými státy. Druhý paragraf stanovuje, že pokud to vyžadují okolnosti, může Apoštolský stolec, na základě podnětu biskupské konference, vytvořit nové vojenské ordinariáty.¹³⁹ V čele vojenského ordinariátu má dle druhého článku stát vojenský ordinář,¹⁴⁰ který má stejné pravomoci a povinnosti jako diecézní biskup,¹⁴¹ pokud zvláštní povaha věci nebo stanovy vojenského ordinariátu nestanoví něco jiného.¹⁴² Vojenský ordinář je jmenován nebo potvrzován papežem¹⁴³ a proto aby se mohl plně věnovat svému poslání, je zpravidla zbaven ostatních povinností, je ale součástí biskupské konference dle území, na kterém se vojenský ordinariát nachází.

¹³⁴ Tamtéž čl. 15

¹³⁵ Tamtéž čl. 17

¹³⁶ *Gaudium et spes*, čl. 79

¹³⁷ Kán. 569 CIC/1983

¹³⁸ *Spirituali militum curae*, úvod

¹³⁹ *Spirituali militum curae*, čl. 1

¹⁴⁰ Někdy také nazývaný vojenským biskupem. HRDINA, SZABO, *Teorie kanonického práva*, s. 297

¹⁴¹ Jde také o ordináře s plnou mocí a stejně jako biskup má i vojenský ordinář vůči papeži povinnost návštěvy *Ad limina (Spirituali militum curae* čl. 12), na rozdíl od diecézního biskupa však nemají jurisdikci vůči určitému teritoriu ale vůči podřízeným osobám. HRDINA, SZABO, *Teorie kanonického práva*, s. 297

¹⁴² *Spirituali militum curae*, čl. 2 § 1

¹⁴³ Tamtéž, čl. 2 § 2

Další články pak stanovují charakter jurisdikce vojenského ordináře a vztah diecézních biskupů k osobám v jurisdikci vojenského ordináře. Šestý článek se zabývá kněžími a jáhny, kteří mají vykonávat pastorační činnost vojenského ordinariátu a umožňují, se souhlasem Apoštolského stolce, vytvořit zvláštní seminář pro výuku kněží a jáhnů k vojenské duchovní službě. Desátý článek pak stanovuje, jaké všechny osoby patří do jurisdikce vojenského ordináře. Kromě vojáků z povolání jde i o jejich manželky a děti, nebo o pacienty a zaměstnance vojenských nemocnic.¹⁴⁴

6.3. *Apoštolská konstituce Pastor bonus (1988)*

Kodex kanonického práva, kodex kánonů východních církví a apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Pastor bonus* z roku 1988 tvoří dohromady hlavní papežský nástroj pro správu celé církve.¹⁴⁵ Podle kodexu kanonického práva má ustavení a příslušnost jednotlivých dekasterií Římské kurie stanovit zvláštní zákon,¹⁴⁶ kterým byla do roku 1989 apoštolská konstituce *Regimini Ecclesiae Universae*, od nabytí účinnosti se jím pak stala právě apoštolská konstituce *Pastor bonus*. Jan Pavel II. chtěl od převzetí papežského úřadu pokračovat v reformě Římské kurie, jak ji započal jeho předchůdce Pavel VI. svými třemi apoštolskými konstitucemi. Příprava apoštolské konstituce *Pastor bonus* začala na dvou všeobecných kongregacích kolegiem kardinálů, první návrh „zvláštního zákona zabývajícího se Římskou kurií“ pak vznikl v rámci velmi podrobné konzultace s jednotlivými dekasterii. Tento návrh poté prošel redakční prací dvou biskupských synodů (1985 a 1987), jejímž výsledkem pak byla apoštolská konstituce *Pastor bonus*.¹⁴⁷

Mezi změny, které konstituce přinesla, patří mimo jiné znovu začlenění Rady pro veřejné záležitosti církve do druhé sekce Státního sekretariátu¹⁴⁸ a účast kněží a laiků na Římské kurii, nicméně členy jednotlivých dikasterií jsou i nadále pouze biskupové a kardinálové.¹⁴⁹ Apoštolská konstituce také ustanovila římské kongregace, tak jak je známe dnes:

- *kongregace pro nauku víry;*
- *kongregace pro východní církve;*
- *kongregace pro biskupy;*

¹⁴⁴ Tamtéž, čl. 10

¹⁴⁵ *Sacri canones*

¹⁴⁶ Kán. 360 CIC/1983

¹⁴⁷ *Pastor bonus*, úvod, odst. 6

¹⁴⁸ Tamtéž, čl. 46

¹⁴⁹ Tamtéž, čl. 2 § 2 a § 3

- kardinál prefekt kongregace pro biskupy je ze své funkce prezidentem *papežské komise pro Latinskou Ameriku*¹⁵⁰
- kongregace pro evangelizaci národů;
- kongregace pro kleriky;
- kardinál prefekt kongregace pro kleriky byl ze své funkce prezidentem *papežské komise pro zachování dědictví umění a historie*¹⁵¹¹⁵²
- kongregace pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života;
- kongregace pro katolickou výchovu, semináře a studijní instituty.

6.4. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalum (CCEO) (1990)*

6.4.1. Příprava

Jak jsem již psal ve 2. kapitole, snaha o kodifikování kanonického práva i pro východní sjednocené církve se objevila již ve 30. letech 20. století za papeže Pia XI. Rozhodnutí Jana XXIII., aby se připravovaný ekumenický koncil zabýval mimo jiné i reformou kodexu kanonického práva, však nakonec způsobilo nevydání poslední připravené části CICO.¹⁵³ Po skončení koncilu ustanovil papež Pavel VI. novou komisi pro revizi Východního kodexu kanonického práva.

Obdobně jako komise pracující na kodexu pro západní církve, si i tato komise vypracovala principy na jejichž základě měl být kodex vytvořen. Jako první princip se uvádí vytvoření jediného kodexu pro všechny východní sjednocené církve. Kodex tedy má být pramenem práva pro všech 21 církví *sui iuris*, protože se jejich právo: „zakládá z velké části na stejných starobyklých zákonech, které se nacházejí téměř ve všech východních kanonických sbírkách a společných tradicích.“¹⁵⁴ Východní církve jsou však navzájem odlišné, a přestože se bude vytvářet jediný kodex pro všechny tyto církve, musí jim zaručit zachování jejich jedinečnosti.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Tamtéž, čl. čl. 84 § 1

¹⁵¹ Tamtéž, čl. 104

¹⁵² Tato komise byla v roce 1993 motu proprio *Inde a pontificatus* oddělena od kongregace pro kleriky, přičemž šlo o samostatnou papežskou komisi úzce spolupracující s papežskou radou pro kulturu a byla také přejmenována na *papežskou komisi pro kulturní dědictví církve*. (*Inde a pontificatus*, čl. 4) Papež Benedikt XVI. poté v roce 2012 motu proprio *Pulchritudinis fidei* tuto papežskou komisi zrušil a její pravomoci předal právě papežské radě pro kulturu. (*Pulchritudinis fidei*, čl. 5)

¹⁵³ TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 53

¹⁵⁴ KAŠNÝ, Jiří. Principia quae Codicis Orientalis recognitionem dirigant. *Theologica studia* 2005; (2) s. 18

¹⁵⁵ Tamtéž.

Další princip vyžaduje, aby měl kodex opravdu východní charakter, jednak proto aby podle něj mohly žít východní církve, jejichž zvyky i prostředí jsou odlišné od latinské církve a také proto, aby se dostalo koncilním dokumentům, zejména dekretu *Orientalium Ecclesiarum*. Při vytváření kodexu se proto mělo přihlížet k apoštolské tradici, kánonům, východním koncilům a synodům a východním kanonickým sbírkám. Pokud se však objeví nějaká záležitost ještě neupravená zákonem, je možné přihlídnout i k jiným církevním právnickým pramenům.

Nový kodex měl mít ekumenický charakter, aby východní církve „*vzkvétaly a s novou apoštolskou silou vykonávaly poslání, které jim bylo svěřeno.*“¹⁵⁶ Charakter kodexu měl být také právní a nikoliv dogmatický. I přesto, že bude vystavěn na církevní nauce, pouze právní charakter kodexu zaručí, že jeho obsahem mohou být práva a povinnosti členů církve. Kodex však měl mít také pastorační charakter, což se projevuje tak, že se nebere ohled pouze na spravedlnost ale také na umírněnost, porozumění a lásku. A kodex by k těmto ctnostem měl povzbuzovat pastýře. Konkrétně pak princip doporučuje, tam kde je to možné, použít povzbuzení nebo návrh namísto stanovení povinnosti.¹⁵⁷

Stejně, jako tomu bylo v případě principů pro tvorbu kodexu západních církví, i zde se objevuje zásada subsidiarity. Ta je v případě východních církví ještě důležitější. Kodex měl proto kodifikovat pouze tu část kanonického práva, která je společná pro všechny východní církve a zbytek ponechat jejich vlastnímu zákonodárství. Dále nemělo být diecézním biskupům odňato z moci nic, co mohou v diecézích vykonávat sami. Zároveň by ale biskupové neměli dělat to, co může v jejich diecézi dělat někdo jiný.

Pro vytvoření kodexu bylo také důležité nalezení nového termínu namísto slova *ritus*, kterým budou označovány jednotlivé východní církve. Zároveň bylo třeba kodifikovat důsledky rovnosti všech východních katolických církví a církve západní, tak jak ji stanovil Druhý vatikánský koncil. Zejména pak bylo nutné, aby kodex „*inspiroval opravdovou rovnost v důstojnosti a činnosti společné všem věřícím při budování Kristova těla.*“¹⁵⁸ Kodex neměl čerpat inspiraci pouze dokumentů Druhého vatikánského koncilu, které se zabývají laickou otázkou (*Lumen gentium, Apostolicam actuositatem*) ale také žitou tradicí východních církví v této oblasti.

¹⁵⁶ *Orientalium ecclesiarum*, čl. 1

¹⁵⁷ KAŠNÝ, Jiří. Principia quae Codicis Orientalis recognitionem dirigant. *Theologica studia* 2005; (2) s. 19

¹⁵⁸ *Lumen gentium*, čl. 32

Další princip se zabývá řízeními, která se mají podle kodexu řídit skutečností věcí, podmínkám jednotlivců a církevní společnosti. Procesní právo východních církví bylo v té době upraveno motem proprio *Sollicitudinem Nostram*, jehož normy bylo třeba lépe přizpůsobit potřebám východních církví a celkově jednotlivá řízení zjednodušit. Dále měl kodex každou církev opravňovat k organizování vlastních soudů, a obnovení patriarchálních synodů pro řízení o závažnějších trestných činech.

Poslední princip se týkal trestního práva. Kodex měl pro východní církve zrušit tresty samočinné (*latae sententiae*), které nevycházejí z tradice východních církví a neexistuje pro ně ani potřeba současné disciplíny. Kodex se měl orientovat na napomenutí, která mají předcházet samotným trestům. Přípravná komise kodexu měla také zvážit znovuzavedení kanonického trestu *privatio alicuius boni*, který neodpovídá úplně termínu *poenae* ale spíše *poenitentiae*, což je v souladu s tradicí východních církví.¹⁵⁹

Výsledkem jejich práce byl v roce 1986 návrh kodexu, jenž byl, po spíše redakčních úpravách, v roce 1990 promulgován papežem Janem Pavlem II., jako *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (CCEO) apoštolskou konstitucí *Sacri Canones*.¹⁶⁰

6.4.2. Systematika a obsah

CCEO je, stejně jako CIC/1983 (nebo CIC/1917), psán latinsky, na rozdíl od něj se však nedělí na knihy ale na 30 titulů či statí a ty pak obsahují jednotlivé kánony, kterých CCEO obsahuje 1546. Témata, kterými se statě zabývají jsou velmi podobná knihám CIC/1983, jejich uspořádání je však odlišné. První se CCEO zabývá personálním právem, na něj pak navazuje magisteriální právo, stať XVI pak obsahuje sanktificační právo. Oproti CIC/1983 má CCEO statě, které se zabývají konverzí nekatolíků a ekumenismu. Dále stojí statě o právních úkonech, řídicí moci a církevních úřadech, na které navazují statě o majetkovém právu a o právu procesním. Obdobně jako v CIC/1983 jsou i v CCEO kánony o trestním právu hmotném a procesním v závěrečné části kodexu, zásadním rozdílem nicméně je, že všeobecné normy jsou obsaženy v úplně posledních statích, kdežto v CIC/1983 jsou obsahem knihy první.¹⁶¹

6.4.3. Vztah mezi CCEO a CIC/1983

Pro vzájemný vztah obou kodexů jsou nedůležitější jejich první kánony, které jsou podobné, nicméně obsahují také velmi důležitý rozdíl. Zatímco kán. 1 CIC/1983 mluví o

¹⁵⁹ KAŠNÝ, Jiří. Principia quae Codicis Orientalis recognitionem dirigant. *Theologica studia* 2005; (2) s. 23

¹⁶⁰ HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 51

¹⁶¹ Tamtéž.

závaznosti pouze pro latinskou církev, kán. 1 CCEO má navíc dovětek, který umožňuje použít některé kánony CCEO i pro církev latinskou. Podle slov CCEO musí být výslovně stanoveno, že se konkrétní norma týká i latinské církve, přičemž výslovně může znamenat jak explicitně, tak implicitně.¹⁶² V CCEO nalezneme několik kánonů, které jsou závazné i pro latinskou církev a je možné je rozdělit do tří skupin:

- Kánony, které výslovně jmenují latinskou církev.

Jde například o kán. 37 CCEO o zapisování do některé církve *sui iuris*; kán. 41 CCEO o povinnosti znalosti východního kodexu pro latinské věřící, kteří mají častý kontakt s východními věřícími nebo kán. 1465 CCEO o trestu za nucení přestupu do jiné *církvě sui iuris* při výkonu svěřené funkce nebo služby.¹⁶³

- Kánony, které zavazují latinskou církev jako církev *sui iuris* implicitně.¹⁶⁴

Například kán. 330 § 2 CCEO o společném plánu pro formaci kleriků více církví *sui iuris* nebo kán. 1013 § 2 CCEO o spolupráci různých církví *sui iuris* působících ve stejné oblasti při stanovování podmínek pro daně a dary.

- Kánony, které se týkají latinské církve z povahy věci

Jde například o kán. 29 § 2 CCEO o zápisu dítěte do církve *sui iuris*, který pro latinskou církev doplňuje existující úpravu CIC/1983. Kánon 112 § 1 CIC/1983 stanovuje, jak se má při zápisu dítěte do církve postupovat, pokud jsou oba rodiče ze stejné církve *sui iuris*, pokud jsou rodiče z jiné církve *sui iuris* nebo pokud je katolík jen jeden z rodičů. Kán. 29 § 2 CCEO stanovuje, a to i pro latinskou církev, jak se má postupovat v případě, že jde o zápis dítěte neprovdané matky, když jde o dítě neznámých rodičů nebo když jde o dítě rodičů nepokřtěných. Další kánony v této kategorii se pak týkají jiných případů zápisu do církve *sui iuris*¹⁶⁵, přechodů z jedné církve *sui iuris* do jiné¹⁶⁶ nebo péči o věřící svěřené jiné církvi *sui iuris*.¹⁶⁷¹⁶⁸

¹⁶² DVORÁČEK, Jirí. Modifikace ustanovení Kodexu kanonického práva vlivem Kodexu kánonů východních církví. *Revue církevního práva*. 2013; 56(3) s. 61

¹⁶³ Tamtéž, s. 64

¹⁶⁴ Používat označení církev *sui iuris* i pro latinskou církev můžeme díky kán. 112 § 2 CIC/1983. (V českém oficiálním překladu nalezneme označení svéprávná církev, v latinském originále je však použito spojení *Ecclesiae sui iuris*.)

¹⁶⁵ Kánony 30, 35, 37, 40 § 2 CCEO

¹⁶⁶ Kánony 32, 33, 52 CCEO

¹⁶⁷ Kán. 38 CCEO

¹⁶⁸ DVORÁČEK, Jirí. Modifikace ustanovení Kodexu kanonického práva vlivem Kodexu kánonů východních církví. *Revue církevního práva*. 2013; 56(3) s. 69

6.5. *Apoštolská konstituce Ex Corde Ecclesiae (1990)*

Zároveň s CCEO papež vydal také apoštolskou konstituci zabývající se katolickými univerzitami. Dle úvodu konstituce se význam katolických univerzit v důsledku rychlého pokroku vědy a techniky oproti minulosti ještě zvýšil. Kromě objevů na poli vědy a techniky je totiž třeba: „odpovídající hledání smyslu, aby nové vynálezy byly používány ke skutečnému dobru jednotlivců i celé lidské společnosti.“¹⁶⁹ K tomu úkolu jsou povolány všechny univerzity, katolické univerzitě ale: „její křesťanský duch umožňuje vnášet do vlastního studia onen morální, duchovní i náboženský rozměr.“¹⁷⁰ Apoštolská konstituce *Ex Corde Ecclesiae* má být jakousi velkou chartou k apoštolské konstituci *Sapientia Christiana*. Je určena hlavně těm, kdo univerzity řídí a jednotlivým univerzitním společenstvím. I když dokument jmenuje pouze katolické univerzity, je snahou zákonodárce obsáhnout všechny katolické instituty vyššího vzdělání.¹⁷¹

Samotná konstituce se pak dělí na dvě části. První popisuje povahu a poslání katolických univerzit a druhá pak obsahuje všeobecné normy. Konkrétně se první část zabývá původem a cílem katolických univerzit; univerzitním společenstvím; místem katolické univerzity v církvi; službou, kterou mají univerzity poskytovat církvi i společnosti; pastorační činností na univerzitě; kulturnímu dialogu a evangelizaci¹⁷².

Všeobecné normy stanovují, že založit nebo schválit univerzitu jako katolickou může Apoštolský stolec, biskupská konference, jiná rada církevní hierarchie nebo diecézní biskup. Dále může být katolická univerzita založena řeholním společenstvím nebo jinou veřejnoprávní osobou nebo jinými církevními osobami i laiky, ale to pouze za předpokladu schválení příslušné církevní autority. Čtvrtý článek konstituce se zabývá univerzitním společenstvím a jeho katolickým charakterem. Za jeho udržování sice odpovídá zejména vedení univerzity, podílejí se na něm všichni členové univerzitního společenství, a je proto třeba získat pro univerzitu vhodné profesory a vedoucí pracovníky správy. Dále je třeba informovat všechny učitele a pracovníky správy o katolickém charakteru univerzity, zároveň musí všichni zaměstnanci i studenti jiného než katolického vyznání nebo i bez vyznání, respektovat a uznávat katolický charakter univerzity.¹⁷³

¹⁶⁹ *Ex Corde Ecclesiae*, úvod odst. 7

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž, úvod odst. 10

¹⁷² Tamtéž, úvod, odst. 12-49

¹⁷³ Tamtéž, čl. 3-4

Dle pátého článku pak musí katolické univerzity žít ve společenství jak s místní církví, tak s Apoštolským stolcem, zároveň je třeba, aby diecézní biskupové ve svých diecézích katolické univerzity podporovali. Šestý článek se zabývá pastorační činností na univerzitách, která má být prováděna vhodnými metodami, za tím účelem má být na univerzitě dostatek kněží, jáhnů, řeholníků a řeholnic. Poslední článek konstituce se zabývá spoluprací katolických univerzit mezi sebou navzájem ale i s univerzitami nekatolickými. Katolické univerzity se mají také účastnit národních a mezinárodních institucí zajišťujících spravedlnost, růst a pokrok.¹⁷⁴

6.6. *Apoštolská konstituce Universi Dominici gregis (1996)*

Potřebu přizpůsobit zákon o volbě papeže a správě církve v případě sedivakance Druhému vatikánskému koncilu naplnil již předchozí zákon z této oblasti, apoštolská konstituce Pavla VI. *Romano Pontifici eligendo*. Přijetí kodexu kanonického práva a kodexu kánonů východních církví však způsobil, že papež Jan Pavel II. cítil potřebu revidovat volební zákon. Nová konstituce však neměla nijak výrazně vybočovat z právní úpravy této oblasti, kterou přijali jeho předchůdci. Slovy úvodu konstituce: „*Ačkoli jsou zohledněny požadavky naší doby, snažil jsem se při formulaci nového pořádku o to, abych se v podstatě neodklonil od linie moudré a dodnes platné úctyhodné tradice.*“¹⁷⁵ S tím souvisí i zachování tisícileté tradice volebního orgánu papeže, tedy kolegia kardinálů.¹⁷⁶ Zachována zůstalo nejen pravidlo, že volit papeže mohou pouze ti kardinálové, kteří v den uprázdnění Apoštolského stolce nedosáhli 80 let věku, ale také omezení počtu kardinálů-elektorů na 120. V takovém množství kardinálů se má dostatečně projevit světový charakter církve.¹⁷⁷ Konstituce nadále zavazuje všechny voliče zachovávat tajemství, tuto povinnost ale omezuje pouze na věci podstatné, týkající se volby přímo či nepřímo. Odklon od pradávnej tradice znamenal zrušení možnosti volby papeže aklamací (*quasi ex inspiratione*) případně kompromisem (*per compromissum*), k takovému kroku přikročil papež zejména proto, že obcházejí odpovědnost jednotlivých kardinálů-elektorů.¹⁷⁸ Samotné části konstituce jsou pak seřazeny chronologicky podle toho, jaký má být postup v případě uprázdnění Apoštolského stolce.

¹⁷⁴ Tamtéž, čl. 5-7

¹⁷⁵ *Universi Dominici Gregis, úvod*

¹⁷⁶ Srov. kán. 349 CIC/1983

¹⁷⁷ PŘIBYL, Stanislav. Apoštolská konstituce Universi Dominici Gregis o uprázdnění Apoštolského stolce a o volbě papeže. *Revue církevního práva*. 2020; 78(1) s. 15

¹⁷⁸ Tyto tradiční způsoby volby již však dlouho nebyly použity, aklamací byl naposledy zvolen papež Jan XXII. v roce 1316 a kompromisem pak papež Inocenc XI. v roce 1676. Rozšíření kolegia kardinálů v posledním století pak v podstatě znemožnil řádné využití těchto forem volby, a tak je jejich úplné zrušení spíše uzákoněním skutečného stavu, než boj proti tradici.

6.6.1. Příprava papežské volby

Konstituce potvrzuje pravidlo, které stanovily již předešlé zákony, tedy že v případě sedisvakance Apoštolského stolce nedostává kolegium kardinálů žádné nové pravomoci. Nesmí nijak zasahovat do apoštolských konstitucí, zejména těch, které upravují volbu nového papeže. Kolegium kardinálů se tak při uprázdnění Apoštolského stolce může zabývat pouze běžnými záležitostmi nebo neodkladnými otázkami. Běžné záležitosti vyřizuje mimořádná kongregace kardinálů, ve které jsou mimo stálého člena, kardinála komorníka (*camerlengo*) a tři další kardinálové, jeden z každého Řádu, kteří jsou každé tři dny losováni z kardinálů přítomných v Římě. Generální kongregaci tvoří všichni kardinálové a dle konstituce se k ní musí připojit všichni kardinálové, co nejdříve od uprázdnění Apoštolského stolce. Této povinnosti jsou zproštěni pouze ti kardinálové, kteří nejsou oprávněni volit papež v konkláve.¹⁷⁹ Generální kongregace se před zahájením konkláve může nazývat přípravná a musí se scházet každý den, mezi její úkoly patří rozhodnutí o přípravě Sixtinské kaple na volbu, o přizpůsobení Domu sv. Marty pro ubytování kardinálů-elektorů a o převozu těla papeže do Vatikánské baziliky.¹⁸⁰

6.6.2. Sedisvakance a volitelé papeže

Všichni představení dekasterií Římské kurie odstupují okamžikem smrti papeže ze své funkce, s výjimkou kardinála komorníka a velkého penitenciáře.¹⁸¹ Civilní moc ve Státě Města Vatikánu přechází na kolegium kardinálů, ve svých funkcích zůstávají papežští legáti a sekretáři dekasterií. Papežský pohřeb se řídí zvláštní liturgickou knihou *Ordo exsequiarum Romani Pontificis*. Volitelé papeže jsou všichni kardinálové, kteří v době uprázdnění Apoštolského stolce nedosáhli 80 let věku a v jednu chvíli jich nesmí být víc než 120. Konstituce výslovně zakazuje zasahování do papežské volby ze strany jiného církevního hodnostáře nebo světské moci. Všichni kardinálové-elektori mají povinnost se volby účastnit, o oprávněnosti důvodu neúčasti rozhoduje generální kongregace. Pokud se ale nějaký kardinál-elektor odmítne zúčastnit, s volbou se na něj nečeká. Místo pro konání konkláve se má upravit tak, aby voliči kardinálové nepřišli do kontaktu s žádnou neoprávněnou osobou. Výjimkou je ošetřující lékař některého kardinála, pokud je to nezbytné. V rámci uzavřených prostor jsou ještě ceremoniáři, asistenti kardinála-děkana a osoby pečující o čistotu a poskytující službu u stolu. Všechny tyto osoby jsou zavázány slibem mlčenlivosti a mají zakázáno vytvářet jakékoliv nahrávky.¹⁸²

¹⁷⁹ *Universi dominici gregis*, čl. 7

¹⁸⁰ Tamtéž, čl. 13

¹⁸¹ Tamtéž, čl. 14

¹⁸² Tamtéž, čl. 46

6.6.3. Průběh volby a zvolení nového papeže

Všechna rokování kardinálského konkláve se po zahájení papežské volby odehrávají v Sixtinské kapli, tu je proto třeba řádně zajisti proti odposlouchávání nebo přístupu neoprávněných osob. Před zahájením samotné volby se každý z kardinálů zavazuje slibem, kterým přísahá, že bude při volbě dodržovat stanovené předpisy a že nevyzradí žádnou informaci týkající, se přímo či nepřímo, hlasování nikomu mimo konkláve. Slibují také, že se v rámci volby nezúčastní žádného hlasování, které by probíhalo na základě vlivu světské skupiny nebo jednotlivce. V době hlasování nesmějí kardinálové zasílat mimo uzavřené prostory žádné zprávy ani prostřednictvím telefonického spojení. Pro závažný případ může výjimku schválit generální kongregace. Kardinálové také nesmí, pod trestem exkomunikace *latae sententiae*, přijímat žádné zprávy zvenčí, a to ani například noviny. Podle konstituce se volba nově může provádět pouze způsobem per scrutinium, papeže tedy musí zvolit nadpoloviční většina všech přítomných kardinálů-elektorů. První den proběhne jedna volba, další dny pak vždy dvě, jedna dopolední a jedna odpolední. Hlasování je i uvnitř konkláve tajné, kardinálové by měli jméno svého kandidáta na hlasovací lístek napsat změněným písmem. Po hlasování musí být všechny hlasovací lístky spáleny.¹⁸³

S průběhem hlasování je spojeno několik případů možné exkomunikace. Kardinál je exkomunikován, pokud se v dopustí simonie, slíbí jinému hlas, nechá se při hlasování ovlivnit světskou mocí nebo pokud slíbí, že někoho volit nebude. Ve chvíli, kdy je hlasování úspěšné, musí zvolená osoba vyjádřit souhlas se svým zvolením a vybrat si papežské jméno. Pokud již nově zvolený papež přijal biskupské svěcení, ihned se stává římským biskupem a získává plnou a nejvyšší moc nad univerzální církví, jinak je bezprostředně na biskupa vysvěcen.¹⁸⁴ Poté přítomní kardinálové slibují papeži poslušnost a vzdávají mu hold. Veřejnosti oznámí výsledek volby první kardinál-jáhen a tím je konkláve ukončeno.¹⁸⁵

6.7. *Motu proprio Ad tuendam fidem (1998)*

Přestože se kanonické právo vyznačuje značnou stálostí, ať již kvůli jeho zakotvení v teologických oborech nebo v původu z kanonické tradice, není neměnné. Užíváním norem kanonického práva dochází k poznávání jak jeho chyb, tak i jeho nepřesností. Pokud nepanuje shoda na výkladu některých norem kodexu kanonického práva, zná kanonické právo institut

¹⁸³ Tamtéž, čl. 68

¹⁸⁴ Tamtéž, čl. 88

¹⁸⁵ PŘIBYL, Stanislav. Apoštolská konstituce *Universi Dominici Gregis* o uprázdnění Apoštolského stolce a o volbě papeže. *Revue církevního práva*. 2020; 78(1) s. 24

autentických interpretací, které jsou vydávány v oficiálním věstníku Apoštolského stolce,¹⁸⁶ aniž by tak docházelo ke změnám samotného textu kodexu. Oficiální znění kodexu obsahovalo při svém vydání několik typografických a jiných obdobných chyb, které byly částečně opraveny vydáním speciální částky AAS ještě v roce 1983 a poté v roce 1988. K opravě chyb v CCEO došlo v roce 1995.¹⁸⁷

První opravdovou změnu jak CIC/1983, tak CCEO přináší až *motu proprio Ad tuendam fidem*, které doplňuje oba kodexy o ustanovení vycházející z žité praxe katolické církve. Kán. 833 CIC/1983¹⁸⁸ ukládá povinnost složit slavnostní vyznání víry všem, kteří mají přijmout nějaký církevní úřad, týkající se hlubšího zkoumání v pravdách víry či mravů, nebo církevní úřad spojený s mocí řízení v církvi. Slavnostní vyznání víry nevychází přímo z kodexu, ale bylo vypracováno kongregací pro nauku víry. Jeho základem se stalo nicejsko-cařihradské vyznání víry spolu s textem vyjadřující věroučné spojení s církví, který je rozdělen do tří úseků. První z nich byl obsažen v kán. 750 CIC/1983 nebo v kán. 589 CCEO. Třetí úsek pak byl obsažen v kán. 752 CIC/1983 nebo v kán. 599 CCEO. Druhý úsek textu však neměl ani jednom z kodexů oporu, což se papež rozhodl napravit. Přidal proto druhý úsek textu do právě do kán. 750 CIC/1983, respektive do kán. 589 CCEO formou druhého paragrafu v tomto znění:

„Pevně je také třeba přijímat a vyznávat vcelku i v jednotlivostech veškerou nauku o víře a mravech, kterou církev svým učitelským úřadem definitivně vyhlásila, tedy to, co je třeba k náležitému uchování a věrnému vysvětlení pokladu víry; proto se neshoduje s naukou katolické církve ten, kdo odmítá definitivní vyhlášení tohoto charakteru.“¹⁸⁹

Vzhledem k tomu, že je na případné porušení kánonů ve věroučných otázkách navázána kanonická trestní odpovědnost, bylo třeba změnit i příslušné trestněprávní kánony v obou kodexech. Došlo proto k mírným úpravám kán. 1371 CIC/1983 a kán. 1436 § 1 CCEO.

6.8. *Motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela (2001)*

Když byla kongregace pro nauku víry v roce 1988 apoštolskou konstitucí *Pastor Bonus* ustavena, aby přezkoumávala některé závažnější mravnostní trestné činy a trestné činy

¹⁸⁶ Skutečnost, že kodex kanonického práva z roku 1983 nevyžadoval tolik autentických interpretací jako jeho předchůdce, lze připsat zejména tomu, že: „příprava Kodexu byla vedena velmi pečlivě a z kanonického hlediska profesionálně.“ KAŠNÝ, Jiří. Metoda v kanonickém právu. *Revue kanonického práva*. 2007; 36(1) s. 23

¹⁸⁷ NĚMEC, Damián. Změny v textu CIC/1983 a CCEO apoštolským listem *Ad tuendam fidem*. *Revue církevního práva*. 1998; 10(2) s. 119

¹⁸⁸ Srov. kán. 187 CCEO

¹⁸⁹ *Ad tuendam fidem*, čl. 4 písm. B)

spáchané při slavení eucharistie,¹⁹⁰ vznikla potřeba konkretizovat pravomoc kongregace v této oblasti. Poté, co papež Jan Pavel II. v roce 1997 schválil dokument kongregace pro nauku víry, nazvaný *Agendi ratio in doctrinarum examine*, potřeba přesně definovat pojmy „závažnější mravnostní trestné činy a trestné činy spáchané při slavení eucharistie“, jejichž přezkoumávání mělo spadat do výlučné pravomoci kongregace a „vyhlašování a ukládání kanonických sankcí“,¹⁹¹ čímž měl být upraven procesní postup kongregace při projednávání těchto trestných činů, nadále rostl. Proto papež Jan Pavel II. přistoupil k vydání tohoto motu proprio.

Současně s motu proprio papež promulgoval také instrukce nazvané *Normae de gravioribus delictis*. První část dokumentu se zabývala hmotnou úpravou a stanovovala, které trestné činy jsou vyhrazeny kongregaci pro nauku víry. Druhý článek instrukce svěřoval k projednání v kongregaci trestné činy proti posvátnému charakteru eucharistické oběti a svátosti.¹⁹² Do této skupiny trestných činů patří mimo jiné neoprávněné nakládání s eucharistickými způsoby,¹⁹³ pokus sloužit mši bez kněžského svěcení,¹⁹⁴ předstírané sloužení mše¹⁹⁵ nebo koncelebrace mše s duchovními z církví, které nejsou v plném společenství s katolickou církví.¹⁹⁶ Druhou skupinou trestných činů vyhrazených kongregaci byly trestné činy proti vznešenosti svátosti pokání,¹⁹⁷ například rozhřešení spoluviníka hříchu proti šestému přikázání,¹⁹⁸ svádění k hříchu proti šestému přikázání při udílení, u příležitosti nebo pod záminkou svátosti pokání¹⁹⁹ a přímé nebo nepřímé porušení svátostného tajemství.²⁰⁰ Do poslední kategorie trestných činů vyhrazených kongregaci byl zařazen jediný trestný čin, a to porušení šestého přikázání Desatera spáchaný duchovním s osobou mladší 18 let, na roveň je pro účely tohoto ustanovení postavena osoba, která trvale nemá úplné užívání rozumu.^{201 202}

Druhá část instrukce pak obsahuje procesní normy, podle kterých se postupuje v případě projednávání výše uvedených trestných činů. Instrukce ustavuje kongregaci pro nauku víry, jako Nejvyšší apoštolský tribunál s pravomocí rozhodovat o určených trestných činech

¹⁹⁰ *Pastor bonus*, čl. 52

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² *Normae de gravioribus delictis*, čl. 2

¹⁹³ Kán. 1367 CIC/1983 a kán. 1442 CCEO

¹⁹⁴ Kán. 1378 § 2 odst. 1 CIC/1983

¹⁹⁵ Kán. 1379 CIC/1983 a kán. 1443 CCEO

¹⁹⁶ Kán. 908 a 1365 CIC/1983 a kán. 702 a 1440 CCEO

¹⁹⁷ *Normae de gravioribus delictis*, čl. 4

¹⁹⁸ Kán. 1378 § 1 CIC/1983 a kán. 1457 CCEO

¹⁹⁹ Kán. 1378 CIC/1983 a kán. 1458 CCEO

²⁰⁰ Kán. 1388 CIC/1983 a kán. 1456 CCEO

²⁰¹ Kán. 1395 CIC/1983

²⁰² Instrukce *Normae de gravioribus delictis* v kán. 1395 CIC/1983 zvýšila hranici z 16 na 18 let a přidala pasáž o osobách trvale nemajících úplné užívání rozumu.

spáchaných jak v latinské, tak ve východních katolických církvích.²⁰³ Všichni členové kongregace jsou ze své funkce zároveň soudci Nejvyššího tribunálu,²⁰⁴ další soudce může jmenovat prefekt kongregace. U soudu má být také ustaven ochránce spravedlnosti, jehož posláním je vypracovávat obžalobu a v řízení před soudem zastávat roli žalobce.²⁰⁵ Vzhledem k povaze trestných činů projednávaných před Nejvyšším tribunálem je třeba, aby všichni jeho členové měli kněžské svěcení.²⁰⁶ Každý ordinář nebo hierarcha, kterému je oznámeno podezření spáchání některého z trestných činů vyhrazených Nejvyššímu tribunálu, musí provést předběžné šetření, a pokud se po jeho provedení jeví spáchání trestného činu pravděpodobným (*notitiam saltem verisimilem*), musí ordinář nebo hierarcha takovou skutečnost oznámit kongregaci pro nauku víry, která rozhodne o dalším postupu. Buď nařídí, aby k projednání došlo u diecézního soudu, nebo předá celou věc Nejvyššímu tribunálu, nicméně i v případě, že Nejvyšší tribunál rozhoduje v prvním stupni, je vždy možné domoci se projednání u Nejvyššího tribunálu i ve druhém stupni.²⁰⁷ Samotný proces je pak založen na soudním řízení, prefekt ke každému případu ustanoví senát o třech nebo pěti soudcích.²⁰⁸ Zbytek instrukce pak ustavuje některé zvláštnosti oproti normálnímu soudnímu řízení, například případy vzniku překážky *rei iudicate*²⁰⁹ nebo ustanovení o papežském tajemství, kterým jsou chráněna všechna řízení před Nejvyšším tribunálem.²¹⁰

6.9. *Motu proprio Misericordia Dei (2002)*

V úvodu motu proprio papež Jan Pavel II. popsal důležitost, jakou svátost smíření měla a má v katolické církvi. Motu proprio mělo za úkol navázat na práci biskupského synodu a na papežovu vlastní posynodální adhortaci *Reconciliatio et paenitentia*, aby mohlo dojít k překonání krize, kterou si svátost smíření v té době procházela. Samotný obsah motu proprio pak nepřináší žádné zásadní změny ve slavení svátosti, jde spíše výkladová ustanovení k příslušným znění kánonů. Papež prostřednictvím motu proprio vyzval místní ordináře, faráře a jiné poskytovatele svátosti smíření, aby v souladu s kodexem kanonického práva pro věřících ve svých diecézích a farnostech zajišťovali dostatek příležitostí ke svátosti smíření.²¹¹ Doporučení motu proprio však nesměřovala pouze vůči poskytovatelům svátosti smíření, ale

²⁰³ *Normae de gravioribus delictis*, čl. 6 § 1

²⁰⁴ Tamtéž, čl. 7 § 1

²⁰⁵ Tamtéž, čl. 9

²⁰⁶ Tamtéž, čl. 12

²⁰⁷ V takovém případě jde o určitou formu autoremedury.

²⁰⁸ *Normae de gravioribus delictis*, čl. 16-18

²⁰⁹ Tamtéž, čl. 23

²¹⁰ Tamtéž, čl. 25

²¹¹ Srov. *Misericordia Dei*, čl. 1 b) a kán. 968 § 1 CIC/1983

také vůči věřícím samotným, těm se připomnělo, že i když povinnost zpovídat se směřuje pouze vůči těžkým hříchům, protože jsou všichni věřící povoláni ke svátosti, je doporučeno vyznávat se i z hříchů lehkých.²¹²

Největší část dokumentu se nicméně týkala svátosti smíření pro více kajících a určení, kdy je možné takový způsob zpovědi využít. Papež v motu proprio zdůraznil, že nenastávají-li zvláštní okolnosti opravňující jiný postup, každá zpověď má být zpovědí individuální s vyznáním všech hříchů ze strany kajícího.²¹³ K rozřešení pro více kajících je možné přistoupit pouze v případě nebezpečí smrti nebo *velké nouze*. Podmínek, které musí být splněny, aby opravdu nastal případ *velké nouze* je několik. V nějaké oblasti musí být mnoho kajících, kteří nemohou přijmout svátost smíření řádně a ve vhodné době, přičemž *velká nouze* nenastává pouze z důvodu většího množství kajících na jednom místě, jako je tomu například v případě poutí nebo jiných obdobných událostí.²¹⁴ Motu proprio pak dále upřesňuje, jak se má dojít k rozhodnutí, zda v daném případě *velká nouze* nastala či nikoliv. Musí jít o nějakou objektivní událost, která znemožňuje řádné udělování svátosti, jako válečné nebo meteorologické události.²¹⁵ Dále je třeba se vyvarovat a předcházet případům, kdy by docházelo k vytváření nebo umožňování situací zdánlivé *velké nouze*, zejména nedostatečným udělováním svátosti smíření na určitém území v určitém čase.²¹⁶ Rozhodnutí o tom, jestli jsou splněny podmínky *velké nouze* vždy náleží diecéznímu biskupovi, nikoliv konkrétnímu zpovědníkovi. Konec dokumentu je pak věnován místu a prostoru konání svátosti smíření, přičemž obecná ustanovení o těchto náležitostech zůstávají beze změny.²¹⁷

7. Změny kanonického práva za pontifikátu Benedikta XVI. (2005-2013)

7.1. *Motu proprio Summorum Pontificum (2007)*

V návaznosti na dokument kongregace pro bohoslužbu *Quattuor abhinc annos* (1984) a na motu proprio papeže Jana Pavla II. *Ecclesia Dei* (1988), se papež Benedikt XVI. rozhodl podpořit používání Římského misálu z roku 1962. Zákaz používání před-koncilního misálu měl původně napomoci liturgické reformě, převážně používání národních jazyků právě v rámci

²¹² Srov. *Misericordia Dei*, čl. 3 a kán. 988 § 2 CIC/1983

²¹³ Srov. *Misericordia Dei*, čl. 1 a) a kán. 960 CIC/1983

²¹⁴ Kán. 961 CIC/1983

²¹⁵ *Misericordia Dei*, čl. 4 a)

²¹⁶ Tamtéž, čl. 4 e)

²¹⁷ Kán. 963 a 964 CIC/1983

liturgie. Tak zásadní odklon od předchozí formy liturgie nicméně způsobil rozkol a později schizma katolické církve a části tradicionalistického duchovenstva a věřících. Právě při snaze obnovit jednotu katolické církve došlo k znovupovolení užívání Římského misálu z roku 1962 v rámci liturgie.²¹⁸ Papež Benedikt XVI. nicméně prostřednictvím motu proprio uznal, že k liturgii podle Římského misálu z roku 1962 přílnulo nemálo věřících, proto se rozhodl umožnit jim slavení mše starou formou liturgie za jasně stanovených podmínek.

Prvním článkem motu proprio papež stanovil rovnost mezi oběma misály, oba jsou totiž vyjádřením téhož *lex orandi* (jak se církev modlí), přičemž je třeba aby jejich souběžné používání nevedlo k rozporu v *lex credendi* (jak církev věří). Další články pak stanovují podmínky, za kterých je možné slavit mši právě s použitím Římského misálu z roku 1962. Obecně je to povoleno, pokud kněz slouží mši bez účasti lidu a sám se pro to svobodně rozhodne nebo pokud se tak rozhodne Institut zasvěceného života nebo sdružení apoštolského života.²¹⁹ Co se týče slavení mši ve farnosti, má to farmář umožnit, pokud o to požádá část věřících.²²⁰ Starší rituál může být užit také v případě vysluhování svátosti křtu, manželství, pokání, pomazání nemocných a biřmování.²²¹ Papežská komise *Ecclesia Dei*, zřízená stejnojmenným motu proprio v roce 1988 má i nadále pokračovat ve své činnosti, navíc jsou jí svěřeny některé nové pravomoci v souvislosti s dohlížením nad správným používáním motu proprio *Summorum Pontificum*.²²²

7.2. Novelizace právní úpravy volby papeže (2007 a 2013)

Papež Benedikt XVI. nevydal samostatný zákon týkající se papežské volby a doby uprázdnění Apoštolského stolce, dvěma motu proprio nicméně zasáhl do apoštolské konstituce *Universi Dominici gregis* svého předchůdce. První motu proprio, nazvané *Constitutione apostolica* vydal v roce 2007 a zavedl jím při volbě tzv. nekonečné skrutinium. Apoštolská konstituce *Universi dominici gregis* umožňovala, v případě, kdy žádný z potenciálních kandidátů nezískal ani po 26 proběhlých hlasováních²²³ potřebné dvě třetiny hlasů, kardinálu-komorníkovi svolat kardinály-elektory aby rozhodli jak dále postupovat v papežské volbě. Pokud se na tom shodla většina kardinálů-elektorů, v dalším hlasování by ke zvolení stačila

²¹⁸ Sloužení mši podle Římského misálu z roku 1962 bylo povoleno ve zvláštních případech již dřívější úpravou. Např. výjimka pro staré a nemocné kněze z roku 1971. GLENDINNING, Chad. *Byl misál z roku 1962 zrušen?* [online] [cit. 30. 5. 2020] Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/clanky/a/byl-rimsky-misal-z-r-1962-zrusen-1>

²¹⁹ *Summorum Pontificum*, čl. 1-3

²²⁰ Tamtéž, čl. 5

²²¹ Tamtéž, čl. 9

²²² Tamtéž, čl. 7,8 a 12

²²³ *Universi dominici gregis*, čl. 74

pouze prostá většina hlasů, případně by se volba odehrávala pouze mezi dvěma kandidáty, kteří v posledním hlasování získali nejvíce hlasů. I v tomto případě mohla ke zvolení stačit prostá většina hlasů.²²⁴ Papež Benedikt XVI. se však rozhodl čl. 75 apoštolské konstituce *Universi dominici gregis* změnit a to tak, že po splnění podmínek uvedených v čl. 72, 73 a 74, má být vyhrazen den modlitbám, reflexi a dialogu a v následujících hlasováních mají pasivní volební právo pouze dva kandidáti, kteří v posledním předcházejícím hlasování získali nejvyšší počet hlasů. Platně zvoleným papežem se z těchto dvou kandidátů stane ten, který získá dvě třetiny hlasů. Přičemž, pokud je nějaký z těchto dvou kandidátů zároveň kardinálem-elektorem,²²⁵ nemá v hlasováních podle čl. 75 aktivní volební právo.²²⁶

Druhým motu proprio, *Normas nonnullas*, pak v roce 2013 papež Benedikt XVI. přinesl změny týkající se jak ceremoniálních částí papežské volby, tak úpravy období uprázdění Apoštolského stolce. Podle nové právní úpravy je například možné zahájit konkláve dříve než za ustanovených patnáct dní, pokud jsou přítomni všichni kardinálové-elektori.²²⁷ Dále je například ustanoveno, že každý, kdy by se snažil narušit tajnost papežské volby, bude stížen trestem exkomunikace *laete sententiae* vyhrazené Apoštolskému stolci.²²⁸

7.3. *Legislativa nižší právní síly v oblasti trestního práva*

Papež Benedikt XVI. přímo nezasáhl žádným ze svých motu proprio do trestního práva, přesto se i za jeho pontifikátu dočkalo trestní právo hmotné změn. První z nich bylo obecně závazné nařízení kongregace pro nauku víry, ze dne 19. prosince 2007,²²⁹ které vytváří novou skutkovou podstatu trestného činu, a to pokus udělení svátosti svěcení ženě, aniž je jakkoliv dotčen kán. 1378 CIC/1983.²³⁰ Trestem za tento trestný čin je samočinná exkomunikace, vyhrazená Apoštolskému stolci, kterou je stížena jak osoba zamýšlející svěcení udělit, tak i žena pokoušející se svěcení přijmout.

²²⁴ Tamtéž, čl. 75

²²⁵ Přestože je papež Urban VI. (papežem 1378-1389) do současnosti posledním papežem, který v době svého zvolení nebyl součástí kolegia kardinálů, není pasivní volební právo při volbě papeže, alespoň z pohledu kanonického práva, nijak omezeno.

²²⁶ Constitutione apostolica

²²⁷ *Normas nonnullas*, změněný čl. 37

²²⁸ Tamtéž, změněný čl. 55 odst. 3

²²⁹ *De delicto attentatae sacrae ordinationis mulieris*

²³⁰ V případě, že jsou všechny odpovědné osoby, nebo alespoň jedna z nich, subjekty kodexu kánonů východních církví, nesmí být dotčen ani kán. 1443 CCEO.

Druhou z nich pak byl dokument kongregace pro klérus vydaný 18. dubna 2009,²³¹ rozšiřující případy, ve kterých je možné vyslovit trest propuštění z duchovního stavu.²³² Do účinnosti těchto norem mohl být tento trest vysloven pouze po soudním trestním řízení, nová právní úprava však dává kongregaci pro klérus pravomoc vyslovit tento trest i v rámci správního rozhodnutí, kterému nepředchází soudní řízení ale řízení správní.²³³ Tento postup může kongregace využít ve třech druzích případů. Za prvé je možné tento trest udělit duchovnímu, který uzavřel civilní manželství, a i po napomenutí setrvává v nelegitimním a pohoršlivém životě. Druhým případem je pak situace popsána v problematickém kán. 1399 CIC/1983. Podle nových norem je možné tuto situaci řešit právě i trestem propuštění z duchovního stavu, který může kromě kongregace uložit i ordinář. Správní rozhodnutí podléhá v obou uvedených případech schválení papežem. Třetí případ je pak vyslovení ztráty duchovního stavu u osoby, která na dobu delší než pět po sobě následujících let, opustila kněžskou službu.²³⁴

7.4. *Motu proprio Omnium in mentem (2009)*

Od poslední přímé aktualizace kodexu kanonického práva z roku 1983 uplynulo v roce 2009 již 12 let a od té doby si praxe katolické církve vyžádala další novelizaci. Papež na tuto potřebu zareagoval vydáním tohoto motu proprio, který mění kodex kanonického práva ve dvou oblastech.

První změna částečně reaguje na aktualizaci originálního znění katolického katechismu, provedenou v roce 1998 ještě papežem Janem Pavlem II.²³⁵ a částečně se jí mají naplnit ještě požadavky Druhého vatikánského koncilu, konkrétně věroučné konstituce *Lumen gentium* ohledně postavení jáhnů. Za prvé se změnil kán. 1008 CIC/1983, který nově zní: „*Svatostí svěcení se z Božího ustanovení někteří věřící, označení nezrušitelným znamením, stávají posvátnými služebníky, kteří jsou zasvěceni a určeni, aby, každý podle svého stupně, z nového a specifického důvodu sloužili Božímu lidu.*“²³⁶ Dále pak došlo k přidání § 3 ke kán. 1009

²³¹ Congregazione per il Clero, Lettera circolare a tutti gli Eminentissimi et Eccellentissimi Ordinari e loro sedi, Prot. N. 2009/0556 (18.4.2009), český překlad Acta České biskupské konference 4 (2009) s. 114-124

²³² Kán. 1336 § 1 CCEO

²³³ TRETERA, HORÁK, *Církevní právo*, s. 335

²³⁴ HRDINA, Antonín Ignác. Vývoj kanonické legislativy v uplynulém desetiletí. *Revue církevního práva*. 2010; 45(1) s. 60-61

²³⁵ Jak konkrétně bylo originální znění katechismu v roce 1998 změněno není jednoduché dohledat. Viz Acta České biskupské konference 5 (2010) str. 15-18

²³⁶ Původní znění kán. 1008 CIC/1983: „*Svatostí svěcení se z Božího ustanovení někteří věřící, označení nezrušitelným znamením, stávají posvátnými služebníky, kteří jsou zasvěceni a určeni, aby každý podle svého stupně, v osobě Krista - Hlavy vykonávali úřad učít, posvěcovat a vést a tak pásli boží lid.*“

CIC/1983, který zní: „*Ti, kdo byli vysvěceni na biskupa nebo kněze, přijímají poslání a pověření jednat v osobě Krista – Hlavy, jáhni naproti tomu přijímají potřebnou sílu, aby sloužili Božímu lidu v ‚diakonii‘ (službě) liturgie, slova a lásky.*“ Z nového znění kánonů můžeme pozorovat odlišení biskupského a kněžského svěcení, se kterými je spojeno poslání a moc jednat v osobě Krista – Hlavy, na straně jedné a jáhenského svěcení, které: „*uschopňuje ke kvalifikované službě Božímu lidu při liturgii, službě slovu a charitě,*“²³⁷ na straně druhé

Druhá část novelizace se týká manželského práva, konkrétně případů, kdy jedna ze stran uzavírajících manželství odpadla od katolické církve formálním úkonem. Na osobu, která tímto způsobem od církve odpadla, manželské právo v CIC/1983 nenahlíželo jako na katolického věřícího a šlo tak o výjimku z kán. 11 CIC/1983. Cílem původní úpravy bylo: „*vyhnout se tomu, aby manželství uzavřená těmito katolíky byla neplatná z důvodu nedostatku kanonické formy nebo překážky různosti náboženství.*“²³⁸ Tato zákonná úprava však přinášela jak v pastoraci, tak v soudní praxi mnoho problémů. V první řadě samotný úkon odpadnutí nebyl nikde definován a posouzení individuálních případů proto probíhalo pouze velmi obtížně. Navíc, v zemích, kde je malý počet katolických věřících nebo kde jsou katolíci věřící zákonnou úpravou znevýhodněni, mohly být tyto části CIC/1983 popudem právě k formálnímu odpadnutí od církve. Jako další problém se často ukazovala snaha těchto věřících o návrat, když chtěli uzavřít nové kanonické manželství. Z těchto všech důvodů, se papež Benedikt XVI., po poradě s Papežskou radou pro výklad kanonických textů, rozhodl odstranit z kán. 1086 § 1 a 1117 CIC/1983 slova: „*a neodpadla od ní formálním úkonem*“ a z kán. 1124 CIC/1983 slova: „*a formálním úkonem od ní neodpadla.*“²³⁹

7.5. *Motu proprio La sede apostolica (2010)*

V souvislosti s krachem banky Banco Ambrosiano a souvisejícími skandály²⁴⁰ ale také jako součást celosvětového boje proti praní špinavých peněz a financování terorismu²⁴¹ přistoupil papež Benedikt XVI. ke zřízení *Autorita di Informazione Finanziaria* právě tímto

²³⁷ HRDINA, Antonín Ignác. Vývoj kanonické legislativy v uplynulém desetiletí. *Revue církevního práva*. 2010; 45(1) s. 55

²³⁸ *Omnium in mentem*, úvod

²³⁹ Tamtéž, čl. 3-5

²⁴⁰ HRDINA, Antonín Ignác. Kanonická legislativa po kodexu kanonického práva. In: *Poceta Jiřímu Rajmundu Treterovi*. Praha: Leges, 2020, s. 180

²⁴¹ *La Sede apostolica*, úvod

motu proprio. Novému úřadu²⁴² byla svěřena dozorčí pravomoc nad finančními operacemi dikasterií Římské kurie.²⁴³

8. Změny kanonického práva za pontifikátu Františka I. (2013-současnost)

8.1. *Novelizace majetkového práva*

V návaznosti na motu proprio *La sede apostolica* papeže Benedikta XVI., vydal papež František I. v roce 2013 vlastní zákon mající za cíl boj proti praní špinavých peněz a financování terorismu, a to motu proprio *La promozione*. Nejdůležitější změnou, kterou tato úprava přinesla, je vytvoření komise pro finanční bezpečnost, jejímž účelem je koordinace veškerých orgánů Apoštolského stolce, majících za cíl předcházení a potírání praní špinavých peněz, financování terorismu a shromažďování zbraní hromadného ničení.

V oblasti správy církevního majetku pak papež František I. vydal dvě důležitá motu proprio. Prvním z nich, motu proprio *Fidelis Dispensator et Prudens* z roku 2014, vytvořil tři nové úřady s kompetencemi v této oblasti. Jde o ekonomickou radu, jejímž úkolem je dohlížet na administrativní a finanční struktury a činnosti dikasterií Římské kurie, Vatikánského státu a dalších institucí spojených se Svatým stolcem.²⁴⁴ Dále jde o ekonomický sekretariát, jako dikasterium podle apoštolské konstituce *Pastor bonus*, který je přímo podřízen papeži a jehož hlavní činností je ekonomická kontrola institucí spojených se Svatým stolcem.²⁴⁵ Posledním nově vytvořeným úřadem byl generální auditor, který je pověřen prováděním auditů institucí popsaných výše.²⁴⁶ Vzhledem k tomu, že šlo o nové úřady, byla jejich statuta přijata *ad experimentum*. To se projevilo o dva roky později, kdy papež vydal motu proprio *Bona temporalia*, kterým objasnil rozdělení pravomocí ekonomického sekretariátu vůči správě majetku Apoštolského stolce, přičemž ekonomickému sekretariátu jsou svěřeny činnosti jak v dozorové oblasti (např. provádění monitorování, analýzy a ověřování činnosti správy majetku Apoštolského stolce),²⁴⁷ tak v oblasti správní (např. formulace modelů, pokynů a postupů správy majetku Apoštolského stolce).²⁴⁸

²⁴² Jde o úřad spojený s Apoštolským stolcem podle čl. 186 a 190-191 *Pastor bonus*.

²⁴³ *La Sede apostolica*, písm. b)

²⁴⁴ *Fidelis Dispensator et Prudens*, čl. 1

²⁴⁵ Tamtéž, čl. 5

²⁴⁶ Tamtéž, čl. 7

²⁴⁷ *Bona temporalia*, čl. 1 písm. c)

²⁴⁸ Tamtéž, čl. 2 písm. a)

8.2. *Motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus a motu proprio Mitis et misericors Dominus Iesus (2015)*

Při řízeních, ve kterých církevní orgány rozhodují o neplatnosti manželství, se vždy střetávala nezrušitelnost svátosti manželství a potřeba věřících nastolit si pořádek ve svém svědomí. Protože si církev uvědomuje závažnost těchto problémů, nikdy neustává se své snaze hledání jejich optimálního řešení. V návaznosti na mimořádný biskupský synod o manželství proto papež František I. vydal dva dokumenty, jeden novelizující CIC/1983, druhý CCEO, zabývající se právě problematikou řízení o neplatnosti manželství. Jde zároveň o nejrozsáhlejší přímou novelizaci obou kodexů od jejich vydání, protože je jimi změněno 20 kánonů CIC/1983²⁴⁹ a 20 kánonů CCEO.²⁵⁰ Hlavním cílem novelizace pak je: „*nikoli neplatnost manželství, ale zrychlení a spravedlivému zjednodušení řízení, aby tak srdce věřících, kteří očekávají vyjasnění svého stavu, nebyla kvůli zdlouhavosti ve vynesení rozsudku dlouhodobě sužována temnotami pochybností.*“²⁵¹

Papež v motu proprio stanovuje osm základních principů, na jejichž základě je novela vystavěna. Za prvé jde o *jeden rozsudek o neplatnosti manželství k vykonatelnosti*, což je odklon od zavedeného řízení dle dekretu *Dei miseratione* papeže Benedikta XIV. z roku 1741, který k neplatnosti manželství vyžadoval dvě shodná rozhodnutí. Druhý princip pak zní *samosoudce podřízený odpovědnosti biskupa*. Biskup podle něj má v prvním stupni ustanovit samosoudce z řad kleriků a má dále bdít nad tím, aby se do výkonu soudní moci nevloudil žádný laxismus. Třetí princip pak připomíná učení Druhého vatikánského koncilu a zní *biskup sám jako soudce*, což se má projevit zejména tím, že nebudou výkonem jeho soudní moci v manželských věcech pověřovány úřady kurie. Se třetím principem je propojen i princip čtvrtý, *zkrácené řízení*. Tento zvláštní typ řízení má být používán v případech, kdy se žalovaná neplatnost opírá o zvlášť zjevné důvody. Ve zkráceném řízení je předpokládáno ještě větší zapojení diecézního biskupa.

Pátý princip, *odvolání k metropolitnímu stolci*, pak má obnovit tradiční opravný prostředek k úřadu hlavy církevní provincie, jako projev synodality v církvi. Šestý princip, *vlastní úloha biskupských konferencí*, vyzdvihuje úlohu biskupských konferencí v této oblasti. Biskupské konference na jedné straně nemají zasahovat do pravomoci diecézního biskupa uspořádat si ve své diecézi výkon soudní moci, mají však biskupy vybízet k realizaci reformy manželských řízení, zajistit blízkost soudce a věřících a postarat se o to, aby, dle možností

²⁴⁹ Kán. 1671–1691 CIC/1983

²⁵⁰ Kán. 1357-1377 CCEO

²⁵¹ *Mitis Iudex Dominus Iesus*, úvod

církve, pracovníkům soudu náležela dostatečná odměna, při zajištění bezplatnosti řízení. Sedmý princip pak spočívá v *odvolání k Apoštolskému stolci*, který je v těchto případech zastoupen Římskou rotou. Odvolací řízení má být prováděno tak, aby se zabránilo zneužívání práva. Poslední princip, *ustanovení pro východní církve*, rozvádí potřebu vydat obdobnou úpravu i pro východní církve. Tento princip je naplněn vydáním motu proprio *Mitis et misericors Dominus Iesus*, kterým se, jak je zmíněno výše, přináší reforma řízení o neplatnosti manželství i východním katolickým církvím.²⁵²

Samotná normativní část motu proprio je rozdělena do sedmi článků, které mění jednotlivé kánony CIC/1983. První z nich se zabývá *příslušností soudu a senáty*. Hlavní změnou, co se územní příslušnosti týče, je odklon od určení příslušnosti podle domicilu žalovaného, nová úprava zavádí alternativní příslušnost, kdy je příslušný jak soud podle domicilu žalovaného, tak podle domicilu žalobce. Co se senátů a jejich obsazení týče, nová úprava umožňuje, aby oba přisedící byli laici, předseda senátu však i nadále musí být duchovní. Zároveň je možné svěřit výkon soudní pravomoci v těchto věcech samosoudci, který, v souladu s výše uvedenými principy, musí být duchovní. Druhý článek normativní části se zabývá tím, komu náleží *právo napadnout manželství*. Aktivní legitimace zůstává v tomto případě stejná, jako podle předešlé úpravy, došlo však ke spojení dvou kánonů do jednoho.²⁵³

Třetí článek se pak zabývá *zahájením řízení a dokazováním*. Nová úprava posiluje postavení soudního vikáře, který nejenže přijímá žalobu, náleží mu také dekretem rozhodnout o předmětu sporu, tedy o tom, jestli bude řízení probíhat ve standardní podobě před tříčlenným senátem nebo postačí zkrácené řízení před samosoudcem. V důkazním řízení je posílen důkaz doznání strany, který, je-li podepřen svědectvím důvěryhodnosti, má plnou důkazní hodnotu.²⁵⁴ Čtvrtý článek normativní části se zabývá *rozsudkem, jeho napadením a výkonem*. Nejdůležitější změnou, co se rozsudku týče, je provedení prvního principu celého motu proprio, tedy potřeba již jen jednoho rozhodnutí o neplatnosti manželství k tomu, aby strany mohly uzavřít manželství nové. Nová úprava tak klade větší nároky na rozhodnutí soudu prvního stupně, a to i z hlediska procesních náležitostí.²⁵⁵ U opravných prostředků došlo k zavedení vcelku problematického institutu, který umožňuje soudnímu vikáři, pokud usoudí, že byl opravný prostředek podán pouze za účelem zdržování rozhodnutí ve věci, ustavit senát a obhájce, a

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž, čl. 1

²⁵⁴ Tamtéž, čl. 3

²⁵⁵ Rozsudek o zneplatnění manželství může obsahovat zákaz uzavřít nové manželství bez svolení místního ordináře, vzhledem k tomu, že vykonatelný může být nově už rozsudek prvního stupně, je třeba aby zneplatňující rozsudky případně tento zákaz obsahovaly. (Srov. původní kán. 1684 § 1 CIC/1983 a nový kán. 1682 CIC/1983.)

rozhodnout ve věci dekretem potvrzující rozhodnutí z první instance. Je ale otázka, z čeho mohou soudní vikáři zjistit, že byl opravný prostředek podán opravdu pouze z důvodu zdržení řízení, navíc vyvstává pochybnost, o kolik tento postup vyřízení opravného prostředku urychlí.²⁵⁶

Pátý článek, *zkrácené řízení před biskupem*, pak přináší úplně novou úpravu manželského procesu. Provedení zkráceného řízení je podmíněno tím, že obě strany se soudem spolupracují a věc je jasná, nebude tedy vyžadovat podrobnější šetření. Pokud je žaloba podepsána oběma stranami, je možné už v ní navrhnout zkrácené řízení. V ostatních případech o provedení zkráceného řízení rozhodne soudní vikář na základě prostudování obžaloby, pokud se mu jeví, že jsou splněny všechny jeho náležitosti a podaří se mu získat souhlas žalované strany. Zkrácené řízení má jediné zasedání, na kterém se shromáždí důkazy a strany se vyzvou k vyjádření k provedenému dokazování. Poté biskup na jednání o věci vynese rozsudek, pokud získal z předložených důkazů mravní jistotu, v opačném případě předá věc soudnímu vikáři k řádnému řízení. Celá úprava zkráceného řízení, tak jak ji přináší tato reforma se však zdá vcelku nekoncepční a je otázka, zda opravdu povede ke kýženému zrychlení. Je totiž třeba pamatovat na to, že sídelní biskup není obdařen pouze soudní pravomocí, ale také pravomocí správní a zákonodárnou. Vzhledem k velikostem diecézí není dost dobře možné, aby biskupové výkon těchto pravomocí prováděli osobně. Šestý a poslední článek, *listinné řízení*, se zabývá řízením, které je možné provádět v případech, kdy existují zneplatňující manželské překážky nebo nebyla dodržena forma uzavření manželství. Tyto skutečnosti musí vycházet z listinných důkazů. Nová právní úprava umožňuje, aby takové řízení nově prováděl i sídelní biskup, soudní vikář nebo jím pověřený samosoudce.²⁵⁷

8.3. *Motu proprio De Concordia inter Codices (2016)*

Vzhledem k zvýšené mobilitě věřících, ke které došlo v posledních několika desetiletích a vzhledem ke zvláštnímu vztahu kodexu kanonického práva a kodexu kánonů východních církví, který je stanoven v kán. 1 CCEO,²⁵⁸ považoval papež František I. za potřebné novelizovat některé kánony CIC/1983, tak aby mohl kodex lépe plnit svou funkci. Předmětem novelizace mají být zejména kánony CIC/1983, které nejsou v souladu, nebo jsou přímo v rozporu, s úpravou CCEO. Znění novelizovaných kánonů v CIC/1983 proto vychází přímo

²⁵⁶ HRDINA, Antonín Ignác. K vybraným aspektům nového kanonického manželského procesu. *Revue církevního práva*, 2016; 63(1) s. 16

²⁵⁷ Tamtéž, s. 20

²⁵⁸ „Kánony tohoto kodexu se vztahují pouze na všechny východní katolické církve, pokud není ve vztahu k latinské církvi výslovně stanoveno jinak.“ Kán. 1 CCEO

nebo nepřímou z odpovídajících kánonů CCEO. Motu proprio novelizuje tři oblasti kodexu, zápis do církve *sui iuris*, křest dítěte nekatolických rodičů a manželské právo.²⁵⁹

Motu proprio po 25 letech od účinnosti CCEO konečně i v CIC/1983 nahrazuje slovní spojení „církve latinského (východního) obřadu“ slovním spojením „církve *sui iuris*.“ První článek motu proprio pak, kromě výše uvedené terminologické změny, přináší přizpůsobení kán. 111 CIC/1983 znění kán. 29 CCEO, konkrétně přidáním § 2, který zní: „*Pokud pouze jeden z rodičů je katolíkem, je zapsáno do církve, do níž patří tento katolický rodič.*“ Stará právní úprava mohla být interpretována tak, že by se začlenění do katolické církve nedělo na základě příslušnosti rodičů ale na základě obřadu křtu, novelizovaná úprava vnáší do této otázky jistotu. Druhý článek motu proprio také zaplňuje mezeru v právu CIC/1983, konkrétně pak zápis přestupu věřícího do jiné církve *sui iuris*. Z toho důvodu je ke kán. 112 přidán § 3 ve znění: „*Každý přestup do jiné církve sui iuris nabývá účinnosti okamžikem prohlášení učiněného před místním ordinářem této církve sui iuris nebo před vlastním farářem anebo knězem delegovaným od jednoho z nich a dvěma svědky, není-li reskriptem Apoštolského stolce stanoveno jinak; tento přestup má být zaznamenán v knize pokřtěných.*“ Třetí článek motu proprio aktualizuje kán. 535 § 2, tak aby se začlenění nebo přestup k jiné církvi *sui iuris* musel zapsat do knihy pokřtěných.²⁶⁰

Druhá novelizovaná oblast CIC/1983 je pak křest dítěte nekatolických rodičů. Čl. 4 a 5 motu proprio mění kán. 868 CIC/1983, tak aby obsahem odpovídal kán. 681 CCEO. Konkrétně jde o zajištění dovolenosti křtu, i přestože nebude opodstatněná naděje katolické výchovy křtěného dítěte, za kumulativního splnění dvou podmínek. Požádá o to jeden z rodičů a pro rodiče je fyzicky nebo morálně nemožné obrátit se ve věci na svého služebníka.²⁶¹ Potřeba novelizace kodexu v této oblasti byla vyvolána zvýšenou mobilitou osob (např. křesťané z násilím postižených oblastí na Blízkém východě), bez toho, aby na to příslušné církevní struktury dokázaly náležitě reagovat a poskytovat svým věřícím svátosti.²⁶²

Největší část obsahu motu proprio se zabývala novelizací manželského práva, konkrétně pak formy uzavírání sňatku a jurisdikce. Šestý článek motu proprio vyjasňuje další problematický bod vyplývající ze vztahu mezi latinskou a východními církvemi *sui iuris*.

²⁵⁹ DVOŘÁČEK, Jirí. Komentář k motu proprio *De Concordia inter Codices*. *Revue církevního práva*, 2017; 66(1), s. 28

²⁶⁰ *De Concordia inter Codices*, čl. 3

²⁶¹ Tamtéž čl. 5

²⁶² DVOŘÁČEK, Jirí. Komentář k motu proprio *De Concordia inter Codices*. *Revue církevního práva*, 2017; 66(1), s. 32

Přidává totiž ke kán. 1108 nový § 3, který zní: „*Pouze kněz platně asistuje při uzavírání manželství mezi dvěma východními stranami nebo mezi stranou latinskou a stranou východní katolickou nebo nekatolickou.*“ Reaguje se tím na diskuzi kanonických odborníků, ve které menšinový proud zastával názor, že v případech, kdy jsou východní věřící svěřeni do péče latinského biskupa, může ten ustanovit jáhna pro žehnání při uzavírání sňatku mezi východními katolíky. Sedmý článek upravuje kán. 1109 CIC/1983, tak aby i z něho vyplývalo, že pro určení jurisdikce není důležitý obřad ale příslušnost k latinské nebo východní katolické církvi.²⁶³

Desátý článek motu proprio mění kán. 1116 CIC/1983, tím, že do něj doplňuje § 3, ve znění: „*Za okolností uvedených v § 1 odst. 1 a 2 může místní ordinář udělit kterémukoli katolickému knězi pověření požehnat manželství křesťanů východních církví, které nejsou v plné jednotě s katolickou církví, jestliže sami o to požádají a nic nebrání platnému a dovolenému uzavření manželství. Týž kněz, ovšem vždy s potřebnou rozvážností, o tom informuje příslušnou autoritu nekatolické církve, jíž se to týká.*“ Tato změna umožňuje i latinskému ordináři pověřit katolického kněze žehnáním manželství věřících z východních církví, které nejsou v plné jednotě s katolickou církví. Vzhledem k první větě nového paragrafu je to však možné pouze za splnění podmínek předcházejících paragrafů kánonu a je tak třeba tuto možnost chápat jako výjimečnou. Poslední změnu motu proprio přináší jeho čl. 11, který doplňuje kán. 1127 § 1 CIC/1983 o požadavek, jehož splnění je nutné pro platnost uzavíraného sňatku. Touto podmínkou je podle nové úpravy přítomnost kněze, podle staré právní úpravy postačoval jakýkoliv duchovní.²⁶⁴

8.4. *Motu proprio Come una madre amrevole (2016)*

V souvislosti se zvýšeným počtem skandálů týkajících se zneužívání dětí v církvi papež František I. vydal dva legislativní texty, které mají pomoci církvi na takové skandály adekvátně reagovat. Prvním z nich je právě motu proprio *Come una madre amrevole*. To ustavuje proces, jehož výsledkem je ztráta úřadu diecézního nebo eparchiálního biskupa²⁶⁵ v případech, kdy jejich nedbalost nebo opomenutí způsobily někomu vážnou újmu, bez ohledu na to, zda je zasažen jednotlivec nebo celé společenství. Újma může spočívat jak ve fyzickém, tak v morálním nebo duchovním zásahu.²⁶⁶ Obecně může ztráta úřadu nastat, pokud biskup

²⁶³ *De Concordia inter Codices*, čl. 7

²⁶⁴ DVOŘÁČEK, Jirí. Komentář k motu proprio *De Concordia inter Codices*. *Revue církevního práva*, 2017; 66(1), s. 35

²⁶⁵ Případně jiných úřadů jim postavených na roveň dle kán. 360 § 2 CIC/1983 nebo 313 CCEO.

²⁶⁶ *Come una madre amrevole*, čl. 1 § 1

zanedbal své povinnosti velmi závažným způsobem, pokud však jde o případ zneužívání mladistvých, ke ztrátě úřadu postačí zanedbání povinnosti závažným způsobem.²⁶⁷

Pokud se provinění jeví jako pravděpodobné, věc si k prošetření přebírá příslušná kongregaci Římské kurie. Podezřelému biskupovi je umožněno hájit se dle jiných právních předpisů, navíc může přímo komunikovat s vedoucím příslušné kongregace. Kongregace má možnost se setkat s ostatními biskupy z dané biskupské konference a diskutovat s nimi projednávané podezření. Pokud se vina prokáže, může kongregace postupovat dvojitým způsobem. Buď vydá dekret o odstranění biskupa, nebo ho vyzve, aby se do patnácti dnů vzdal své funkce. Pokud tato lhůta marně uplyne, přistoupí kongregace k vydání dekretu o odstranění biskupa. Oba způsoby postupu musí být předem schváleny papežem.²⁶⁸

8.5. *Novelizace řeholního práva*

Řeholní právo patří k oblastem kanonického práva, do kterých je zasahováno velmi málo (pokud bereme v potaz pouze zásahy papežskými zákony), přesto ani tato oblast není úplně statická. Důkazem toho budiž dva zákony papeže Františka I. První z nich, apoštolská konstituce *Vultum Dei quaerere* o kontemplativním životě řeholnic z roku 2016, přináší některé změny do fungování ženských společností Apoštolského života. Nejvýznamnějším rozdílem, oproti předchozí právní úpravě, je ustanovení povinnosti být součástí klášterní federace (stará právní úprava umožňovala propojování klášterů ve federacích na fakultativní bázi). Výjimku z této povinnosti může udělit kongregace pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života pouze, pokud pro to existují zvláštní důvody.²⁶⁹ Dalším výrazným zásahem do života klášterů jsou pak požadavky na jejich skutečnou autonomii. Těch apoštolská konstituce stanovuje hned několik, např. minimální počet sester, vhodné klášterní budovy, schopnost kláštera získávat prostředky pro své fungování.²⁷⁰ Pokud tyto podmínky splněny nejsou, může kongregace vytvořit ad hoc komisi, jejímž účelem je vypracovat plán obnovy klášterního života, a pokud toho není možné dosáhnout, tak je vypracován plán ukončení klášterní činnosti.²⁷¹

Řeholní právo upravuje také motu proprio *Communis vita* z roku 2019, které ustavuje způsob propouštění řeholníků z institutu, pokud bez legitimního důvodu pobývají mimo institut

²⁶⁷ Srov. tamtéž, čl. 1 § 2 a 1 § 3

²⁶⁸ Tamtéž, čl. 5

²⁶⁹ *Vultum Dei quaerere*, čl. 9 § 1

²⁷⁰ Tamtéž, čl. 8 § 1

²⁷¹ Tamtéž, čl. 8 § 2

po dobu delší než 12 měsíců. Vzhledem k tomu, že je propouštění řeholníků upraveno v kodexu kanonického práva z roku 1983, motu proprio přímo novelizuje příslušné kánony kodexu. Kán. 694 § 1 CIC/1983 je změněn tak, že *ipso facto* je propuštěn řeholník, který se po dobu delší než 12 měsíců, bez legitimního důvodu, zdržuje mimo institut, bez ohledu na to, že místo jeho současného pobytu je neznámé. I přesto, že jde o propuštění *ipso facto*, musí vyšší představený o takové situaci shromáždit důkazy a prohlásit, že k propuštění došlo. Aby toto prohlášení nabylo právní moci, musí je schválit Apoštolský stolec, v případě institutů diecézního práva má pravomoc schválit takové prohlášení příslušný diecézní biskup.²⁷²

8.6. *Legislativní změny týkající se Římské kurie*

Papež František I. v tuto chvíli ještě nepřistoupil k plánované reorganizaci Římské kurie,²⁷³ drobnými změnami však do jejího fungování přesto zasáhl. V roce 2016 vydal v této oblasti dva zákony, nejprve motu proprio *Sedula Mater*, kterým ustanovil nové dikasterium pro laiky, rodinu a život a vydal jeho statut. Zároveň jsou na nový kuriální úřad přeneseny pravomoci papežské rady pro laiky a papežské rady pro rodinu, tyto papežské rady jsou nabytím účinnosti tohoto zákona zrušeny.²⁷⁴ Obdobným legislativním úkonem pak bylo o dva dny později vydané motu proprio *Humanam progressionem*. Tím papež vytváří nové dikasterium pro službu integrálnímu lidskému vývoji, na něž jsou přeneseny pravomoci papežské rady pro spravedlnost a mír, papežské rady *Cor unum*, papežské rady pro pastorační migrace a lidí mimo domov a papežské rady pro pastorační zdravotní péči. Tyto rady byly zrušeny k 1. 1. 2017. Zároveň s tím jsou zrušeny čl. 142-153 apoštolské konstituce *Pastor bonus*. Nové dikasterium má vykonávat svou činnost zejména vůči migrantům, potřebným, nemocným, vyloučeným, uvězněným a nezaměstnaným, a také obětem ozbrojených konfliktů, přírodních katastrof a všech forem otroctví a mučení.²⁷⁵

Prozatím poslední změnu v organizaci Římské kurie provedl papež František I. v roce 2019 vydáním motu proprio *Da oltre trent'anni*. Papežská komise *Ecclesia Dei* po třicet let vyvíjela snahu o navázání plného církevního společenství s kněžími, semináři, komunitami a individuálními věřícími spojenými s bratrstvem, u jehož zrodu stál arcibiskup Marcel Lefebvre.

²⁷² *Communis vita*, čl. 1

²⁷³ Papež František I. se již několikrát vyjádřil o potřebě reformy Římské kurie, v posledním Vánočním pozdravu již zmínil i název navrhované apoštolské konstituce, *Praedicate Evangelium*. Z toho je mimo jiné zřejmé, že připravovaná reforma je již v pokročilé fázi přípravy. FRANTIŠEK I. *Christmas greetings to the Roman Curia*. [online] [cit. 9. 6. 2020] Dostupné z:

http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2019/december/documents/papa-francesco_20191221_curia-romana.html

²⁷⁴ *Sedula mater*

²⁷⁵ *Humanam progressionem*

Změny, které v tomto vztahu nastaly v posledních 10 letech, zejména pak prominutí exkomunikace čtyř biskupů vysvěcených bez papežského pověření papežem Benediktem XVI. v roce 2009, způsobily, že se činnost komise stále více posouvala do doktrinní oblasti. Papež Benedikt XVI. na to zareagoval tak, že systematicky propojil komisi s kongregací pro nauku víry. Vzhledem k tomu, že se od té doby situace dále změnila, kongregace pro nauku víry mohla např. od roku 2017 vést přímý dialog s kněžským bratrstvem Pia X., se papež rozhodl komisi Ecclesia Dei úplně zrušit²⁷⁶ a její zbývající pravomoci přenést právě na kongregaci pro nauku víry.²⁷⁷

8.7. *Motu proprio Maiorem hac dilectionem (2017)*

Apoštolská konstituce *Divinus perfectionis magister* upravující kanonizační právo znala dvě základní skutkové podstaty²⁷⁸ procesu blahorečení a svatořečení, a to mučednictví a heroických ctností.²⁷⁹ Rozdílnost v jejich znacích však při kanonizačních procesech způsobovala nemalé problémy,²⁸⁰ proto se papež František I., po několikaletých konzultacích, rozhodl novelizovat kanonizační proces přidáním další skutkové podstaty. Ta spočívá v obětování života, za splnění následujících podmínek:

- a) svobodné a dobrovolné obětování života a přijetí jisté smrti;
- b) spojitost mezi obětováním a předčasnou smrtí;
- c) předcházející život křesťanských ctností, alespoň v běžném stupni;
- d) existence pověsti svatosti a znamení, alespoň po smrti;
- e) existence zázraku, který se stal po smrti a na přímluvu služebníka.²⁸¹

Další články motu proprio pak stanovují, že se má při procesu o nové skutkové podstatě postupovat dle apoštolské konstituce *Divinus perfectiones magister*, ta je navíc čl. 5 motu proprio měněna tak, aby její ustanovení zohledňovaly *obětování života* jako jednu z přezkoumávaných oblastí. Stejnou změnu pak přináší čl. 6 motu proprio i do dokumentu kongregace pro svatořečení, *Normae servandae in inquisitionibus ab Episcopis facendis in Causis Sanctorum*.²⁸²

²⁷⁶ *Da oltre trent'anni*, čl. 1

²⁷⁷ Tamtéž, čl. 2

²⁷⁸ Zvláštní skutkovou podstatou kanonizačního procesu je uznání starověké úcty. *Divinus Perfectionis magister* čl. 1

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Jako příklad lze uvést kanonizační proces Maxmiliána Kolbeho, který byl blahorečen jako *zbožný vyznavač Krista*, Jan Pavel II. ho však nakonec svatořečil jako *mučedníka*.

²⁸¹ *Maiorem hac dilectionem*, čl. 2

²⁸² Tamtéž, čl. 6

8.8. *Motu proprio Magnum principum (2017)*

Jako pokračování liturgické reformy z druhé poloviny minulého století přistoupil papež František I. k vydání tohoto motu proprio, které přináší pouze drobné změny do kán. 838 CIC/1983. Úvod dokumentu zdůrazňuje účel reformy, tedy znovu zapojit všechny věřící do slavení bohoslužby a s tím spojené zavedení národních jazyků do liturgie. Problém, který z reformy vyplynul, spočívá v tom, že národní jazyky, na rozdíl od latiny, jsou zároveň i formou každodenní komunikace, proto je u překladu všech liturgických textů obtížnější zachování věrnosti překládaného textu. Není proto překvapením, že v průběhu překladových prací vznikaly problémy mezi institucemi odpovědnými za provedení liturgické reformy, jmenovitě mezi biskupskými konferencemi a kongregací pro Boží kult a disciplínu svátostí. Papež se proto rozhodl novelizovat kán. 838 CIC/1983, který se zabývá vztahem biskupských konferencí a kongregace²⁸³ v oblasti přípravy a schvalování liturgických textů. Nová úprava svěřuje větší díl pravomocí biskupským konferencím, protože kongregace nově pouze uznává překlady schválené biskupskými konferencemi, k jejich pořízení však biskupské konference potřebují předchozí povolení Apoštolského stolce.²⁸⁴

8.9. *Motu proprio Imparare a congedarsi (2018)*

V návaznosti na předchozí legislativu zabývající se rezignací na některé církevní úřady při dosažení 75 let věku, vydal papež František I. toto motu proprio, které upravuje nejen samotný akt rezignace ale také období mezi podáním rezignace a jejím přijetím. Nově se povinnost rezignace vztahuje jak na diecézní nebo eparchiální biskupy, tak i na osoby, které jsou jim postaveny na roveň,²⁸⁵ případně na pomocné biskupy a biskupy-koadjutory.²⁸⁶ Změnu přineslo motu proprio také pro osoby, které stojí v čele dikasterií Římské kurie a zároveň nejsou kardinály. Podle staré právní úpravy dosažením 75 let věku ztrácely svůj úřad ze zákona, motu proprio *Imparare a congedarsi* však i do této oblasti přináší institut rezignace, která nabývá účinnosti až přijetím ze strany papeže. Do doby, než papež rezignaci přijme, nadále vykonávají svůj úřad.²⁸⁷

²⁸³ Kán. 838 CIC/1983 sice mluví o Apoštolském stolci, ten je však v této oblasti zastupován právě kongregací pro Boží kult a disciplínu svátostí. Viz *Pastor bonus*, čl. 62

²⁸⁴ *Magnum principum*, nové znění kán. 838 § 2 a § 3 CIC/1983

²⁸⁵ Dle kán. 385 § 2 CIC/1983 a kán. 313 CCEO

²⁸⁶ *Imparare a congedarsi*, čl. 1

²⁸⁷ Tamtéž, čl. 2, 4 a 5

8.10. *Apoštolská konstituce *Episcopalis communio* (2018)*

Biskupský synod jako pomocný orgán vytvořil papež Pavel VI. po Druhém vatikánském koncilu, obecně je také vymezen v kodexu kanonického práva.²⁸⁸ Papež František I. se rozhodl právní úpravu biskupského synodu přizpůsobit potřebám současné církve. Vzhledem k závažnosti, kterou papež změně přikládal, se rozhodl vydat ji slavnostní formou apoštolské konstituce a zároveň zrušil veškerou právní úpravu, která s ním není v souladu, zejména pak motu proprio *Apostolica Sollicitudo* papeže Pavla VI. Nová úprava stanovuje fungování valného shromáždění biskupského synodu ve třech fázích; fázi přípravné, fázi diskuzní a fázi implementační.²⁸⁹

Přípravná fáze je zahájena na popud papeže, pokud svěří valnému shromáždění nějaký předmět jednání. Smyslem přípravné fáze je konzultace projednávané otázky s Božím lidem.²⁹⁰ Konzultace provádějí členové biskupského synodu ve svých diecézích a o jejich výsledcích informují generální sekretariát biskupského synodu. Pokud je to v daném případě potřeba, může si biskupský synod vyžádat studie příslušných institucí vyššího vzdělávání, případně může být vytvořena expertní přípravná komise, jejíž složení určuje generální sekretariát.²⁹¹

Cílem diskuzní fáze je příprava závěrečného dokumentu, jako výsledku činnosti biskupského synodu v dané otázce. Samotné diskuze mohou probíhat buď v generální kongregaci, které se účastní všichni členové biskupského synodu, případně na schůzích menších skupin (*curuli minores*). Pokud to okolnosti vyžadují, mohou být vytvořeny studijní komise. Poté, co vznikne návrh závěrečného dokumentu, je ustavena komise pověřena jeho redakcí. Konečná verze dokumentu musí být ještě schválena členy biskupského synodu, přičemž úkolem redakční komise je vytvoření takového dokumentu, aby jej biskupský synod schválil, pokud možno, jednomyslně. Nakonec je dokument doručen papeži, který rozhodne o jeho publikaci, přičemž další postup je závislý na tom, zda papež svěří biskupskému synodu rozhodovací pravomoc.²⁹² V takovém případě se dokument stává součástí řádného magisteria Petrova nástupce, pokud jej papež ratifikuje a promulguje. Pokud biskupský synod neměl svěřenou rozhodovací pravomoc, papež může dokument výslovně schválit, čímž také dochází k jeho zařazení do řádného magisteria Petrova nástupce.²⁹³

²⁸⁸ Kán. 342-348 CIC/1983

²⁸⁹ *Episcopalis communio*, čl. 4

²⁹⁰ Srov. *Lumen gentium*, čl. 9

²⁹¹ *Episcopalis communio*, čl. 5-10

²⁹² Kán. 343

²⁹³ *Episcopalis communio*, čl. 18

Pokud papež výsledek biskupského synodu schválí, následuje implementační fáze. V ní hrají hlavní roli diecézní a eparchiální biskupové, zapojují se do ní však také příslušná dikasteria Římské kurie. Generální sekretariát biskupského synodu může být papežem pověřen přípravou zvláštních dokumentů zajišťujících správnou implementaci, nebo k ustavení expertní implementační komise.²⁹⁴

8.11. *Motu proprio Vos estis lux mundi (2019)*

Druhým dokumentem umožňujícím církevním institucím lépe reagovat na zneužívání mladistvých v církvi se pak stal tento církevní zákon papeže Františka I., kterým se ustanovuje oznamovací povinnost u trestných činů duchovních spáchaných na nezletilých. *Motu proprio* se vztahuje na trestné činy proti šestému přikázání Desatera, pokud byly spáchany duchovními nebo členy institutů zasvěceného života a společností apoštolského života, a pokud je obětí trestného činu osoba nezletilá nebo zranitelná.²⁹⁵ Samotnou oznamovací povinnost pak mají všichni duchovní, pokud se o spáchání takového činu dozvědí. Obecně se oznámení podává příslušnému ordináři, v případě, že je podezřelým kardinál, patriarcha, biskup, papežský legát nebo představený institutu zasvěceného života nebo společnosti apoštolského života,²⁹⁶ oznamuje se podezření přímo papeži. Vyšetřování provádí metropolita dané církevní provincie (pokud je podezřelým sám metropolita, případně pokud není metropolitní stolec obsazený, vyšetřování provádí nejdéle vysvěcený biskup dané provincie), příslušné dikasterium²⁹⁷ však může, pokud to považuje za vhodné, pověřit osobu odlišnou od metropolity.²⁹⁸

Metropolita, případně jiná pověřená osoba, pak provádí samotné vyšetřování na základě instrukce, kterou mu dikasterium zašle. Průběh vyšetřování závisí na konkrétních okolnostech případu, mají se však shromažďovat veškeré důkazy, ať již usvědčující nebo ospravedlňující, na podezřelou osobu nahlíženo jako na nevinnou a vyšetřující musí každých třicet dnů informovat dikasterium o průběhu vyšetřování. Délka vyšetřování nesmí obecně přesáhnout devadesát dnů, na žádost metropolity může dikasterium tuto dobu prodloužit.²⁹⁹ Ve chvíli, kdy metropolita vyšetřování dokončí, odešle veškeré získané důkazy a vlastní *votum* o dané věci

²⁹⁴ Tamtéž, čl. 21

²⁹⁵ *Vos estis lux mundi*, čl. 1 § 1 písm. a)

²⁹⁶ Tato výjimka platí i v případě že osoba již daný úřad nezastává ale podezření se vztahuje na nějaký čin spáchaný za doby existence úřadu (*durante munere*).

²⁹⁷ *Vos estis lux mundi*, čl. 7

²⁹⁸ Tamtéž, čl. 11

²⁹⁹ Tamtéž, čl. 14 § 2

dikasteriu, tímto úkonem zpravidla vyšetřování na metropolitní úrovni končí. Metropolita může být ještě pověřen informováním podezřelé osoby o výsledku vyšetřování.³⁰⁰ Zajímavostí je, že celý zákon byl schválen tzv. *ad experimentum* na tři roky, čímž zákonodárce vyjadřuje možnost změn v této oblasti, pokud se přijatá úprava neosvědčí.³⁰¹

Závěr

Zvláštní charakter kanonického práva, a jeho navázání na teologické disciplíny, sice znamená, že je kanonické právo stabilnější než ostatní právní systémy,³⁰² rozhodně to však neznamená, že by šlo o nějaký statický soubor norem, vytvořený před několika sty lety, což je bohužel ve společnosti vcelku rozšířená představa. Myslím, že se mi v diplomové práci podařilo poukázat na to, že církev a spolu s ní i kanonické právo se neustále vyvíjí.

Změny, které se ve sledovaném období udály, vycházely, zpočátku přímo, později nepřímo z Druhého vatikánského koncilu. Papežové v úvodech vydávaných zákonů často odkazovaly na některé z koncilních dokumentů a jejich myšlenky, proto je pro studium legislativního vývoje v tomto období průběh Druhého vatikánského koncilu tak důležitý.

Za určitý vrchol kanonicko-právní reformy, vyhlášené papežem Janem XXIII., ještě před zahájením Druhého vatikánského koncilu, lze považovat trojlístek právních norem, kodex kanonického práva z roku 1983, apoštolskou konstituci *Pastor bonus* a kodex kánonů východních církví. Úvod apoštolské konstituce *Sacri canones*, promulgující kodex kánonů východních církví, právě těchto třech pramenech práva říká, že mají být hlavním nástrojem papeže pro správu církve.

Ani vydání těchto dokumentů však neznamenalo zastavení dalšího vývoje kanonického práva. Aplikací norem nových kodexů docházelo k nalézání lepšího znění některých ustanovení (*Ad tuendam fidem*), církev se musela potýkat s, a reagovat na, větší počet mravnostních skandálů kleriků (*Normae de gravioribus delictis*, *Vos estis lux mundi*), bylo třeba církev zapojit do mezinárodního boje proti praní špinavých peněz a financování terorismu (*La sede apostolica*, *La promozione*) nebo bylo vhodné věřícím znovu umožnit slavit bohoslužbu podle misálu z roku 1962 (*Summorum Pontificum*). Protože se nezastavil život církve, nemůže se ani

³⁰⁰ Tamtéž, čl. 17 § 3

³⁰¹ Tamtéž, závěrečná ustanovení

³⁰² Ke srovnání stability všeobecného kanonického práva a světského práva viz HRDINA, Antonín. Pokodexová kanonická legislativa. In: *Sborník Katolické teologické fakulty*, Svazek VII. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 244

kanonické právo přestat vyvíjet, a můžeme proto i do budoucna počítat se závažnými legislativními změnami.³⁰³

³⁰³ Např. viz výše zmiňovaný připravovaný zákon o Římské kúrii.

Seznam použitých zkratk:

AAS – Acta Apostolicae Sedis

CIC/1917 – Kodex kanonického práva z roku 1917

CIC/1983 – Kodex kanonického práva z roku 1983

CCEO – Kodex kánonů východních církví

CICO – *Codex Iuric Canonici Orientalis*

Čl. – článek

Kán. - kánon

s. – strana

odst. – odstavec

Seznam použité literatury a pramenů:

Církevní zákoníky:

- Kodex kanonického práva z roku 1917, AAS 9 II (1917) s. 2-456 (v práci je použit český překlad prof. JUDr. Františka Kopa)
- Kodex kanonického práva z roku 1983, AAS 75 II (1983) s. 31-345 (v práci je použit oficiální překlad prof. JUDr. ThDr. Miroslava Zahradníčka)
- Kodex kánonů východních církví ze dne 18. 10. 1990, AAS 82 (1990) s. 1045-1338

Papežské zákony:

- Motu proprio papeže Pavla VI. *Pastorale munus*, kterým se biskupům svěřují některé fakulty a privilegia ze dne 30. 11. 1963, AAS 56 (1964) s. 5-25
- Motu proprio papeže Pavla VI. *Apostolica sollicitudo*, kterým je ustaven synod biskupů universální církve ze dne 15. 9. 1965, AAS 57 (1965) s. 775-780
- Apoštolská konstituce papeže Pavla VI. *Sacra rituum congregatio* o rozdělení kongregace posvátných obřadů do dvou kongregací, kongregace pro svatořečení a kongregace pro Boží kult ze dne 8. 5. 1967, AAS 61 (1967) s. 297-305
- Motu proprio papeže Pavla VI. *Sacrum diaconatus ordinem*, o obecných normách o obnovení trvalého jáhenství v církvi ze dne 18. 6. 1967, AAS 59 (1967) s. 697-704
- Apoštolská konstituce papeže Pavla VI. *Regimini Ecclesiae universae*, o římské kurii ze dne 15. 8. 1967, AAS 59 (1967) s. 885-928.
- Motu proprio papeže Pavla VI. *Matrimonium mixta*, o smíšených manželstvích ze dne 1. 10. 1970, AAS 62 (1970) s. 257-263
- Apoštolská konstituce papeže Pavla VI. *Constans nobis*, kterou se ruší kongregace pro Boží kult a kongregace pro disciplínu svátostí a vytváří se nová kongregace pro Boží kult a disciplínu svátostí ze dne 11. 6. 1975, AAS 67 (1975) s. 417-420
- Apoštolská konstituce papeže Pavla VI. *Romano pontifici eligendo*, o uprázdnění apoštolského stolce a volbě římského papeže ze dne 1. 10. 1975, AAS 67 (1975) s. 609-645
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Sapientia Christiana*, o církevních univerzitách a fakultách ze dne 25. 4. 1979 AAS 71 (1979) s. 469-499

- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Sacrae disciplinae leges*, kterou je promulgován nový kodex kanonického práva ze dne 25. 1. 1983, AAS 75 II (1983) s. 7-14
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Divinus perfectionis magister*, ze dne 25. 1. 1983, AAS 75 (1983) s. 349-355
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Pastor bonus*, ze dne 28. 6. 1988, AAS 80 (1988) s. 841-912
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Spirituali militum curae*, ze dne 21. 4. 1986, AAS 89 (1986) s. 481-486
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Ex corde Ecclesiae*, o katolických univerzitách ze dne 15. 8. 1990, AAS 82 (1990) s. 1475-1509
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Sacri canones*, ze dne 18. 10. 1990, AAS 82 (1990) s. 1033-1044
- Motu proprio papeže Jana Pavla II. *Inde a pontificatus*, o sloučení papežské rady pro kulturu a papežské rady pro dialog s nevěřícími ze dne 25. 3. 1993, AAS 85 (1993) s. 549-552
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Universi Dominici gregis*, o uprázdnění apoštolského stolce a volbě římského papeže ze dne 22. 2. 1996, AAS 88 (1996) s. 305-343
- Apoštolská konstituce papeže Jana Pavla II. *Ad tuendam fidem*, kterou se do kodexu kanonického práva a kodexu kánonů východních církví vkládají některé normy ze dne 18. 5. 1998, AAS 90 (1998) s. 457-461
- Motu proprio papeže Jan Pavla II. *Sacramentorum sanctitatis tutela*, kterým jsou promulgovány normy o závažnějších trestných činech vyhrazené kongregaci pro nauku víry ze dne 30. 5. 2001 AAS 93 (2001) s. 737-739
- Motu proprio papeže Jana Pavla II. *Misericordia Dei*, o některých aspektech svátosti smíření ze dne 7. 4. 2002, AAS 94 (2002) s. 452-459
- Motu proprio papeže Benedikta XVI. *Constitutione apostolica*, o změně některých norem upravujících volbu papeže ze dne 11. 6. 2007, AAS 99 (2007) s. 776-777
- Motu proprio papeže Benedikta XVI. *Summorum pontificum*, o užívání Římského misálu z doby před reformou roku 1970 ze dne 7. 7. 2007, AAS 99 (2007) s. 777-781
- Motu proprio papeže Benedikta XVI. *Omnium in mentem*, kterým se zavádějí některé změny v kodexu kanonického práva ze dne 29. 10. 2009, AAS 102 (2010) s. 8-10

- Motu proprio papeže Benedikta XVI. *La sede apostolica*, pro prevenci a boj proti protiprávním činnostem v oblasti měnových a finančních operací ze dne 30. 12. 2010, AAS 103 (2011) s. 7-8
- Motu proprio papeže Benedikta XVI. *Pulchritudinis fidei*, kterým se papežská komise pro kulturní dědictví církve připojuje k papežské radě pro kulturu ze dne 30. 7. 2012, AAS 104 (2012) s. 631-632
- Motu proprio papeže Františka I. *La promozione*, pro předcházení a potírání praní špinavých peněz, financování terorismu a shromažďování zbraní hromadného ničení ze dne 8. 8. 2013, AAS 105 (2013) s. 811-814
- Motu proprio papeže Benedikta XVI. *Normas nonnullas*, o určitých změnách norem upravujících volbu papeže ze dne 22. 2. 2013, AAS 105 (2013) s. 253-257
- Motu proprio papeže Františka I. *Mitis et misericors Dominus Iesus*, o reformě kanonického řízení v záležitostech prohlášení neplatnosti manželství v kodexu kánonů východních církví ze dne 15. 8. 2015, AAS 107 (2015) s. 946-958
- Motu proprio papeže Františka I. *Fidelis Dispensator et Prudens*, ustavující nové koordinační instituce v ekonomických a správních věcech Svatého stolce a Vatikánského státu ze dne 24. 2. 2014, AAS 106 (2014) s. 164-165
- Motu proprio papeže Františka I. *Mitis Iudex Dominus Iesus*, o reformě kanonického řízení v záležitostech prohlášení neplatnosti manželství v kodexu kanonického práva ze dne 15. 8. 2015, AAS 107 (2015), s. 958–970.
- Motu proprio papeže Františka I. *De concordia inter codices*, kterým jsou upraveny některé normy Kodexu kanonického práva ze dne 31. 5. 2016, AAS 108 (2016) s. 602-606.
- Motu proprio papeže Františka I. *Come una madre amorevole*, ze dne 4. 6. 2016, AAS 108 (2016) s. 715-717
- Apoštolská konstituce papeže Františka I. *Vultum Dei quaerer*, o kontemplativním životě řeholnic ze dne 29. 6. 2016, AAS 108 (2016) s. 835-864
- Motu proprio papeže Františka I. *Bona temporalia*, o některých kompetencích v hospodářsko-finanční oblasti ze dne 4. 7. 2016, AAS 108 (2016) s. 862-865
- Motu proprio papeže Františka I. *Sedula Mater*, ustavující dikasterium pro laiky, rodinu a život ze dne 15. 8. 2016, AAS 108 (2016) s. 963-967
- Motu proprio papeže Františka I. *Humanam progressionem*, ustavující dikasterium pro službu integrálnímu lidskému rozvoji ze dne 17. 8. 2016, AAS 108 (2016) s. 968-972

- Motu proprio papeže Františka I. *Maiorem hac dilectionem*, o obětování života ze dne 11. 7. 2017, AAS 109 (2017) s. 831-834
- Motu proprio papeže Františka I. *Magnum principum*, kterým je měněn kán. 838 kodexu kanonického práva ze dne 9. 9. 2017, AAS 109 (2017) s. 967-970
- Motu proprio papeže Františka I. *Imparare a condegarsi*, upravující rezignaci z důvodu věku držitelů úřadů, které do funkce jmenuje papež ze dne 12. 2. 2018, AAS 110 (2018) s. 379-381
- Apoštolská konstituce papeže Františka I. *Episcopalis communio*, o biskupském synodu ze dne 15. 9. 2018³⁰⁴
- Motu proprio papeže Františka I. *Da oltre trent'anni*, o papežské komisi Ecclesia Dei ze dne 17. 1. 2019
- Motu proprio papeže Františka I. *Communis vita*, které mění několik norem kodexu kanonického práva ze dne 19. 3. 2019
- Motu proprio papeže Františka I. *Vos estis lux mundi*, ze dne 7. 5. 2019

Normy nižší právní síly:

- Normy kongregace pro nauku víry *Normae de gravibus delictis*, o závažnějších trestných činech vyhrazených kongregaci pro nauku víry ze dne 18. 5. 2001, AAS 93 (2001) s. 785–788
- Obecně závazné nařízení kongregace pro nauku víry *De delicto attentatae sacrae ordinationis mulieris*, o nové skutkové podstatě trestného činu svěcení ženy ze dne 19. 12. 2007, AAS 100 (2008) s. 403
- Congregazione per il Clero, Lettera circolare a tutti gli Eminentissimi et Eccellentissimi Ordinari e loro sedi, Prot. N. 2009/0556 (18.4.2009), český překlad Acta České biskupské konference 4 (2009) s. 114-124

Dokumenty Druhého vatikánského koncilu:

- Dekret Papeže Pavla VI. *Orientalium ecclesiarum*, o katolických východních církvích ze dne 21. 11. 1964, AAS 57 (1965) s. 76-89
- Dogmatická konstituce papeže Pavla VI. *Sacrosanctum concilium*, o posvátné liturgii ze dne 4. prosince 1963, AAS 56 (1964) s. 97-138
- Dogmatická konstituce papeže Pavla VI. *Lumen gentium*, ze dne 21. 11. 1964, AAS (1965) s. 5-71

³⁰⁴ V době psaní diplomové práce (VI/2020) nebyla na webu Sv. stolce ještě příslušná částka AAS s tímto a třemi následujícími zákony publikována. (Poslední zveřejněná částka AAS je z května 2018)

- Deklarace papeže Pavla VI. *Dignitatis humanae*, o náboženské svobodě ze dne 7. 12. 1965, AAS 58 (1965) s. 929-946
- Dekret papeže Pavla VI. *Ad gentes*, o misijní činnosti církve ze dne 7. prosince 1965, AAS 58 (1966) s. 947-990
- Dekret papeže Pavla VI. *Christus dominus*, o pastýřské službě biskupů v církvi ze dne 28. 10. 1965, AAS 58 (1966) s. 673-701
- Pastorální konstituce papeže Pavla VI. *Gaudium et spes*, o církvi v dnešním světě ze dne 7. 12. 1965, AAS 58 (1966) s. 1025-1120

Literatura

- ALBERIGO, Guiseppo. *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*. Brno: Barrister & Principal, 2005, 172 stran. ISBN 978-80-7364-047-7
- HANUŠ, Jiří (Ed.). *První sněm celosvětové církve*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury) 2001, 122 stran. ISBN 80-85959-79-8
- HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 367 stran. ISBN 978-80-7380-152-6
- HRDINA, Antonín Ignác. Kanonická legislativa po kodexu kanonického práva. In: *Pocta Jiřímu Rajmundu Treterovi*. Praha: Nakladatelství Leges, 2020, s. 171-188. ISBN 978-80-7502-439-8
- HRDINA, Antonín. Pokodexová kanonická legislativa. In: *Sborník Katolické teologické fakulty*, Svazek VII. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 232-244. ISBN 80-246-0904-5
- HRDINA, Ignác Antonín, SZABO, Miloš. *Teorie kanonického práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2018, 459 stran. ISBN 978-80-246-3919-2
- JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Brno: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, 146 stran
- PESH, Otto Herman. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava-Průběh-Odkaz*. Vyd. 2., Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2014, 435 stran. ISBN 978-80-7429-398-6
- TRETERA, Rajmund Jiří, HORÁK, Záboj. *Církevní právo*. Praha: Leges, 2016, 422 stran. ISBN 978-80-7502-192-2
- TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, 414 stran. ISBN 978-80-7502-118-2

- TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada Publishing, 2011, 147 stran. ISBN 978-80-247-3614-3

Články

- BERNARD, Felix. Svoboda rozhodování v novém církevním právu. *Revue církevního práva* 1997; 7(2) s. 65-80, ISSN 1211-1635.
- ČAČÍK, Marián Bartoloměj. Změny v kanonizačním procesu po roce 1983. *Revue církevního práva* č. 71 2018; 71(2) s. 81-99, ISSN 1211-1635.
- DVOŘÁČEK, Jiří. Modifikace ustanovení Kodexu kanonického práva vlivem Kodexu kánonů východních církví. *Revue církevního práva*. 2013; 56(3) s. 61-74, ISSN 1211-1635.
- DVOŘÁČEK, Jiří. Komentář k motu proprio *De Concordia inter Codices*. *Revue církevního práva*, 2017; 66(1), s. 27-38, ISSN 1211-1635.
- HRDINA, Antonín Ignác. Vývoj kanonické legislativy v uplynulém desetiletí. *Revue církevního práva*. 2010; 45(1) s. 53-63, ISSN 1211-1635.
- HRDINA, Antonín Ignác. K vybraným aspektům nového kanonického manželského procesu. *Revue církevního práva*, 2016; 63(1) s. 9-22, ISSN 1211-1635.
- KAŠNÝ, Jiří. Principia quae Codicis Orientalis recognitionem dirigant. *Theologica studia* 2005; (2) s. 13-25, ISSN 2570-9798
- NĚMEC, Damián. Změny v textu CIC/1983 a CCEO apoštolským listem *Ad tuendam fidem*. *Revue církevního práva*. 1998; 10(2) s. 117-123, ISSN 1211-1635.
- PŘIBYL, Stanislav. Úvodní kánony kodexu kanonického práva. *Revue církevního práva* 2009; 44(3) s. 173-209, ISSN 1211-1635.
- PŘIBYL, Stanislav. Apoštolská konstituce *Universi Dominici Gregis* o uprázdnění Apoštolského stolce a o volbě papeže. *Revue církevního práva*. 2020; 78(1) s. 13-26, ISSN 1211-1635.

Internetové zdroje

- HORTAL, Jesus. *Od koncilu ke Kodexu kanonického práva* [online] [cit. 23. 3. 2020] Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/book/export/html/3427>
- KAŠNÝ, Jiří. *Vliv koncilu na kanonické právo* [online] [cit. 28. 3. 2020] Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Vliv-koncilu-na-kanonicko-pravo.html>
- BENEDIKT XVI., *Prohlášení papeže Benedikta XVI. ze dne 10. února 2013* [online] [cit. 22. 3. 2020] Dostupné z: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/la/speeches/2013/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20130211_declaratio.html

- GLENDINNING, Chad. *Byl misál z roku 1962 zrušen?* [online] [cit. 30. 5. 2020]
Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/clanky/a/byl-rimsky-misal-z-r-1962-zrusen-1>
- FRANTIŠEK I. *Christmas greetings to the Roman Curia.* [online] [cit. 9. 6. 2020]
Dostupné z:
http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2019/december/documents/papa-francesco_20191221_curia-romana.html

Další zdroje

- Acta České biskupské konference 4 (2009)
- Acta České biskupské konference 5 (2010)

Změny kanonického práva od Druhého vatikánského koncilu do současnosti

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vývojem kanonického práva po Druhém vatikánském koncilu. Kanonické právo, stejně jako jiné systémy práva, prochází neustálým vývojem reagujícím jak na vývoj lidského poznání, tak na změny společnosti, ve které existuje. Práce se zabývá změnami kanonického práva, které prováděli papežové po Druhém vatikánském koncilu, přičemž hlavní důraz je kladen na změny provedené papežskými zákony, tedy apoštolskými konstitucemi a motu proprio. Podzákonné právní normy jsou v práci zahrnuty pouze v případě, že provádí zmíněný papežský zákon nebo se ho jinak přímo dotýkají.

Úvodní část práce se zabývá historickým kontextem Druhého vatikánského koncilu, zejména Prvního vatikánského koncilu, který byl nuceně přerušen po vydání prvních dvou dokumentů a nikdy oficiálně neukončen. Přesto se však na jeho základě zrodila práce na první kodifikaci kanonického práva, dokončená v roce 1917. Společenský a politický vývoj, spojený s dvěma světovými válkami, způsobil potřebu reformy nejen kodexu, ale i celého kanonického práva.

Další část práce se zabývá Druhým vatikánským koncilem, svolaným papežem Janem XXIII. za účelem církevní reformy, jejíž součástí mělo být i přizpůsobení kanonického práva potřebám věřících a církve. Pětileté úsilí biskupů z celého světa se pak promítlo do mnoha koncilních dokumentů, z nichž církev do dnes čerpá inspiraci.

Poslední část práce zkoumá změny kanonického práva provedené papeži ještě v průběhu a zejména pak po skončení Druhého vatikánského koncilu. Papež Pavel VI. započal právní reformu církve, tak jak jí předpokládal jeho předchůdce Jan XXIII. ještě v průběhu koncilu a pokračoval v ní až do konce svého pontifikátu. V jejím rámci vydal mnoho dokumentů upravujících nejrůznější části kanonického práva od reformy kurie (*Regimini Ecclesiae universae*) přes změny ve volbě papeže (*Romano Pontifici eligendo*) až po úpravu smíšených manželství (*Matrimonia mixta*). V započaté právní reformě pak pokračoval i jeho nástupce, Jan Pavel II. Za jeho pontifikátu došlo k vydání nejprve kodexu kanonického práva, tedy kodifikace práva latinské církve a po 7 letech také k vydání kodexu kánonů východních církví, tedy první úplné kodifikace práva východních katolických církví. Papež Benedikt XVI., za svůj pouze 8 let trvající pontifikát vydal dokumenty týkající se jak liturgického práva (*Summorum Pontificum*), tak první přímou novelizací CIC/1983 (*Omnium in mentem*). I současný papež

František I. již stihl vydat několik dokumentů zasahujících do kanonického práva, ať už co se týče manželského práva (*Mitis Iudex Dominus Iesus a Mitis et Misericordis Dominus Iesus*), trestního práva hmotného (*Come una madre amrevole a Vos estis lux mundi*), tak zatím nejrozsáhlejší novelizaci CIC/1983 (*De Concordia inter Codices*).

Klíčová slova: kanonické právo - Druhý vatikánský koncil - papež

Changes of canon law from the Second Vatican Council to the present

Abstract

This diploma thesis deals with the development of canon law after the Second Vatican Council. Canon law, like other systems of law, is undergoing constant development, responding both to the development of human knowledge and to the changes in society in which it exists. The thesis deals with the changes of canon law made by the popes after the Second Vatican Council, with the main emphasis being placed on the changes made by papal laws, ie apostolic constitutions or *motu proprio*. Ecclesiastical laws of lower legal force are included in the work only if they implement the papal law or are otherwise directly affected by it.

The introductory part of the thesis deals with the historical context of the Second Vatican Council, especially the First Vatican Council, which was forcibly interrupted right after the publication of the first two documents and never officially ended. Nevertheless, the work on the first codification of canon law, completed in 1917, was born on its basis. The social and political development associated with the two world wars caused the need to reform not only the code but also the whole canon law.

The next part of the work deals with the Second Vatican Council, convened by Pope John XXIII. for the purpose of ecclesiastical reform, which was to include the adaptation of canon law to the needs of the faithful and the Church. The five-year effort of bishops from all over the world was then reflected in many conciliar documents, from which the Church draws inspiration to this day.

The last part of the work examines the changes in canon law made by the Popes during and especially after the end of the Second Vatican Council. Pope Paul VI. began the legal reform of the church, as envisioned by its predecessor John XXIII. still during the council and continued in it until the end of his pontificate. Within its framework, he published many documents regulating various parts of canon law, from the reform of the Curia (*Regimini Ecclesiae universae*) to changes in the election of the Pope (*Romano Pontifici eligendo*) to the regulation of mixed marriages (*Matrimonia mixta*). His successor, John Paul II., also continued the legal reform that had begun. During his pontificate, the 1983 Code of Canon Law was first issued, ie the new codification of the law of the Latin Church, and after 7 years the Code of Canons of the Eastern Churches was issued, ie the first codification of the law of the Eastern Catholic Churches. Pope Benedict XVI, in his only 8-year pontificate, issued documents concerning both liturgical law (*Summorum Pontificum*) and the first direct amendment to

CIC/1983 (*Omnium in mentem*). The current Pope Francis I. has already managed to issue several documents interfering with canon law, both in marital law (*Mitis Iudex Dominus Iesus* and *Mitis et Misericordis Dominus Iesus*), substantive criminal law (*Come una madre amrevole a Vos estis lux mundi*) and the most extensive amendment to CIC/1983 to date (*De Concordia inter Codices*).

Klíčová slova: canon law – the Second Vatican Council - the pope